

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY

Katedra psychologie

2006

MUDr. Luděk Dvořák

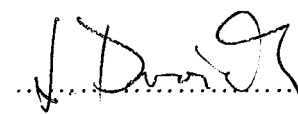
Psychosociální klima

na Specializovaném oddělení věznice Příbram

Vedoucí práce: PhDr. Miluše Urbanová, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně pouze s použitím uvedené literatury.

26. 7. 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'L. Dvořák', written over a horizontal dotted line.

MUDr. Luděk Dvořák

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce **PhDr. Miluši Urbanové, CSc.** za obětavou pomoc a odborné rady při zpracování tématu. Dále děkuji **PhDr. Janu Jiráskovi** za pomoc při přeformulování otázek do současné podoby. Za praktické připomínky a faktické poznámky vděčím **PhDr. Janě Maiwaldové.**

Obsah

Úvod	3
Teoretická část.....	5
1. Forezní psychologie.....	5
1.1 Pojem a náplň forezní psychologie.....	5
1.2 Dělení forezní psychologie.....	6
1.3 Penitenciární psychologie	7
1.4 Penitenciární psychopatologie.....	8
2. Specializovaná oddělení	12
2.1 Vznik specializovaných oddělení ve věznicích.....	12
2.2 Vznik specializovaného oddělení ve Věznici Příbram	13
2.3 Struktura a vybavení SOVT Věznice Příbram	14
2.4 Realizace cíle a obsahu programu zacházení	17
2.5 Personální zabezpečení specializovaného oddělení	20
2.6 Útlum specializovaných oddělení.....	21
3. Vývoj drogové scény v ČR	26
3.1 Historie drog v Čechách.....	26
3.2 Situace v ČR před revolucí	26
3.3 Změny po revoluci a současná situace.....	27
3.4 Drogová kriminalita v ČR.....	30
4. Abúzus drog ve věznicích.....	34
4.1 Historie abúzu ve věznicích	34
4.2 Současná situace.....	34
4.3 Cesty průniku drog do věznic.....	36
4.4 Spektrum látek zneužívaných ve věznicích	36
4.5 Příčiny abúzu drog ve věznicích.....	37
4.6 Rizika abúzu drog ve vězení	37
4.7 Typický profil odsouzeného uživatele drog.....	38
5. Psychosociální klima	39
5.1 Historie pojmu a jeho vývoj	39
5.2 Obsah pojmu a vybrané teorie.....	39
5.3 Pojmy blízké psychosociálnímu klimatu	43
5.4 Sociální atmosféra věznice.....	45
5.5 Vybrané faktory ovlivňující psychosociální klima: souhrn	45
5.6 Výzkum psychosociálního klimatu.....	48

Empirická část	50
6. Hypotézy	50
7. Popis vzorku	51
8. Použitá metoda	52
8.1 Východisko.....	52
8.2 CIES (Moosův dotazník)	52
8.3 SPK (Stupnice psychosociálního klimatu).....	53
8.4 Popis subškál SPK	53
8.5 Validita a reliabilita použitého dotazníku	55
8.6 Konstrukce vlastní verze dotazníku.....	56
8.7 Administrace dotazníku a instrukce.....	58
9. Zpracování dotazníků, výpočty	60
9.1 Filtr výběru zpracovaných dotazníků a návratnost.....	60
9.2 Skórování	61
9.3 Četnosti odpovědí	62
9.4 Testování hypotéz.....	62
9.5 Výsledky testování hypotéz	62
10. Souhrn výsledků a jejich interpretace	67
10.1 Rozdílný vývoj psychosociálního klimatu na OVT a SOVT.....	67
10.2 Interpretace změn na SOVT v jednotlivých subškálách	69
11. Diskuze	74
11.1 Soubor a diskuze k souboru	74
11.2 Metoda a diskuze k metodě.....	74
11.3 Výsledky a diskuze k výsledkům	75
11.4 Konečné zhodnocení stanovené pracovní hypotézy:.....	76
Závěr	77
K otázce diagnostiky psychosociálního klimatu ve věznicích.....	77
K otázce budoucnosti specializovaných oddělení.....	78
K otázce dalšího vývoje našeho vězeňství.....	79
Literatura	80
Příloha	84
P1: Abstract a souhrn	84
P2: Návaznost součástí SOVT Věznice Příbram	85
P3: Původní znění otázek SPK	86
P4: Definitivní znění otázek dotazníku	91
P5: Instrukce použitá v dotazníku	96
P6: Četnosti odpovědí v jednotlivých testováních	97
P7: Porovnání odpovědí a testování hypotéz	108

Úvod

Drogová závislost představuje v současné době závažný celospolečenský problém, jehož řešení je záležitostí řady oborů. Zvyšuje se frekvence a závažnost drogové kriminality a zvyšuje se počet odsouzených závislých na psychoaktivních látkách. v našich věznicích je těmto odsouzeným věnována pozornost a jsou pro ně zřízena zvláštní oddělení se speciálním programem zacházení, tzv. *specializovaná oddělení výkonu trestu pro drogově závislé*. Tato oddělení usnadňují vysoce problematickou resocializaci drogově závislých odsouzených.

Tato práce se ve své **teoretické části** zabývá forezní, resp. penitenciární psychologií a její úlohou, dále problematikou závislosti na psychoaktivních látkách v souvislosti s páčáním trestné činnosti (včetně abúzu drog ve věznicích) a popisuje specializovaná oddělení výkonu trestu pro drogově závislé v našich věznicích (jejich vznik, strukturu a funkci). Středem zájmu práce pak je psychosociální klima jakožto jeden ze stěžejních faktorů efektivity specializovaných oddělení, který bezprostředně ovlivňuje práci penitenciárního psychologa.

Ve své **empirické části** práce sleduje psychosociální klima percipované skupinou odsouzených mužů – toxikomanů, podrobných zvláštnímu programu zacházení na Specializovaném oddělení pro drogově závislé ve věznici Příbram. Výsledky srovnává s paralelním šetřením v homogenní skupině odsouzených toxikomanů, kteří však absolvují běžný program zacházení v rámci standardního oddílu téže věznice.

Původním úmyslem práce bylo pouze jednorázově srovnat psychosociální klima na specializovaném a na standardním oddělení výkonu trestu. V době provádění výzkumu a zejména krátce po něm však došlo k významným změnám v našem vězeňství. Byla překročena ubytovací kapacita (kdy již není zachována ani zákonem stanovená minimální plocha na jednu vězněnou osobu). Následně nařízením GŘ VS ČR bylo zrušeno samostatné postavení specializovaných oddělení v našich věznicích a byla změněna celá filozofie výkonu trestu (důraz je nyní kladen především na bezpečnost výkonu trestu, kontrolní činnost atd. na úkor vzdělávacích a resocializačních programů). Některé věznice reagovaly zrušením např. tzv. bezdrogových zón a jejich změnou na standardní oddíly výkonu trestu, jiné (jako třeba i Věznice Příbram) navýšením počtu ubytovaných i na specializovaných odděleních. Tím došlo např. k méně výhodnému indexu počtu

odsouzených na jednoho zaměstnance, zvětšil se počet odsouzených nejen v ubytovacích prostorách, ale také např. v terapeutických skupinách (skupinová terapie, jóga, arteterapie atd.) a původně poměrně těsný vztah mezi personálem a odsouzenými na specializovaném oddělení se stal méně osobním a důvěrným.

Na základě osobního kontaktu s odsouzenými i se zaměstnanci specializovaného oddělení jsem dospěl k názoru, že uvedené změny mohly mít **dopad na psychosociální klima** tohoto oddělení. Psychosociální klima je však jedním z nosných pilířů nutných pro chod oddělení tohoto typu a jeho změna by se nutně projevila na funkci celého resocializačního programu drogově závislých, jeho efektu a smyslu.

Proto jsem se rozhodl **rozšířit tuto práci** o další šetření na stejných respondentech, avšak s časovým odstupem 8 měsíců. Předpokládal jsem, že pokud aktuální změny ve vězeňství (resp. na oddíle) hrají v rámci psychosociálního klimatu významnou roli, za tuto dobu se ve výsledcích nutně projeví.

Při šetření vycházím z originální techniky *CIES (Correctional Institutions Environment Scale)* podle R. H. Moose, vyvinuté pro výzkum psychosociálního klimatu ve věznicích. Tento dotazník byl v roce 1984 autory Panovským a Čepelákem (*Panovský – Čepelák, 1984*) upraven pro podmínky našeho vězeňství a předložen naší odborné veřejnosti pod názvem *Stupnice psychosociálního klimatu (SPK)*. Od doby uvedení SPK však došlo v naší společnosti k výrazným změnám společensko-ekonomických podmínek. Také v našem vězeňství došlo k celé řadě radikálních změn (změna pojmů a jejich významů, změna charakteru celého výkonu trestu). V důsledku tohoto vývoje došlo k tomu, že tato kvalitní a ojedinělá technika pro měření psychosociálního klimatu ve věznicích byla v původní podobě nepoužitelná. Proto jsem přistoupil k úpravě jednotlivých položek dotazníku. Při úpravě jsem se vždy snažil aktualizovat danou položku, ale současně zachovat obsah, který položka zjišťuje.

- **Pracovní hypotéza 1:** Psychosociální klima percipované odsouzenými toxikomany na specializovaném oddělení pro drogově závislé je odlišné od klimatu na standardním oddíle.
- **Pracovní hypotéza 2:** Změny v našem vězeňství v posledních letech a zejména v posledních měsících by mohly být kontraproduktivní vzhledem k psychosociálnímu klimatu na specializovaných odděleních.

Teoretická část

1. Forenzní psychologie

1.1 Pojem a náplň forenzní psychologie

„Forenzní psychologie patří do skupiny aplikovaných psychologických disciplín.“ (Sochůrek, 2002a, s. 11) neboli jde o „psychologickou disciplínu aplikovanou v oblasti práva.“ (Netík a kol., 1997, s. 1)

Jak uvádí *Sochůrek* (*Sochůrek, 2002a*), aplikuje tedy poznatky psychologie do oblasti práva a konkrétně se zabývá „činností, chováním a prožíváním člověka v situacích, ve kterých se stává subjektem občansko právních nebo trestně právních vztahů či se jinak setkává s uplatňováním práva, tedy je právu podrobován (obviněný, podezřelý, odsouzený), právo vykonává (soudce, policista, pracovník Vězeňské služby) nebo se účastní právního úkonu (znalec, svědek, postižený). (*Sochůrek, 2002a, s. 11*)

Podle *Urbanové*, která totéž shrnuje v kratší a výstižnější definici jde o „aplikovanou psychologickou disciplínu, která se uplatňuje tam, kde se jedinec stává subjektem občansko právních a trestně právních vztahů.“ (*in Sochůrek, 2002a, s. 12*) Podobně i definice podle *Čírtkové* je stručná a vystihující: "Forenzní psychologie je aplikovanou psychologickou disciplínou, která se zabývá chováním lidí v situacích regulovaných právem." (*Čírtková a kol., 1994, s. 8*)

„**Úkolem** forenzní psychologie je zjistit, jaké psychické procesy a stavy doprovázejí činnosti člověka ovlivňované a regulované právem. Nemusí to být jen pachatel trestného činu, tedy zkoumání jeho pohnutek, afektů, prožívání či neprožívání pocitů viny. Jsou to i otázky věrohodnosti výpovědi svědka, oběti, prožívání zasahujícího nebo vyšetřujícího policisty, uvažování a rozhodování soudce a mnoho dalších aspektů.“ (*Sochůrek, 2002a, s. 12*)

Forenzní psychologie se však zabývá i otázkami „prevence sociálně patologických jevů, reakce veřejnosti a sdělovacích prostředků na trestné činy i trestní politiku, péče o oběti trestných činů (...), psychologického profilování i psychologické péče o policisty či vězeňské dozorce...“ (*Sochůrek, 2002a, s. 12*)

1.2 Dělení forenzní psychologie

Jak uvádí *Sochůrek (Sochůrek, 2002a)*, forenzní psychologie sleduje **linii kriminalistickou** (vyšetřování trestného činu), **kriminologickou** (motivace trestného činu, osobnost pachatele) a **penologickou** (výkon trestu). Široký obor forenzní psychologie dle téhož zdroje zahrnuje následující disciplíny:

- 1) **Kriminologická psychologie**, která se dle *Urbanové* zabývá „...kriminálním jednáním z hlediska osobnosti pachatele, jeho vývojovými zvláštnostmi, dynamickými a strukturálními charakteristikami, motivací trestného činu i osobností oběti.“ (*in Sochůrek, 2002a, s. 14*)
- 2) **Kriminalistická psychologie**: Zabývá se „psychologickou taktikou vyšetřování, osobou pachatele, svědka, psychologickými otázkami výslechu a výpovědi (věrohodnost, taktika výslechu), znaleckou činností psychologa, psychologickým profilováním, osobností vyšetřovatele a spojenými problémy.“ (*Sochůrek, 2002a, s. 14*)
- 3) **Soudní psychologie** pracuje s pojmy, jako je dynamika soudního procesu, osobnost soudce a ostatních aktérů soudního procesu (státního zástupce, obhájce, soudního znalce) apod.
- 4) **Penitenciární psychologie** se zabývá problematikou výkonu trestu a obsáhleji se touto otázkou zabývám v následující kapitole.
- 5) **Postpenitenciární psychologie**: Její sférou zájmu je reintegrace odsouzeného po jeho propuštění do normálního civilního života.
- 6) **Prevence**: Zajímá se o psychologické aspekty možné minimalizace vzniku sociálně patologických jevů, které následně vedou k trestné činnosti. Můžeme hovořit o prevenci **primární** (širší základ), **sekundární** (oblast sociální patologie) a **terciární** (oblast alternativních trestů, probace, podmíněné propuštění apod.).
- 7) **Forenzní psychologická personalistika** řeší způsobilost uchazečů o práci ve sféře celé forenzní oblasti, zabývá se jejich výběrem, výcvikem a vzděláváním, poskytuje poradenství a podporu v krizových situacích apod.

- 8) **Policejní psychologie:** Zabývá se „psychologickou přípravou pro speciální postupy při vyjednávání s pachateli držícími rukojmí apod., výcvikem vyjednávačů i speciální přípravou psychologů pro expertní činnost v těchto situacích...“ (Sochůrek, 2002a, s. 17)

1.3 Penitenciární psychologie

Penitenciární psychologie je disciplína z oblasti forenzní psychologie, která se zabývá především psychologickými aspekty výkonu trestu. Podle Sochůrka (Sochůrek, 2002a) se jedná zejména o tyto oblasti zájmu:

- **Maladaptace na výkon trestu:** krize z uvěznění, vyrovnávání se s řadou zátěžových situací (pobyt na malém prostoru, soužití s různými lidmi, strpění osobních prohlídek, ztráta soukromí a intimity), frustrace z neuspokojení sekundárních potřeb vedoucí ke kverulacím či agresi (směrem k personálu, spoluvězňům či sobě), k útěkům či únikům (regrese, somatizace, abúzus drog, psychózy)
- **Psychické a sociální důsledky výkonu trestu:** otázky prizonizace, rozbití sociálních vazeb, společenská stigmatizace odsouzeného a jeho rodiny, narušení volných vlastností (sebeovládání, samostatnost, ukázněnost), druhý život odsouzených
- **Penitenciární diagnostika:** odhalování, předcházení a ošetřování projevů abnormálního chování, agrese a autoagrese, poruch osobnosti, poruch adaptace.
- **Krizová intervence, terapie:** pohovory, individuální a skupinové terapie
- **Spoluúčast na programu zacházení:** zpracování psychologických charakteristik odsouzeného, vedení skupinových aktivit, metodické vedení vychovatelů, vychovatelů-terapeutů, lektorů-instruktorů apod.
- **Výběr a odborné posouzení:** pracovní zařazení vězně, umístění na krizové či specializované oddělení, povolení volného pohybu, posouzení možného podmíněného propuštění atd.

- **Další oblasti působení:** výběr uchazečů (vyšetření), poradce vedení věznice, výzkumná činnost

„Penitenciární psycholog pracuje s lidmi v psychické normě, tak s akcentovanými osobnostmi, lidmi trpícími poruchou adaptace, poruchami osobnosti, sexuálními devianty, agresory až třeba po lidi mentálně insuficientní.“ (Sochůrek, 2002a, s. 15).

S penitenciární psychologií úzce souvisí pojem **penologie**, což je věda, která se zabývá trestem a trestáním také z pohledu „filozofie, práva, kriminologie, pedagogiky, sociologie, sociální patologie atd.“ (Sochůrek, 2002a, s. 18)

1.4 Penitenciární psychopatologie

1.4.1 Penitenciární psychopatologie a anomální chování

„Pojem penitenciární psychopatologie není dosud ustálen a jednotně definován. Používá jej např. *L. Čírtková*. Naproti tomu *V. Mařánek* navrhuje vedle tohoto pojmu používat i pojem penitenciární patopsychologie. (...) *Mařánek* doporučuje používat širší pojem, a to pojem **anomální chování**.“ (Sochůrek, 2002b, s. 33)

Pojem **anomální chování** pak *Mařánek* definuje jako „takové chování, které není duševní poruchou či nemocí, ale vyznačuje se výjimečností a odchylností jak od obecně lidské normy, tak i od normy běžné ve vězeňské populaci.“ (in Sochůrek, 2002b, s. 33)

Sochůrek (Sochůrek, 2002b) předkládá následující druhy anomálního chování:

- **Anomální chování připomínající duševní poruchu (nemoc).** Rozumí tím chování hypochondrické nebo hysterické, případně chování výrazně depresivní s častou somatizací.
- **Anomální chování při krizi z uvěznění a jiných osobních krizích:** „Jde o poruchy chování (zde nikoliv ve smyslu poruch socializace) jako reakce na uvěznění – strach z budoucna, zmatečnost, lítostivost, neklid. Podobně je tomu při krizi pramenící z rodinné situace (např. žádost o rozvod, je opuštěn družkou, úmrtí blízkého člověka apod.).“ (Sochůrek, 2002b, s. 33)

- **Anomální chování účelového a protestního charakteru:** Zahrnuje nátlakové sebevražedné aktivity, sebepoškozování za účelem vydírání, odmítání stravy a další účelové reakce.

Z možných způsobů účelového anomálního chování ve věznicí je právě **automutilace** velmi častou realitou. Jak uvádí Sochůrek (*Sochůrek, 2002b*), z možných **způsobů** automutilace bývá nejčastěji voleno **pořezání** (zápěstí, předloktí, loketní jamky), **polykání cizích předmětů** či **léků**, **vpravování látek do očí** (sypaním tuhy do očí nebo vpravováním náplně propisovacích tužek do spojivkového vaku), **vytváření vředů** (píchání slin pod kůži), **úmyslné vyvolání infekční nemoci** a další. **Motivací** bývá odstranění psychické tenze (často pořezáním mělkými řezy na předloktích), **únik z prostředí** (snaha dostat se na ošetřovnu či do nemocnice), **nátlak na personál k dosažení svého cíle** (přemístění na jinou celu apod.). „Ve vězeňském prostředí se sebepoškozování dopouštějí nejčastěji vězni, trpící některou z poruch osobnosti (psychopati), nevyzrálí jedinci (mladiství, adolescenti) a abuzéři drog nebo alkoholu, lidé s omezenou adaptační kapacitou.“ (*Sochůrek, 2002b, s. 36*)

„**Sebevražedné jednání** může být pojato jako vybíjení agresivní motivace, zaměřené proti vlastní osobě. Nejčastěji se však děje jako důsledek zátěžové situace, dále u abuzérů drog a jako výsledek jednání pod vlivem depresivních bludů... (...) v prostředí vězení se nejčastěji setkáváme se sebevraždami nebo jejich pokusy oběšením (strangulací), požitím velkého množství léků a pořezáním.“ (*Sochůrek, 2002b, s. 37-38*) Jak dále tentýž autor uvádí, **motivací** bývá zátěžová situace uvěznění, výčitky svědomí, zdánlivá pomsta personálu (za to, že vězni nebylo vyhověno) či účelové chování před soudním líčením („dělání blázna“). Mezi **faktory zvyšující riziko sebevraždy** řadí Sochůrek (*Sochůrek, 2002b, s. 38*) následující: Abúzus alkoholu nebo drog, mužské pohlaví, osamělost, přítomnost tělesné nemoci, zejména chronické, pocit beznaděje a zoufalství, předchozí pokusy o sebevraždu v osobní nebo rodinné anamnéze a věk nad 40 let. Dle mé vlastní zkušenosti zpravidla splňují odsouzení naprostou většinu z uvedených faktorů (snad kromě posledně jmenovaného)!

- **Šikanování, násilná jednání, trestné činy a jiná agrese: přímá** vůči zaměstnancům či ostatním odsouzeným nebo **nepřímá** vůči majetku. Může mít

podobu agrese plánované či reaktivní. Dále se dá rozdělit na agrese verbální a fyzickou.

- **Selhání**, které má „často podobu nekázně, odmítání plnění povinností, vzdoru nebo rezignace a pasivní rezistence“ (Sochůrek, 2002b, s. 33)
- **Odchylné uspokojování potřeb, zejména sexuálních**

1.4.2 Prizonizace a druhý život vězňů

„**Prizonizace** znamená negativní adaptaci na podmínky života ve vězení a velmi snižuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace jedince do normální společnosti. (...) Právě nositelé prizonizace znamenají velkou psychickou zátěž pro kriminálně nenarušené spoluvězně, zatímco z hlediska personálu je jejich chování v rámci vnějších projevů téměř bezporuchové a nekonfliktní.“ (Sochůrek, 2002b, s. 34) Autor dále rozlišuje následující dvě **podoby prizonizace**:

- **Institucionalizace**, která je výsledkem adaptace na přísně a vysoce organizovaný život ve vězení (časový rozvrh dne, způsob chování vůči personálu atd.). Výsledkem bývá ztráta aktivity odsouzeného, což mnohým z nich velmi vyhovuje.
- **Ideologizace** - znamená „přijetí hodnot a norem kriminální subkultury, v podstatě pravý konformismus.“ (Sochůrek, 2002b, s. 34)

Druhý život je „souhrn asociálních aktivit, uplatňování specifické hierarchie a negativních způsobů chování v době, kdy vězňové nejsou v kontaktu nebo pod přímým dozorem pracovníků vězeňské služby. (...) Druhý život je záležitost především nočních hodin či neviditelných struktur vztahů mezi vězni.“ (Sochůrek, 2002b, s. 34-35) Mezi nejčastější formy pak Sochůrek (Sochůrek, 2002b) řadí:

- **Kolchozy**: slangový výraz pro seskupení 2-4 solventních vězňů či silných jedinců („králů“, „barákových“ apod.), kteří seskupují různé druhy zboží (léky, drogy, cigarety, alkohol, mobilní telefony) a v případě jeho nedostatku mezi ostatními je s vysokou přírůžkou prodávají nebo poskytují za jiné služby.
- **Organizování hazardních her za platidla či služby.**

„Výkon trestu odnětí svobody je místem, kde se patologické jevy kumulují. Zejména psychicky labilnější vězni mají velice často tendence upínat se na dominantní silné jedince z řad osob s pokročilou kriminální infekcí. Vedle případů, kdy jim imponuje právě kriminální kariéra zkušenějšího vězně, jsou častější ty, kdy se mladý, ve vězení nezkušený prvovězněný člověk upne na narušeného jedince, aniž je schopen rozpoznat jeho skutečný charakter např. proto, že tento vystupuje jako jeho ochránce. Pozvolna tak velice často dochází k postupné změně hodnotové orientace, následované prvními příznaky kriminální infekce.“ (Sochůrek, 2002b, s. 36)

Existence a míra prizonizace a druhý život vězňů jsou velmi významně ovlivněny **psychosociálním klimatem** ve věznici či na oddíle a naopak – klima je spolehlivým zrcadlem stavu druhého života vězňů. Zamezení či zmenšení těchto negativních a kontraproduktivních dopadů výkonu trestu odnětí svobody na osobnost odsouzeného je velkým (či dokonce stěžejním) úkolem penitenciárních psychologů. V oblasti drogových závislostí jim k tomu velkou měrou mohou pomoci (a také pomáhají) tzv. **specializovaná oddělení pro drogově závislé**, která jsou součástí některých věznic.

2. Specializovaná oddělení

2.1 Vznik specializovaných oddělení ve věznicích

V devadesátých letech minulého století došlo k výrazné změně skladby odsouzených. Přibylo výrazně počtu závislých odsouzených a současně i k nárůstu násilných a majetkových trestných činů páchaných v souvislosti s abúzem drog. Celkový počet odsouzených v té době však rapidně poklesl. Logickým krokem vězeňské služby bylo zřizování **specializovaných oddělení výkonu trestu (mimo jiné) pro drogově závislé**. V té době došlo také k postupnému zavedení nejrůznějších specialistů do vězeňského systému (psycholog, speciální pedagog) a jejich „zcivilnění“ (např. nepoužívání uniforem).

Specializovaná oddělení ve věznicích nejsou však fenoménem poslední dekády. „Soudem nařízená ochranná protialkoholní léčba ve výkonu trestu s uplatněním psychiatrické a psychologické péče pod označením SPOL existovala ve věznicích už dříve. Měla ale především pomoci řešit problém nerealizovaných protialkoholních léčeb, jež nestačily zajistit psychiatrické léčebny.“ (Sisel, 2004, s. 2)

Vůbec první ze specializovaných oddělení vzniklo ve věznici Plzeň – Bory ještě za minulého režimu na konci 80. let a původně bylo určeno pouze pro osoby s poruchami osobnosti. Později došlo k rozšíření specializace i pro osoby drogově závislé. „Tato možnost však byla od 1.1.1987 zrušena, a tak v rozporu se zákonem nebylo v praxi možné ochranné léčení v průběhu výkonu trestu absolvovat.“ (Kalina, 2003, s. 257-258)

V dalším desetiletí se začaly postupně objevovat specializovaná oddělení i v dalších věznicích: v **Heřmanicích** (pro osoby mentálně retardované a alkoholiky), v **Kuřimi** (pro sexuální devianty), ve **Světlé nad Sázavou** (pro matky s nezletilými dětmi), ve **Stráži pod Ralskem, Ostravě, Brně, Rýnovicích a Horním Slavkově** (se zesíleným stavebně technickým dozorem pro nebezpečné vězně), v **Brně a Pardubicích** (pracovně nezařaditelní, invalidé a starobní důchodci), v **Opavě** (pro závislé na alkoholu a drogách), v **Ostrově nad Ohří** (pro pracovně nezařaditelné, později pro drogově závislé), v **Plzni-Borech, Rýnovicích, Bělušicích, Znojmě, Všehrdech a Příbrami** (pro drogově závislé).

V posledních několika letech došlo postupně ke **sjednocení pravidel a podmínek** pro vznik specializovaných oddělení. Právní oporu pro vznik specializovaných oddělení lze nalézt v **§70, díl 6 zákona č. 169/1999** ve znění pozdějších úprav. Přesná pravidla pro

zřízení a činnost specializovaných oddělení v jednotlivých věznicích pak byla upravena ***Nařízením generální ředitelky VS ČR č. 43/2004.***

2.2 Vznik specializovaného oddělení ve Věznici Příbram

Věznice Příbram je určena pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů. V rámci oddělení s dohledem, dozorem a ostrahou jsou na ve věznici umístěni také mladí dospělí (18–26 let), starší mladí dospělí (26–30 let), prvovězněni a odsouzení cizinci. *(Jílek, 6/2005, s. 22-23)*

V návaznosti na moderní trendy současného českého vězeňství v oblasti drogové problematiky bylo v roce 2002 generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR zřízeno ve zdejší věznici samostatné **specializované oddělení výkonu trestu (SOVT)** pro odsouzené s poruchami duševními a poruchami chování způsobené užíváním psychotropních látek.

Především z důvodu kontinuálního působení v rámci současných způsobů zacházení s odsouzenými toxikomany byla v roce 2003 k oddělení přičleněna **bezdrogová zóna (BZ-1)**, která je zaměřena především na sekundární a terciální prevenci.

Na základě získaných zkušeností s odlišnou kategorií odsouzených se ukázalo, že je nutné ve specifických podmínkách věznice podchytit i odsouzené, které lze považovat za jedince ohrožené drogou. Z tohoto důvodu v roce 2004 byla do organizační struktury začleněna další **bezdrogová zóna (BZ-2)**, která plní úkoly směřující především do oblasti primární prevence.

V roce 2004 bylo do této organizační struktury zařazeno i **krizové centrum (KC)**, jehož účelem je poskytnout dočasný pobyt odsouzeným, u kterých jsou zaznamenány aktuální symptomy krizového stavu.

V roce 2006 bylo rozhodnuto o dalším rozšíření specializovaného oddělení o **centrum substituční léčby pro závislé na opiátech (SC)**. Smyslem je standardní léčba, která odkládá splnění konečného cíle, tj. trvalé a důsledné abstinence, na dobu, kdy bude pacient objektivně i subjektivně schopen abstinčně orientovanou léčbu podstoupit.

2.3 Struktura a vybavení SOVT Věznice Příbram

Vznik specializovaného oddělení ve Věznici Příbram byl veden myšlenkou vytvořit v rámci prostředí výkonu trestu propojenou péči o odsouzeného toxikomana, která by zefektivnila především terapeutickou a výchovnou činnost realizovanou kvalifikovaným personálem.

V praxi se jedná o součinnost několika jednotek (oddílů), kdy odsouzený po úspěšném absolvování stanoveného programu na jedné z nich přechází na další. Tímto systémem se vytvářejí relativně optimální podmínky pro zacházení s odsouzenými toxikomany ve výkonu trestu.

a) Oddíl specializovaného zacházení (OSZ): Je „nástupní jednotkou“ pro odsouzeného toxikomana, který je ve fázi vynucené abstinence. Doba pobytu na OSZ trvá zpravidla rok. V první, přijímací fázi (zhruba měsíc), jsou klienti vyšetřeni lékaři a dalšími specialisty oddělení. Na základě jejich závěrů je pak pro každého zpracován individuální program zacházení. Není uplatňován dogmaticky, může být podle vývoje terapie aktuálně měněn. Druhá, intenzivní fáze probíhající po zbytek roku, obsahuje systematickou psychiatrickou a psychoterapeutickou péči, při níž jsou detailně zkoumány psychické dispozice klientů, souvislosti kriminálního deliktu s konzumací návykové psychoaktivní látky, hledají se příčiny a souvislosti vzniku jejich závislosti, sleduje a vyhodnocuje se chování i dosavadní výsledky terapie. Využívají se k tomu individuální i skupinové terapeutické praktiky včetně komunitních postupů. Součástí programu je i pracovní terapie. Jestliže odsouzený úspěšně absolvuje tuto intenzivní etapu programu, postupuje na bezdrogovou zónu. Hlavním a konkrétním cílem je motivace odsouzeného ke změně dosavadního chování a postojů, které byly příčinou jeho delikvence.

Původní kapacita OSZ je 40 míst (9 ložnic). K dispozici má svoji kulturní místnost, terapeutickou místnost a místnost pro sebeobslužné aktivity (pračka). Pro realizaci zájmových, vzdělávacích a dalších terapeutických aktivit se využívají prostory (tzv. „ateliéry“) v druhé polovině téhož podlaží. K vycházkám a venkovním sportovním činnostem je vymezen prostor s upraveným hřištěm, které slouží k provozování kolektivních sportovních her. Venkovní pracovní aktivity jsou realizovány ve střežené části věznice.

b) Bezdrogová zóna 1 a 2 (BZ 1 a BZ 2): Smyslem bezdrogové zóny obecně je vytvářet takové prostředí, ve kterém se odsouzení naučí společensky přijatelnými způsoby řešit nejrůznější konflikty a vyrovnávat se s náročnými životními situacemi bez užívání drog. Motivovat je, aby trvale abstinovali a aktivně se podíleli na realizaci programu bezdrogové zóny. Pokusit se o vytvoření pocitu odpovědnosti odsouzeného k sobě samému, své další životní existenci a perspektivám.

Původní ubytovací kapacita BZ 1 (resp. BZ 2) činila v době jejich zřízení 55 (resp. 60) odsouzených, tj. 10 (resp. 11) ložnic, které jsou vybaveny standardním zařízením. Každá bezdrogová zóna má svoji kulturní místnost a místnost pro sebeobslužné činnosti. Pro realizaci aktivit programu zacházení jsou využívány zejména prostory ateliérů v přízemí ubytovny.

Vzhledem k účelnosti působení, kdy je nevhodné společně umístit odsouzené, kteří v minulosti užívali drogy s odsouzenými, kteří nebyli a nejsou uživateli drogy, je bezdrogová zóna rozdělena následujícím způsobem :

- *bezdrogová zóna 1* – sem se zařazují odsouzení, kteří užívali drogu a nyní jsou motivováni k dobrovolné abstinenci, případně odsouzení, kteří absolvovali soudně nařízené nebo dobrovolné ochranné léčení protitoxikomanické nebo absolvovali pobyt v oddílu specializovaného zacházení.
- *bezdrogová zóna 2* - zde jsou zařazeni odsouzení, kteří nejsou a nebyli uživateli drogy, ale lze je považovat za jedince ohrožené drogou. Je tedy určena pro odsouzené, kteří neprošli OSZ, ale pocítují ohrožení drogou a chtějí sami sebe chránit před nebezpečím abúzu drog ve věznici či následně po propuštění.

c) Krizové centrum (KC): Slouží k přechodnému ubytování jedinců v tzv. krizovém stavu, tzn. za situace, kdy odsouzený díky mimořádné události ve svém osobním životě ohrožuje sebe či své okolí (úmrtí v rodině, onemocnění, nevěra, rozvod, sociální úpadek, uložení dalšího trestu odnětí svobody případně i zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění). Zhodnocení stavu a případné umístění odsouzeného v krizovém centru je v pravomoci psychiatra, resp. psychologa a řídí se obecně závaznými pravidly emergentní psychiatrie pro tzv. krizový stav.

Krizové centrum je umístěno v samostatné budově. Objekt je členěn do tří provozních celků. V prvním nadzemním podlaží je umístěna pracovna psychologa, psychiatra, dozorčí stanoviště, umývárna nádobí a sociální zařízení a dále izolační cela pro umístění odsouzených s akutní psychickou krizí s projevy autoagresivního chování. Tato cela je uzpůsobena k minimalizaci možnosti sebepoškození umístěného odsouzeného. Ve druhém nadzemním podlaží jsou čtyři cely. Pro účely krizového centra jsou vyčleněna 4 místa, zbytek ubytovací kapacity (12 míst) využívá Centrum substituční terapie. V podkroví objektu je dislokovaná společenská místnost určená k provádění psychoterapeutických, vzdělávacích a jiných aktivit.

d) Centrum substituční terapie pro závislé na opiátech (CST): Účelem centra je eliminovat potřebu hledání drogy její substitucí.

Substituční léčba je standardním léčebným postupem, který svou charakteristikou patří do postupů harm reduction (minimalizace zdravotních a sociálních rizik). Jedná se o časově neomezenou udržovací terapii, která odkládá splnění konečného cíle (tj. trvalé a důsledné abstinence) na dobu, kdy bude pacient objektivně i subjektivně schopen abstinencně orientovanou léčbu podstoupit. Do té doby chce udržet a zlepšit pacientův somatický a psychický stav.

Substituční léčba je metodou první volby pro pacienty, kteří nejsou schopni přijmout terapeutické metody. Primárním cílem je drogová abstinence. Nástrojem této léčby je podávání substituční látky jiným než nitrožilním způsobem, a to v množstvích, která efektivně potlačují pacientovy odvykací příznaky a umožňují všestranně zlepšit kvalitu jeho života.

Nejde však pouze o farmakoterapii. Substituční léčba je založena na komplexní péči o odsouzené pacienty s diagnózou F11. Činnost je v první fázi zaměřena na zlepšení kvality života závislého, nejprve převedením na „čistou látku“, která drogu nahradí, v další fázi pak reedukaci ve spojitosti s jeho osobností a chováním. Následná péče se snaží motivovat odsouzeného ke změně dosavadního chování, které bylo příčinou jeho abúzu drog a zpravidla i delikvence. Cílem substituční léčby je příprava pro zavedení léčebného režimu, který vede k detoxifikaci a trvalé abstinenci.

Vlastní substituční léčba je realizována v prostorách objektu krizového centra (viz).

V tuto chvíli (*červenec 2006*) je substituční léčba v počáteční fázi své existence. Odsouzení, kteří projdou substitučním programem a následně detoxifikací, budou zařazeni na oddíl OSZ.

2.4 Realizace cíle a obsahu programu zacházení

Výběr metod a forem práce vychází ze základních charakterových projevů a zvláštností odsouzených s poruchami osobnosti a poruchami chování v souvislosti s užíváním psychoaktivních látek. Nutností je, aby volené metody a techniky podněcovaly vytváření zdravého sebeprosazování, objektivního sebehodnocení, schopnosti tolerance k druhým lidem, dovednosti správně se vymezit vůči členům rozličných sociálních skupin, schopnosti spolupracovat s druhými i pomoci jim. Důležité je podněcovat vytváření schopnosti uvážlivé orientace v oblasti hodnotové hierarchie.

Vlastní činnost zaměstnanců specializovaného oddělení v rámci snížení negativního vlivu psychotropní látky na odsouzeného je rozsáhlá a zahrnuje v sobě aktivity od primární prevence až po psychoterapeutické působení na odsouzeného. Osobnost odsouzeného a jeho narušenost je určujícím činitelem rozsahu poskytnuté odborné péče, která se svým pojetím může lišit.

Zjednodušeně řečeno „*bezdrogová zóna*“ má odlišné úkoly od „OSZ“, i když obecný cíl je stejný. Zcela zvláštní postupy jsou uplatňovány v rámci substituční terapie. Z tohoto důvodu je nutná diferenciací odsouzených.

Program zacházení na oddílu specializovaného zacházení (OSZ):

Činnosti a aktivity v rámci oddílu specializovaného zacházení představují intenzivní nefarmakologickou terapii, se zaměřením především na reedukační cíl. Hlavním cílem je motivace k životu bez drog.

Cíl a obsah programu zacházení je realizován prostřednictvím nabídky aktivit. Prioritu v nabídce mají terapeutické techniky různého typu (skupinová psychoterapie, komunitní setkání, sociálně právní poradenství, arteterapie, hatha-jóga apod.). Důležitou úlohu hrají vzdělávací aktivity zaměřující se na společnost (občanská výchova, právní

vědomí apod.). Doplnkovou úlohu tvoří zájmové aktivity především sportovního charakteru. Při práci s odsouzenými tohoto oddílu se upřednostňuje z důvodu větší efektivity činnost v menších skupinách (cca 8 - 12 odsouzených). Odborní pracovníci specializovaného oddělení sestaví pro odsouzeného na základě komplexní zprávy či její aktualizace tzv. program zacházení. Ten se dělí na část **povinnou** a část **výběrovou**.

Povinná část programu zacházení představuje především oblast speciálně výchovných aktivit, dále oblast pracovní, vzdělávací a utváření vnějších vztahů. Aktivity stanovené v povinné části programu zacházení jsou trvalejšího charakteru a jsou rušeny pouze výjimečně z vážných důvodů na základě rozhodnutí týmu odborných pracovníků. Mezi povinné aktivity patří:

- **pracovní aktivity** - práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie;
- **vzdělávací aktivity** - vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm a odborným učilištěm (rekvalifikační kurz), vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci specializovaného oddělení výkonu trestu, vzdělávací činnosti obsahují prvky sebeobsluhy (praní, žehlení, šití);
- **speciálně výchovné aktivity** - rozumí se individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, činnosti terapeutické - výcvikové a sociálně právní poradenství;
- **utváření vnějších vztahů** - podpora kontaktů s osobami blízkými a sociálním zázemím včetně komunikace s nevládními organizacemi zabývající se péčí o toxikomany (léčebny, charity, komunity apod.).

Výběrová část programu zacházení: V ostatních aktivitách zejména zájmových se odsouzenému umožní výběr. Aktivitu v nepovinné části je odsouzený povinen navštěvovat nejméně jedno hodnotící období (tj. tři měsíce). Poté může prostřednictvím vychovatele požádat speciálního pedagoga o zrušení nebo změnu aktivity v PZ. Speciální pedagog projedná návrh odsouzeného a rozhodne, zda odsouzenému aktivitu v PZ zruší nebo změní.

Naplňování cíle a obsahu programu zacházení se hodnotí pravidelně jednou za tři měsíce. Hodnocení úspěšnosti plnění tohoto programu projednají zaměstnanci oddělení s odsouzeným. Při hodnocení se v případě potřeby program zacházení aktualizuje

v souladu s individuálním vývojem osobnosti odsouzeného, změnami v jeho chování, jednání a v souladu se zásadou zvyšování požadavků na kvalitu a rozsah zapojení. Na každé aktualizaci se odsouzení podílí.

Fixní týdenní plány: Z důvodu pravidelnosti jsou aktivity strukturovány do fixních týdenních plánů, což znamená, že příslušná činnost se provádí v neměnný den týdnu, ve stejnou hodinu, konkrétním vedoucím. Týdenní plány jsou zveřejňovány na informační tabuli oddělení. Odsouzení jsou s plněním cíle programu zacházení také průběžně seznamováni prostřednictvím komunitního sezení. Podklady k hodnocení cíle programu zacházení se vyhodnocují zpravidla 1x měsíčně na pedagogické radě z důvodu zachování objektivního pohledu na odsouzeného.

Bodový systém: Pro zvýšení motivačního úsilí odsouzených je v rámci tohoto oddělení uplatňován bodový hodnotící systém, který je průběžně vyhodnocován. V tomto hodnotícím systému (v závislosti na úspěšnosti) je odsouzenému možné povolit určité výhody dané rámcem právních norem upravujících výkon trestu a vnitřním řádem tohoto oddělení. U vzdělávacích činností se při bodování přihlíží k celkové úrovni vzdělanosti i dosažené úrovni školského vzdělání.

Program zacházení na bezdrogových zónách (BZ 1 a BZ 2):

Cíl a obsah programu oddílů BZ je rovněž jako na OSZ založen na základě pozitivní motivace a propojeného systému povinností a výhod. Aktivity jsou opět rozděleny na povinné a nepovinné, pracuje se s týdenním fixním plánem a bodovým ohodnocením. Naplňování cíle včetně plnění dílčích oblastí programu se hodnotí pravidelně jednou za tři měsíce. Hodnocení úspěšnosti plnění tohoto programu je projednáno s odsouzeným. Při vyhodnocení se program zacházení aktualizuje za účasti odsouzeného.

Odlišností od OSZ je důraz na více aktivní přístup ze strany odsouzeného při výběru aktivit a zapojení se do programu zacházení. I když nabídka aktivit vychází ze spektra uvedeného při popisu OSZ, zde již výsledný program zacházení do jisté míry zrcadlí blížící se konec trestu. Větší váhu totiž mají ty aktivity, které mírní důsledky pobytu ve vězeňském prostředí u odsouzených s dlouhými tresty a odsouzeného bezprostředně připravují na režim běžného života za branami věznice (sociálně právní poradenství,

občanská výchova, právní vědomí, kontakt s úřady a institucemi včetně organizací zabývajících se následnou postpenitenciární péčí v oblasti drogové problematiky, rekvalifikační kurzy, sebevzdělávání, sebeobsluha – praní, žehlení, šití atd.).

Program zacházení v centru substituční terapie (CST):

Centrum substituční terapie je v tuto chvíli na samém začátku svojí existence. Do té doby, než dojde k naplnění kapacity, je cíl a obsah programu realizován prostřednictvím nabídky aktivit specializovaného oddělení. Jejich struktura a dělení jsou zachovány, prioritu v nabídce však mají terapeutické techniky různého typu (např. individuální a skupinová psychoterapie, apod.). Důležitou úlohu hrají vzdělávací aktivity zaměřující se na společnost (občanská výchova, právní vědomí apod.). Doplnkovou úlohu tvoří zájmové aktivity především sportovního charakteru. Z důvodu větší efektivity se při práci s odsouzenými upřednostňuje činnost v menších skupinách (cca 5 – 10 odsouzených).

Program zacházení v krizovém centru (KC):

Způsob zacházení s odsouzeným, který je v krizi, musí být individuálního charakteru a řídit se hloubkou krizového stavu. Z tohoto důvodu nelze aplikovat standardní způsob zacházení na podmínky krizového oddělení. Aktivity vzdělávacího, zájmového, pracovního a speciálně výchovného zaměření zde hrají sekundární roli. Výběr metod a forem pomoci zde oproti standardnímu zacházení určuje psycholog, který je seznámen s aktuálním psychickým stavem odsouzeného.

Prioritu v rámci krizového oddělení má intenzivní psychologická případně i psychiatrická péče, jako je krizová intervence, krátkodobá emergentní psychoterapie, krátkodobá, popřípadě střednědobá systematická individuální psychoterapie, rodinná terapie a poradenství sociální a speciálně pedagogické.

2.5 Personální zabezpečení specializovaného oddělení

Cíle programu zajišťuje na specializovaném oddělení tým odborníků ve složení **psycholog, psychiatr, speciální pedagog, sociální pracovník, lektor-instruktor, vychovatelé a vychovatelé-terapeuti**. Kromě toho specializované oddělení dlouhodobě

spolupracuje s dalšími státními i nestátními organizacemi, zabývajícími se podobnou problematikou.

K realizaci cílů specializovaného oddělení je nutný zkušený kolektiv pracovníků, kde jsou nezbytným předpokladem osobnostní vlastnosti jako empatie, schopnost nadhledu, schopnost komunikace s lidmi a vystupování, schopnost být přirozenou autoritou, schopnost korektního i důsledného jednání. Samozřejmostí je odpovídající odborné vzdělání. Proto se jeho pracovníci pravidelně zúčastňují odborných stáží, konferencí a seminářů k tématice prevence a léčení závislosti.

2.6 Útlum specializovaných oddělení

V průběhu posledních zejména dvou let došlo k několika jevům, jejichž vektorový součet způsobil útlum efektivity specializovaných oddělení výkonu trestu (SOVT). Zejména se jedná o přeplněnost věznic, změnu jejich postavení v rámci vězeňského systému a změnu celé filozofie výkonu trestu.

Nárůst naplněnosti věznic

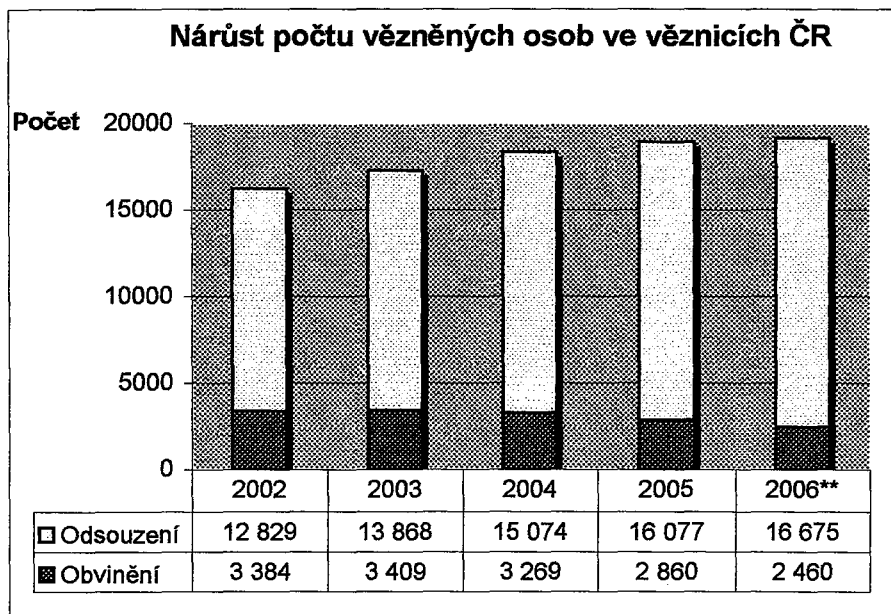
„V ČR dnes (pozn.: psáno v roce 2005) připadá na 100 000 obyvatel 179 vězňených osob, o deset více než v roce 2003. Tím se řadí mezi evropské státy s poměrně vysokou kriminalitou. (...) Zatímco počet obviněných osob na celkovém stavu vězňů v ČR již dlouhodobě klesá, od roku 2003 se znovu zvyšují počty odsouzených, mezi nimi také osob odsouzených za závažné trestní delikty.“ (*Jilek, 1/2005, s. 15*)

Podle měsíční statistiky (*Měsíční statistika, s. 1-2*) bylo ve věznicích a vazebních věznicích České republiky k 30. červnu letošního roku 19 135 vězňených osob. Z tohoto počtu však bylo ve výkonu trestu odnětí svobody celkem 16 675 odsouzených, tj. o 598 více než na počátku tohoto roku! Podle stejného zdroje byly naplněny ubytovací kapacity vězeňských zařízení pro výkon trestu odnětí svobody na 106,2%.

Údaje o naplněnosti věznic (*Hospodka, 2003*) doplněné aktuálními daty pro letošní rok (*Měsíční statistika VS ČR, 2006*) jsem shrnul do přehledného grafu č. 1.

Graf 1: Nárůst počtu vězňů v ČR: souhrn (podle: Hospodka, 2003 a Měsíční statistika VS ČR, 2006) ** Pozn.: Data jsou vždy k 31.12. příslušného roku, pouze rok 2006 obsahuje údaj k 30.6.2006. Vzhledem k trvalému trendu se ke konci roku tedy dá očekávat další nárůst:

Ředitel odboru Vězeňské a justiční stráže GR VS ČR plk. JUDr. Miloslav Mádl vysvětluje současný stav přeplněnosti věznic: „...všechno vlastně začalo v roce 1991 velkou amnestií, kdy z 28 tisíc vězňů nám zbylo pouhých 6 tisíc. Bývalá ministryně spravedlnosti Burešová tenkrát oznámila, že **víc než 13 tisíc vězňů už nebude**. V té době jsme museli vrátit čtyři věznice – Žacléř, Mladou Boleslav, Libkovic a Minkovice.“ (Montgomeryová, 2005, s. 8-9)

V této souvislosti nutno podotknout, že „...neexistují odborné odhady, zda, kdy a na jaké hodnotě se růst počtu vězeňské populace v ČR zastaví. Bohužel některé změny v oblasti trestní legislativy naznačují, že trend posledních 2 let bude pokračovat.“ (Dlouhá, 2005, s. 12-13) Jak uvádí ředitel odboru Vězeňské a justiční stráže Dr. Mádl, „pokud nastoupí výkon trestu odsouzení, kteří čekají na nástup, což je asi 4 a půl tisíce lidí, a neplní alternativních trestů, tak budeme mít velké starosti s jejich ubytováním.“ (Montgomeryová, 2005, s. 8-9)

„Vězeňská služba očekává, že v lednu 2008 může být vězněno celkem 21 000 osob, z toho 2 500 ve výkonu vazby a 18 500 ve výkonu trestu odnětí svobody.“ (Hospodka, 2006, s. 10)

„Česká republika se tak začíná opět vzdalovat rozvinutým evropským zemím, kde poměr počtu vězněných osob na 100 000 obyvatel činí cca 90 až 100 osob, zatímco v České republice je to aktuálně cca 180 osob.“ (Dlouhá, 2005, s. 12-13)

Důsledkem je, že v současné době není v naší republice dodržena ani zákonem stanovená norma minimální 4 m² na jednu vězněnou osobu. Přitom „CPT (Výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání Rady Evropy) (...) dokonce doporučuje minimální výměru ubytovací plochy pro jednu vězněnou osobu v rozsahu 6 m².“ (Dlouhá, 2005, s. 12-13)

Místopředseda vlády a ministr spravedlnosti České republiky JUDr. Pavel Němec v loňském roce při rozhovoru uveřejněném v článku paradoxně nazvaném „*Vězeňská služba si zaslouží uznání*“ uvedl, že si je vědom těžkého zaostávání našeho vězeňství za civilizovanými státy Evropy: „Evropské vězeňské standardy požadují, aby rozměry ubytovacího prostoru vězňů vycházely z kritéria minimálně 6 m² na osobu (...) Dosažení tohoto i dalších standardů vězeňství vyspělých demokracií je mimo jiné otázkou dostatečného množství finančních prostředků. (...) Bohužel v tomto směru jsem velmi skeptický.“ (Mitáš, 2005, s. 2-3)

Vězeňská služba ČR řeší problém s přeplněností věznic po svém: „Narůstající počet vězněných osob vyžaduje neustále přijímat opatření k zajištění rovnoměrného využívání stávajících ubytovacích kapacit věznic a vazebních věznic.“ (Hospodka, 2006, s. 10-12) v praxi to znamená, že se navyšuje kapacita ve **všech věznicích a na všech odděleních, tedy i na odděleních specializovaného zacházení**, případně se některá oddělení typu bezdrogových zón mění na oddělení standardní, jako například ve Věznici Bělušice: „Z důvodu již zmíněného nárůstu odsouzených musí věznice nyní přistoupit ke zrušení jedné bezdrogové zóny a převést ji na běžné oddělení. Tím však přestává být schopna diferencovat v přeplněné ubytovně odsouzené a vytvářet podmínky pro řádné fungování bezdrogové zóny.“ (Jilek, 2/2005, s. 18-19).

Struktura ubytování odsouzených

Nejde jen o absolutní počty odsouzených v našich věznicích. Vliv má i charakter ubytování, zejména množství lidí ubytovaných společně. A tato struktura ubytovacích kapacit „neodpovídá struktuře v evropských zemích s rozvinutým vězeňským systémem (SRN, Holandsko, Francie, skandinávské země). Na rozdíl od těchto zemí, kde téměř

neexistuje hromadné ubytování vězňů a převažuje ubytování samostatné, omezeně po dvou, v ČR stále převládá ubytování hromadné (v některých případech až po 12 až 16 osobách na jedné místnosti) a ubytování po jednom nebo dvou je spíše výjimečné a spíše příznačné pro výkon vazby.“ (Dlouhá, 2005, s. 12-13)

Změna filozofie výkonu trestu odnětí svobody

V průběhu minulého kalendářního roku (2005) došlo s personálními změnami na GŘ VS ČR také ke změně celé filozofie výkonu trestu. Důraz se začal klást především na bezpečnost výkonu trestu, kontrolní činnost, technický stav objektů, signálně zabezpečovací prostředky, výkon, výstroj a výzbroj příslušníků strážní, eskortní a dozorčí služby.

Současný generální ředitel VS ČR Luděk Kula vidí v době přeplněnosti věznic jako svůj hlavní úkol to, že „...do budoucna se musíme (...) více zabývat pojmem dynamická bezpečnost, to znamená nahrazování živé síly technikou. I když je to finančně náročné, nové vývojové trendy ve vězeňství nelze přehlížet.“ (Jilek, 5/2004, s. 12-15)

Opírá se přitom o dokument nazvaný *Koncepce bezpečnosti Vězeňské služby ČR do roku 2015*. V něm se tvrdí, že „pouze v bezpečných věznicích je možné realizovat kvalitní programy zacházení s vězněnými osobami.“ (Sušánka, 2006, s. 5) Ostatní faktory nutné k realizaci kvalitních programů zacházení (např. právě psychosociální klima) tato Koncepce bezpečnosti naprosto ignoruje.

Přitom si nelze nevsimnout zcela opačných názorů odborníků – psychologů pracujících ve věznicích. Např. PhDr. Jaroslav Hála zdůrazňuje, že „dnes je ve vězeňství vyspělých států již překonána koncepce pouhé pasivní, technickými prostředky, tj. vysokými betonovými zdmi, drátěnými překážkami a především důmyslně konstruovanými elektronickými signálními a střežícími systémy zajišťované bezpečnosti. Nutně musí být doplňována (...) **pozitivním ovlivňováním psychosociálního klimatu** konkrétní věznice zejména prostřednictvím intenzivní a všestranné komunikace vězeňského personálu s vězněnými osobami zaměřené na prevenci a řešení problémů.“ (Hála, 2006, 33-34)

Změna postavení specializovaných oddělení

Důsledkem všech popsanych skutečností došlo koncem roku 2005 z rozhodnutí generálního ředitele VS ČR ke **zrušení samostatného postavení specializovaných oddělení** v rámci výkonu trestu. Pokračovalo další postupné navýšení jejich kapacity při totožném personálním obsazení. Tyto změny byly pocíťovány negativně jak ze strany personálu, tak ze strany odsouzených.

Odsouzení si začali stěžovat na zvýšení anonymity a nedůvěry mezi sebou. Zaznamenal jsem výrazné snížení zájmu odsouzených toxikomanů o umístění na specializovaném oddělení.

Zaměstnanci popisují snížení kvality práce s jednotlivými odsouzenými. Snadno sklouzávají k formalismu, při kterém se klade důraz zejména na „papírové“ vedení aktivit, ale nejde už tolik o náplň aktivit samotných.

Oficiálně však Vězeňská služba ČR i nadále „věnuje velkou pozornost otázce zachování kvality zacházení ve specializovaných odděleních.“ (*Hospodka, 2006, s. 10*)

Specializovaná oddělení jsou místem, které umožňuje úzce specializovanou a vysoce odbornou práci s odsouzenými pro trestné činy spojené s užíváním drog nebo s drogovou minulostí. Napomáhají **zmírnění negativních důsledků** užívání drog („*harm reduction*“) odsouzenými, **snížují riziko recidivy abúzu po propuštění** a u ohrožených jedinců se **snaží zabránit vzniku abúzu psychoaktivních látek přímo ve věznicích**.

3. Vývoj drogové scény v ČR

3.1 Historie drog v Čechách

„V Čechách jsou o využívání drog v lékařství informace z konce 18. století. J. E. Purkyně experimentoval začátkem 19. století sám na sobě s muškátovým oříškem. V průběhu století mnozí lékaři doporučovali silný makový odvar. Koncem 19. století se u nás objevují první případy zneužívání Morfinu. Na přelomu století je v Opavě registrováno 16 závislých na heroinu. (...) Po 1. světové válce nastává prudký rozmach kokainu hlavně v uměleckých kruzích, ale také v prostředí prostitutek. Praha se v té době řadí v „drogovém žebříčku“ na přední místo v Evropě. V tomto období se také v Praze objevují kuřárny opia (např. ve Vodičkově ulici, na Karlově náměstí). Podobně jako dnes byli i tehdy velmi významným zdrojem emigranti z Ruska. V té době bylo v ČR 1140 obchodníků s drogami.“ (*Výrost a Slaměník, 2001b, s. 146*)

„Druhá světová válka znamenala snížení přístupu k drogám. Drogové cesty byly přísně střeženy a bylo i méně finančních prostředků. Po válce se vývoj, využívání a zneužívání drog zintenzivnil. Drogy se začaly využívat ideologicky, při výsleších, na zvýšení odvahy...“ (*Výrost a Slaměník, 2001b, s. 146*)

3.2 Situace v ČR před revolucí

„Klasickou tzv. drogovou scénu, tedy případy pokoutného získávání, výroby, distribuce a užívání nelegálních návykových látek, můžeme mapovat v tehdejší Československu někdy od počátku sedmdesátých let minulého století. Právě tehdy se objevily první pokusy o vloupání do lékáren za účelem získání omamných prostředků, a tyto případy byly stále častější. Bylo zřejmé, že i v tehdejší politickém systému vzrůstá poptávka po drogách. Komunistické Československo se ocitlo ve zvláštní situaci. Na jedné straně vzrůstala poptávka mezi mládeží – na straně druhé zde nebyl zájem o pašování a distribuci ze strany mezinárodních drogových gangů. Důvod byl jediný – nezájem o tehdejší nekonvertibilní československou měnu.“ (*Polanecký, 2005, s. 5*)

„Komunistický režim se dlouho snažil předstírat, že drogové problémy u nás neexistují, a to proto, že jejich důvodem je nespokojenost a rozklad mládeže z kapitalistické ciziny. Vznikal specifický obraz české drogové scény, který se zachoval po dlouhá léta. Objevily se první případy domácí výroby drog, a to ze zdrojů získaných nejrůznějším pokoutným způsobem. Byly zde již zmíněné vloupačky do lékáren,

prekurzory pro výrobu drog byly získávány pašováním z farmaceutických továren či z volně dostupných léků. To vše sloužilo k výrobě dvou základních omamných látek – stimulační drogy pervitinu a opiátu braunu. Pervitin, tvrdá stimulační droga, se stal pro českou drogovou scénu charakterizujícím prvkem (...). Neexistoval téměř drogový trh v pravém slova smyslu, tedy drogy se prakticky neprodávaly, ale mezi uživateli bylo zvykem odnést si část „varu“ za přinesené zdroje potřebné k výrobě té či oné látky. Drogová scéna se tak po dlouhá léta omezovala na poměrně uzavřená společenství výrobců a dodavatelů, většinou také zároveň uživatelů drog. Tradičně bylo velmi rozšířené užívání drog nitrožilními aplikacemi.“ (Polanecký, 2005, s. 5)

3.3 Změny po revoluci a současná situace

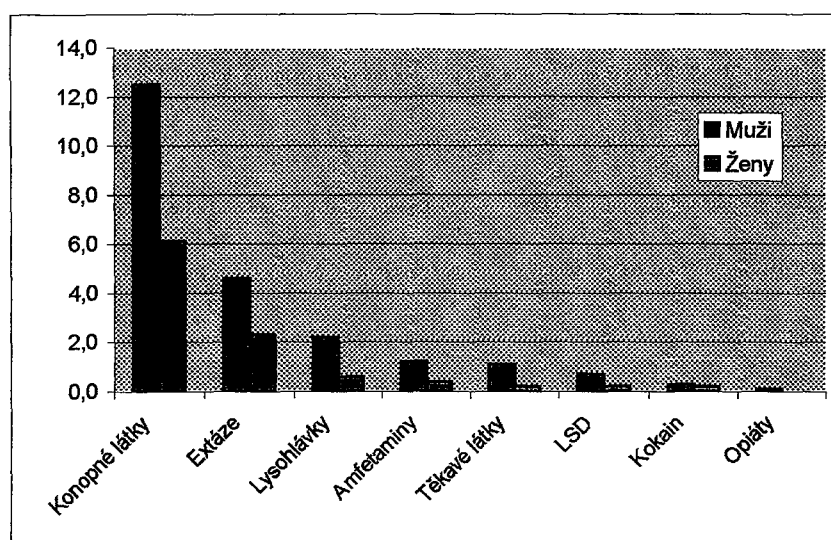
„Rok 1989 přinesl se změnou politického systému i radikální změnu na naší drogové scéně. „Ve světě se objevil zájem o československou měnu a důsledkem byla změna legálního, ale také ilegálního černého trhu. Na drogové scéně se objevily dosud nevídané drogy – především pašovaný heroin. Drogový trh se profesionalizoval, prodej drog převzaly zahraniční organizované gangy se svými místními kontakty, začala narůstat typická drogová kriminalita. (...) Objevily se první případy infekce hepatitidou C, ale i infekce virem HIV. Rychle vznikla a stabilizovala se tzv. taneční scéna, přinášející s sebou nejen nové drogy, ale i nebezpečný mýtus takzvaného rekreačního užívání.“ (Polanecký, 2005, s. 5-6)

Nejnovější vývoj naší drogové scény je seriózně zmapován prozatím do roku 2004, kdy se prováděl poslední celopopulační průzkum (GENACIS). Vývoj za předchozí dva roky (tedy za období 2002-2004) naznačuje nejnovější trend vývoje v této oblasti. Výsledky studie Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti lze dle jejich Výroční zprávy (Mravčík a kol., 2005, s. 12) shrnout do následujících bodů:

- **nárůst užívání extáze (experimentálně a rekreačně, a to především v nejmladších věkových skupinách 18-24 a 25-34 let) a nárůst užívání lysohlávek a jiných přírodních halucinogenů;**
- **rozsah užívání konopných látek v dospělé populaci je stabilní, a to i ve skupině mladých dospělých (18-34 let);**

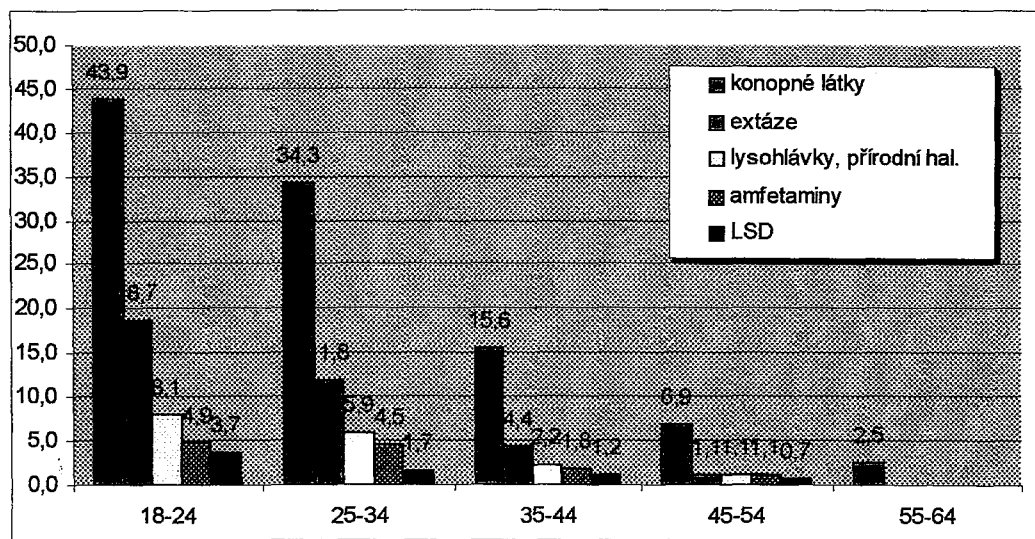
- stabilně nízká celoživotní prevalence zkušeností s opiáty a amfetaminy, rozsah užívání těchto látek v posledním roce se dokonce snížil;
- pokles rozsahu užívání LSD

Graf 2: Prevalence užití návykových látek v ČR v roce 2004 dle typu látky (Mravčík a kol., 2005, s. 67)

Podle *Výroční zprávy Národního monitorovacího střediska (Mravčík a kol., 2005, s. 12)* je užívání nelegálních drog v ČR nejčastěji rozšířené ve věkové skupině 18-24 let; s rostoucím věkem respondentů klesá prevalence užití všech sledovaných nelegálních drog – viz následující graf věkové distribuce abúzu drog v populaci).

Graf 3: Celoživotní prevalence užití vybraných nelegálních drog podle věkových skupin, v [%] (Mravčík a kol., 2005, s. 13)

„Alespoň jednu zkušenost s užitím některé ze sledovaných nelegálních drog má 22% dospělé populace ČR (28% mužů a 16% žen)“ (Mravčík a kol., 2005, s. 12)

Tab. 1: Prevalence užití návykových látek v dospělé populaci (Mravčík a kol., 2005, s. 12)

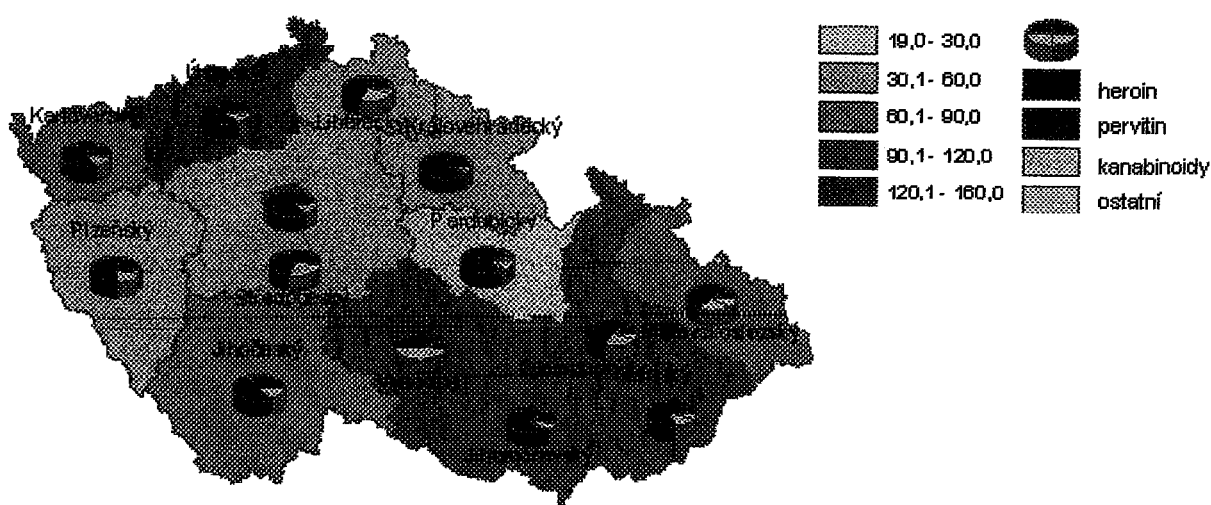
Droga	Celoživotně			V posledním roce		
	Muži	Ženy	Ø	Muž	Ženy	Ø
Jakákoliv nelegální droga	28,3	16,4	22,3	13,9	6,8	10,4
Konopné látky	26,0	15,2	20,6	12,5	6,1	9,3
Extáze	9,2	4,8	7,1	4,6	2,3	3,5
LSD	2,2	0,8	1,4	0,7	-	0,4
Lysobílavky a přírodní haluc.	5,1	1,9	3,5	2,2	0,6	1,4
Amfetaminy	3,6	1,5	2,5	1,2	-	0,7
Opiáty	0,8	-	0,5	-	-	-
Kokain, crack	1,4	0,9	1,1	-	-	-

„V posledních několika letech je drogová situace v České republice v zásadě podobná ostatním evropským zemím.“ (Polanecký, 2005, s. 5-6) Přesto však lze v ČR vystopovat některé zvláštnosti pro naši republiku příznačné. Jak uvádí *Chmelík* (Chmelík, 1999), vysoký podíl na obchodu s drogami u nás mají cizí státní příslušníci. Na pouličním prodeji mají pak v porovnání se zahraničím vysoký podíl zejména osoby romské národnosti a osoby mladší 15 let.

Vývoj celkového počtu závislých se odráží i v celkovém počtu nových klientů center pro léčbu závislosti. „V r. 2004 vyhledalo léčebné služby uvedených center celkem 8 845 uživatelů drog, tj. o 3,7% více než v loňském roce. (...) Celkový počet prvožadatelů o léčbu s výjimkou poklesu v r. 2003 stoupá. V r. 1995 byl jejich relativní počet 23,9, v r. 2004 dosáhl 45,1 na 100 tis. obyvatel. Nejnavštěvovanějším typem zařízení jsou nízkoprahová centra, jejich klienti tvořili stejně jako v předchozích letech přes 55% všech žadatelů. Poměr pohlaví mezi žadateli o léčbu zůstává dlouhodobě přibližně stejný, v r. 2004 byl 2,1:1 ve prospěch mužů.“ (Mravčík a kol., 2005, 24)

Obr. č. 1: Počet žádostí drogově závislých o léčbu (v r. 2004) podle typů drog a regionů (na 100 tis. obyv.) Podle Výr. zprávy NMS (Mravčík a kol., 2005, s. 24)

3.4 Drogová kriminalita v ČR

„Drogovou kriminalitou rozumíme trestné činy nedovolené výroby a držení OPL (§ 187, 187a, 188) a trestné činy šíření toxikomanie (§ 188a TZ), označované souhrnně jako drogové trestné činy, a sekundární drogovou kriminalitu (tj. trestnou činnost páchanou uživateli drog nejčastěji obstarání si drogy či finančních prostředků na drogy).“ (Mravčík a kol., 2005, s. 74)

Tab. 2: vývoj drogové kriminality v ČR (Mravčík a kol., 2005, s. 74)

Rok	Obvinění	Obžalováni	Odsouzení
1998	1 776	1 530	802
1999	2 084	1 765	891
2000	2 453	2 043	972
2001	2 519	2 160	1 094
2002	2 504	2 247	1 216
2003	3 088	2 737	1 304
2004	2 944	2 589	1 376

Alarmující údaje o podílu uživatelů drog na jednotlivých typech trestných činů přináší Národní protidrogová centrála a Národní monitorovací středisko ve zprávě z roku 2005 (Mravčík a kol., 2004, s. 58) - viz následující tabulka.

Tab. 3: Odhad podílu uživatelů drog na jednotlivých druzích trestných činů (Mravčík a kol., 2004, s. 58)

Typ trestné činnosti	Celkový počet TC	Spácháno uživateli drog	Podíl [%]
Krádež prostá	162 139	32 891	20,3
Krádež vloupáním	64 695	6 384	9,9
Zanedbání povinné výživy	13 094	1 654	12,6
Nedovolená výroba a distribuce drog	2 301	1 424	61,9
Neoprávněné držení platební karty	5 510	878	15,9
Zpronevěra	4 005	859	21,5
Loupež	5 931	809	13,6
Porušování domovní svobody	2 540	351	13,8
Úmyslné ublížení na zdraví	7 180	289	4,0
Podvod	6 752	159	2,3
Omezování a zbavení osobní svobody	457	116	25,4
Vydírání	1 786	76	4,3
Vražda loupežná	39	1	1,5
Σ	276 429	45 890	16,6

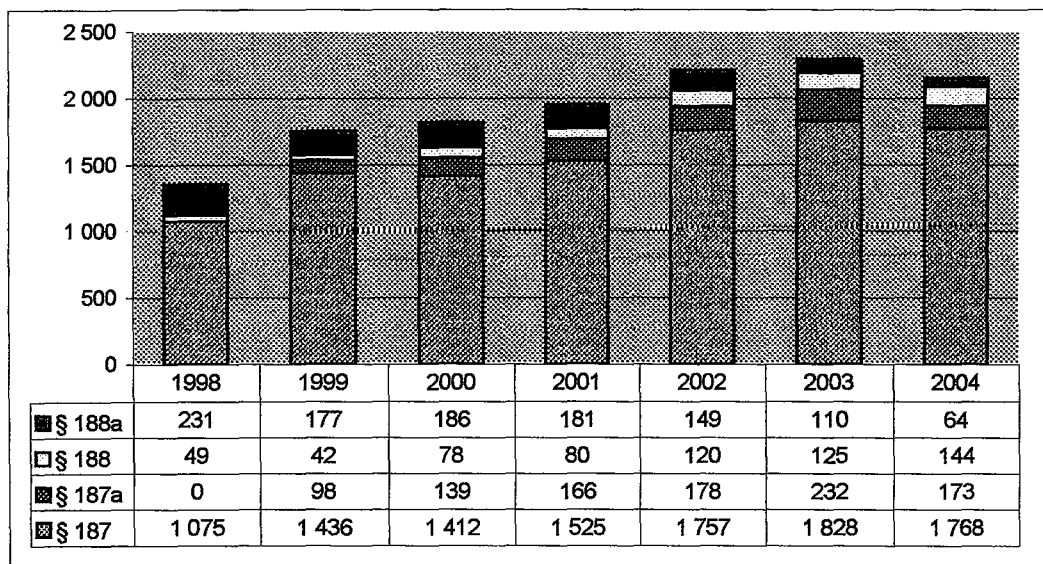
Způsob propojení abúzu drog s trestnou činností přitom může být velmi různorodý. Sochůrek (Sochůrek, 2001) dělí trestnou činnost podle vlivu na sociálně patologické chování do pěti skupin:

- **Organizovaná trestná činnost výrobců a distributorů drog**
- **Trestná činnost páchaná pod vlivem drog** (s chybějícím zlým úmyslem)
- **Trestná činnost páchaná za účelem získání drogy:** „Kvalifikované odhady uvádějí, že až 75% trestných činů spáchaných toxikomany má právě tuto motivaci.“ (Sochůrek, 2001, s. 27-28)
- **Trestná činnost páchaná na samotných toxikomanech** (vydírání, sexuální zneužívání, nucení k prostituci...)
- **Trestná činnost jako důsledek zneužívání drog** (kapesní krádeže z důvodu nedostatku finančních prostředků u deprivovaných osobností apod.)

V Evropě dle studie WHO „počet vězňů, kteří uvedli, že někdy v životě užíli nelegální drogu, se pohybuje ve velmi širokém rozpětí 22% - 86%. (...) Pravidelné užívání drog nebo závislost v době před uvězněním uvedlo 8-73% vězňů a celoživotní injekční užívání drog cca 15-50%...“ (*Poziční dokument o drogách, 2006, s. 16-17*)

U nás je situace velmi podobná. Jen např. v roce 2001 „policie ČR stíhala za drogové trestné činy 1952 pachatelů, z toho 139 dětí a 221 mladistvých (...) Soudy v roce 2001 za drogové trestné činy pravomocně odsoudily 1094 pachatelů. Ve věznicích ČR si k 31.12.2001 trest pro drogové trestné činy odpykávalo 652 pachatelů.“ (*Kalina, 2003, s. 26*)

Graf. č. 4: Stíhání pachatelé drogových trestných činů v r. 1996-2004 dle statistiky Ministerstva vnitra ČR z roku 2005 (in Mravčík a kol., 2005, s. 53)

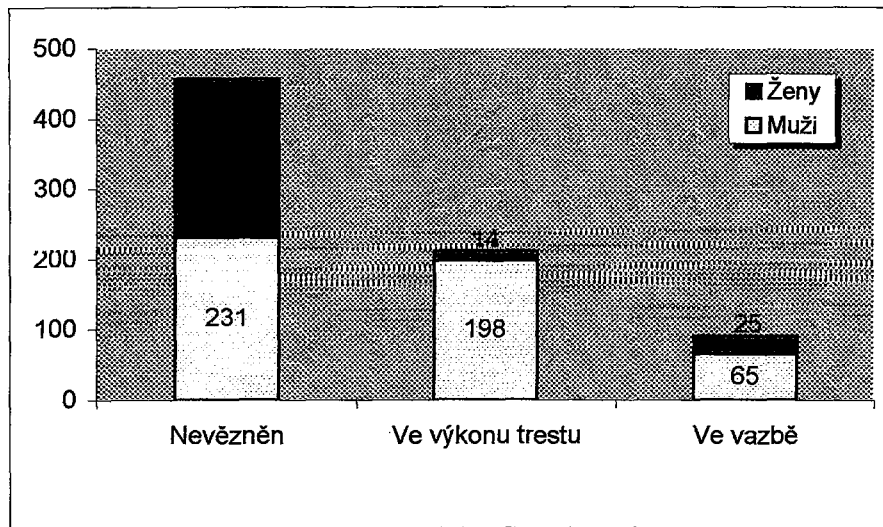
Vysvětlivky k legendě grafu: zákon č. 140/1961 Sb. (tr. činy obecně nebezpečné - nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů):

- § 187 - nedovolené nakládání a přechovávání pro jiného;
- § 187a - přechovávání drog v množství větším než malém pro osobní potřebu;
- § 188 - předmět k nedovolené výrobě;
- § 188a - šíření toxikomanie;

Kriminogenní působení drog je dobře ilustrováno podílem odsouzených, kteří v minulosti abúzus drog přiznávají, a to zejména ve srovnání s běžnou populací. Např. ve věznicích Opava podle jejich vlastní statistiky přiznává zkušenost s drogou k letošnímu roku (2006) 68% odsouzených. Percentuální nárůst v čase je přitom evidentní: „V roce 1998 to bylo 27%, v roce 1999 již 48%, v roce 2000 počet dále narůstal na 59% a v roce 2002 to bylo 58%.“ (*Chodura, 2006, s. 17*)

Vztah platí ale i obráceně: Podle studie Národního monitorovacího střediska v roce 2004 byl u injekčních uživatelů drog zjišťován předchozí pobyt ve vězení. “Jednalo se o klienty nízkoprahových zařízení, kteří užívali drogy injekčně během posledního roku. Ze 758 osob téměř 40% (53,2% mužů a 14,8% žen) uvedlo, že bylo někdy v životě ve vězení.” (Mravčík a kol., 2005, s. 74) Předchozí údaje dokumentuje Graf 5.

Graf 5: Zkušenost s pobytem ve vězení a ve vazbě u injekčních uživatelů drog (Mravčík a kol., 2005, s. 74)

4. Abúzus drog ve věznicích

4.1 Historie abúzu ve věznicích

Situace v našich věznicích dobře kopíruje naši civilní drogovou scénu co do frekvence i spektra látek. V minulém režimu problém s drogami ve společnosti (a tedy i ve věznicích) raději (pro veřejnost) „neexistoval“. Přesto se jím odborníci a zaměstnanci věznic museli zabývat.

„Problému šíření drog ve věznicích, zejména zneužívání léčiv s drogovým apealem, si povšimli někteří vězeňští lékaři a psychologové již počátkem 60. let minulého století. I když se těmto zjištěním nevěnovala náležitá pozornost a oficiální místa existenci problému ignorovala nebo popírala, musela vězeňská zařízení na problém reagovat. Ve věznicích začala vznikat Střediska protialkoholní a protitoxikomanické ochranné léčby. I když jejich kapacita byla velmi malá, zkušenosti s jejich fungováním byly velmi pozitivní.“ (Bajcura, 2004, s. 10-11)

„Ve 2. polovině 70. let se začal problém systematicky zkoumat. Tehdejší výzkumy ukázaly, že přibližně 35% vězňů zneužívalo ve své životní historii nealkoholové drogy. Byla to převážně léčiva a inhalanty, sniffing. Klasické drogy včetně marihuany se objevovaly jen výjimečně.“ (Bajcura, 2004, s. 10-11)

4.2 Současná situace

„V zemích EU se předpokládá, že 20-40% uvězněných užívá drogy. Dle údajů Odboru zdravotnické služby GR VS v České republice bylo v r. 2000 uživatelů drog ve vězení asi 25%.“ (Kalina, 2003, s. 256)

„Nejnovější výzkumy ukazují, že problém drog zasahuje asi 50 až 60% vězeňské populace. Zvláště varující je však skutečnost, že podle našich výzkumů má zkušenost s nealkoholovými drogami asi 82% mladistvých vězňů, což jsou v ČR lidé ve věku 15 až 18 let. Je tak stále zřejmější, že se droga stává významným kriminogenním faktorem.“ (Bajcura, 2004, s. 10-11)

Na mladší (tedy nejohroženější) populaci odsouzených se zaměřil i následující výzkum v našich věznicích. Přinesl tyto závěry: „Více než 33% respondentů ve věku od

20–24 let užilo ve vězení drogu. (...) Respondenti výzkumu uváděli, že získat drogu ve vězení lze více méně nahodile. Avšak 3,3% vězňů uvedlo, že užilo drogu injekčně, přičemž 1% přiznalo, že se dělilo o injekční stříkačku. Největší podobnost ve způsobu užití drog ve vězeních vykazují skupiny mládeže a dále ti, kteří spáchali zločin související s drogami, zejména v mladším věku, žijí ve velkých městech anebo jsou dlouhodobě věznění.“ (Bajcura, 2004, s. 10-11)

V roce 2005 uveřejnila Vězeňská služba České republiky ve svém periodiku zprávu, že objasnila v předchozím roce (2004) celkem „171 případů zneužití drog ve věznicích a vazebních věznicích, což znamená téměř o 100% více než v roce 2003.“ (Jilek, 1/2005, s. 15) Tato optimistická informace oslavující zvyšující se kvalitu systému věznic může být devalvována zjištěním, že stoprocentní nárůst záchytu možná jen kopíruje prosté zvýšení frekvence zneužívání drog ve věznicích.

Zajímavé informace přináší průzkum užívání drog vězňenými osobami za období říjen 2003 až září 2004. „V uvedeném období 12 měsíců bylo testováno celkem 9 467 vězňených osob ze všech 35 věznic v ČR. Každá z věznic poslala 4krát ročně k laboratorním testům vzorky moči, jejichž celkový počet odpovídal nejméně 10% kapacity věznice.“ (Mravčík a kol., 2005, s. 58) Výsledky průzkumu podle jednotlivých typů drog a oddělení věznic shrnuje následující tabulka č. 4.

Tab. 4.: Užívání drog mezi vězňenými osobami v r. 2003-2004 (Mravčík a kol., 2005, s. 58)

Oddělení	Bežná odd.	Bezdrog. zóny	Diferenc. výkon tr	Ochr. lécha	Σ	Podíl [%]
Počet testovaných	7596	847	764	560	9767	100,0
Pozitivní na amfetaminy	103	5	5	1	114	1,2
Pozitivní na barbituráty	84	4	1	0	89	0,9
Pozitivní na THC	43	3	0	0	46	0,5
Pozitivní na opiáty	39	0	5	0	44	0,5
Pozitivní na kokain	0	0	0	0	0	0
Pozitivních testů - Σ	269	12	11	1	293	3,0
Pozitivních testů [%]	3,5	1,4	1,4	0,2	3,0	-

4.3 Cesty průniku drog do věznic

„Zvyšující se počet vězňů s drogovou anamnézou vede nutně ke zvýšení tlaku na průnik drog do věznic.“ (...) „...vězeňská zařízení se stále více stávají středem pozornosti dealerů toxických látek, kteří vyhledávají stále nové cesty k transferu drog do českých věznic.“ (Bajcura, 2004, s. 10-11)

Do věznic jsou drogy distribuovány v drtivé většině podloudným způsobem zvenčí. Zkušenosti ukazují, že tzv. „černý trh“ je zpravidla zajišťován menší dobře organizovanou skupinou odsouzených recidivistů. „Nejčastějšími cestami drog do věznice byly balíčky s potravinami nebo osobním prádlem, hygienickými potřebami, apod. s důmyslně ukrytou drogou. Další cestou bývá dovezení drogy z pracoviště mimo věznici. Mimo tyto nejčastější cesty existuje nepřeborné množství způsobů, jak drogu do věznice dostat. Například při návštěvách, přenosem v tělních tekutinách, prostřednictvím zaměstnanců věznice, při návštěvách advokáta apod.“ (Černíková, 1998, str. 51) *Kašička* (Kašička, 2000, s. 19) uvádí kuriózní případ z Vinařic, kde docházelo k přehazování tenisových míčků naplněných drogou přes zeď do věznice pomocí pátky.

4.4 Spektrum látek zneužívaných ve věznicích

„Nejpopulárnějšími drogami užívanými vězni před jejich uvězněním byly kanabinoidy, stejně jako v normální populaci nebo mezi školáky. (...) Na druhé straně naopak vězňové při srovnání s výše zmiňovanými skupinami raději užívají substance stimuluji nervový systém, jako jsou například amfetaminy, ecstasy a kokain.“ (Bajcura, 2004, s. 10-11)

Z praxe však vím, že vedle uvedených látek dochází ve věznicích ve velké míře také k abúzu léků (barbituráty, trankvilizéry, hypnotika, benzodiazepiny). Léky jsou vyjma distribuce zvenčí rovněž získávány i kupováním od ostatních odsouzených, jimž byly naordinovány lékařem, mnohdy na nemoc, kterou odsouzení úspěšně simulují především v případech, kde je diagnostika obtížná. Často uvádějí bolesti hlavy, krku, zad, špatný psychický stav, nespavost apod. „Vězeňští lékaři musí velice často čelit simulantům, a to těm, které vězni nazývají klepkaři nebo holubi. Zatímco klepkař simuluje chorobu s cílem vymámit z lékaře příslušný lék – drogu (klepku), pak holub specialitu prodává buď závislému odsouzenému nebo častěji kolchozu, který pak s drogou dále obchoduje. Zvláště

nebezpečné je shromažďování většího množství léčiv, které může při jejich masivním jednorázovém abúzu vést až k otravě.“ (Sochůrek, 2001, s. 29-31)

„Naprostá většina vězňů, v civilním životě závislých na alkoholu či jiné droze, přechází ve vězení bez problémů na tam dostupné drogy, většinou léčiva. Specializace abúzu ve vězení, tedy že vězeň bere jen některá léčiva a jiná odmítá, je vzácná. Zpravidla se jedná o abúzus bez výběru. Po propuštění se vězeň bez problému vrací ke své droze.“ (Sochůrek, 2001, s. 29-31)

Těkavé látky patří spíše k náhražkovým drogám. Jsou zneužívány zejména při nedostupnosti jiných návykových látek. Patří mezi nebezpečné drogy, neboť lze jen obtížně stanovit míru relativní bezpečnosti. Mezi samotnými vězňenými osobami jsou tyto látky nazývány hloupou drogou, protože příliš mnoho bere a málo dává. Jedná se zejména o toluen a aceton, případně o další použitelná ředidla.

4.5 Příčiny abúzu drog ve věznicích

K faktorům **extramurálním** (závislost či sklon k abúzu z doby před výkonem trestu – z nejrůznějších příčin) přibývají faktory **intramurální**, dané samotným prostředím věznice. Čepelák (Čepelák, 1976) uvádí následující tři důvody abúzu drog ve věznicích:

- 1) **Redukce psychické tenze drogou:** Samotné podmínky výkonu trestu představují zátěžovou situaci vedoucí k psychické tenzi. Nabízí se její redukce drogou.
- 2) **Přijetí do komunity:** Droga má v žebříčku hodnot vězeňské subkultury významné místo a její užívání umožní jedinci přijetí a zařazení do komunity.
- 3) **Změna nálady:** Touha po uvolnění a odsunutí problémů a touha po povznesené náladě je silným motivačním faktorem.

4.6 Rizika abúzu drog ve vězení

Ačkoliv autoři zabývající se problematikou abúzu drog zpravidla upřednostňují především zdravotní či ekonomické důsledky abúzu, ve věznici k nim přistupuje navíc hledisko bezpečnostní (nebezpečí agresivního chování pod vlivem drogy), výchovné

(selhávání působení na vězně, který je pod vlivem drogy) a trestní (existence černého trhu, nedovolená činnost vězňů, konflikty mezi účastníky trhu).

Pokračující abúzus v podmínkách vězení je pak i rizikovým faktorem pro člověka, propuštěného z vězení. Ten následně znovu vyhledává toxikomanskou subkulturu, čímž se zvyšuje pravděpodobnost jeho dalšího kriminálního působení – a bludný kruh se uzavírá.

4.7 Typický profil odsouzeného uživatele drog

Uživatelé drog mívají poměrně bohatou kriminální anamnézu. Jejich trestná činnost souvisí s abúzem drog. Bývá buď motivována potřebou získání peněz na drogy, nebo je páchána přímo pod jejich vlivem. Do výkonu trestu se dostávají opakovaně pro krádeže, omezování osobní svobody, loupežná přepadení, za přechovávání předmětů určených pro výrobu drog apod.

Počátek jejich toxikomanské kariéry se dá vystopovat již v období puberty. V anamnéze mívají opakované neúspěšné pokusy o léčbu závislosti, které obvykle končí jejich předčasným odchodem či útekem ze zařízení, ve kterém léčbu absolvují.

O svých problémech s drogami hovoří převážně otevřeně, přiznávají svoje selhávání a nespolehlivost. Kritický pohled na spáchané trestné činy však obvykle chybí. Snaha pro něco se nadchnout, o něco usilovat je pouze krátkodobá. Pravidlem bývá afektivní chování, nerozvinuté morálně volní vlastnosti. Jejich krimiprognóza bývá spíše negativní.

Dalším častým problémem bývá i špatný zdravotní stav (hepatitidy apod.), který spolu s kriminální kariérou znesnadňuje pozici na trhu práce. To vše snižuje možnosti resocializace.

5. Psychosociální klima

5.1 Historie pojmu a jeho vývoj

Řezáč (Řezáč, 1998) pojem *sociální atmosféra* připisuje *E. Mayovi*, *Kollárik (Kollárik, 1992)* uvádí, že jako první tento pojem do sociální psychologie zavedl *K. Lewin*. „Původně se dával do souvislosti se způsobem vedení, a tak se rozlišovala atmosféra zaměřená na skupinu nebo na vůdce. Později se pojem „atmosféra skupiny“ začal používat šířeji a chápe se jako vnitřní globální znak, vlastnost skupiny...“ (*Kollárik, 1992, s. 147-8*)

V chápání pojmu psychosociální klima „není pojmová ani obsahová jednotnost a zatím neexistuje ucelená a přijímaná teorie.“ (*Kollárik, 1992, s. 147-9*) Ve stejném či velmi podobném významu se v literatuře používá mnoho synonym: vedle pojmu *psychosociální klima (Kollárik, 1992)* také jen *sociální klima (Hiebsch - Vorweg, 1979)*, nebo *sociálněpsychologické klima (Janoušek, 1988; Parygin, 1981)*, *klima skupiny (Řezáč, 1998)*, *sociální atmosféra (Kollárik, 1992; Hiebsch - Vorweg, 1979; Haluzová, 2003)*, *skupinová atmosféra (resp. atmosféra skupiny) (Kollárik, 1992; Řezáč, 1998)*, *psychologické (mikro)klima* či *psychologická atmosféra (Janoušek, 1988)*, *mrvně psychologické klima, emocionální klima* nebo *mikroklima (Panovský a Čepelák, 1984)*.

5.2 Obsah pojmu a vybrané teorie

V souhlase s vývojem chápání pojmu se velké množství autorů našich i zahraničních zabývá psychosociálním klimatem velmi úzce z hlediska pracovních skupin nebo dokonce jen z hlediska pracovních skupin výrobních závodů:

- *Czarnik* „dává do funkčního stavu sociální klima pracovní skupiny s pracovní spokojeností, stabilitou pracovníků a efektivností práce.“ (*in Panovský – Čepelák, 1984*)
- *Bergmann a Fröhlich* udávají tři následující faktory, které ovlivňují *skupinovou atmosféru*: „Spokojenost s úkolovou spoluprací, (...) spokojenost s mezilidskými vztahy (...) a zájem o integraci skupiny.“ (*Bergmann – Fröhlich, 1974, str. 126*)
- *Kunze* se otázkou zabývá podobně jako předchozí autoři zejména z pohledu pracovních skupin podniku a sociální klima chápe „jako systém konkrétních

sociálních vztahů, které ve svém souhrnu odrážejí zralost subjektivní integrace jednotlivců a sociálních skupin za účelem společných podnikových cílů“. (in Panovský – Čepelák, s. 18)

- **Janoušek** (Janoušek, 1988, s. 114) se při výkladu faktorů důležitých při utváření **sociálně psychologického klimatu skupiny** rovněž zabývá zejména skupinami pracovními a zdůrazňuje přítomnost přátelských vztahů ke spolupracovníkům, zatímco ostatní faktory (pracovní podmínky, fyzické prostředí, zajímavost práce, rytmus, rozdělení odpovědnosti a další) vidí jako méně důležité. Klima pak rozlišuje na pozitivní a negativní.
- **Čech a Jukl** „považují sociální klima za podmíněné souhrnem objektivních a subjektivních faktorů, jež působí na vědomí lidí, žijících trvale na společném pracovišti a činí je zde spokojenými či nespokojenými.“ (in Panovský – Čepelák, s. 18-19)
- **Horina** „užívá pojmu **psychické klima**. Rozumí jím strukturu psychosociálních vztahů mezi jednotlivými členy pracovní skupiny a následky prožívání těchto vztahů, zvláště v citovém životě skupiny“. (in Panovský – Čepelák, s. 18)
- **Růžička** „ve stručnosti označuje **sociální klima** jako odraz koordinace – součinnosti mezi lidmi v pracovním kolektivu, který se aktualizuje ve veřejném mínění. (in Panovský – Čepelák, s. 19)
- **Kohout** chápe **sociální klima** jako „odraz a výslednici celého sociálního systému, dílny, podniku nebo instituce, především však interpersonálních vztahů v pracovní skupině.“ (in Panovský – Čepelák, s. 19)

Jiný úhel pohledu nám pak předkládají zastánci názoru, že hlavní vliv na psychosociální klima má způsob vedení skupiny:

- **Fiedler** „používá pojem **skupinová atmosféra**, který je součástí jeho teorie o způsobu vedení (...). Ty staví na interpersonálních vztazích ve skupině, zejména na vztazích vedoucí – členové. Operuje přitom třemi proměnnými: skupina, vedoucí a efektivnost vedoucího.“ (in Kollárik, 1992, s. 147-8). Jak uvádí **Mišovičová** (Mišovičová, 1982), **Fiedler** je i autorem desetipoložkového testu na hodnocení skupinové atmosféry. V šestibodové škále nechává probandy hodnotit

atmosféru v položkách: atmosféra přátelská, přijímající, uspokojující, nadšená, produktivní, s upřímnými vztahy, kooperativní, zajímavá, podporující, úspěšná – versus negativní polarita kvalit.

- *Nakonečný* (*Nakonečný, 1967; 1970*) se o *atmosféře skupiny* zmiňuje pouze ve vztahu k jejímu vedení a produktivitě (o tomto faktoru viz blíže v následující kapitole).
- *Řezáč* (*Řezáč, 1998*) pojem *skupinová atmosféra* ztotožňuje se situačně podmíněným emočním naladěním skupiny a tvrdí (shodně s předchozími dvěma autory), že je určována především stylem vedení skupiny. Dále však obsahově rozlišuje význam pojmu „*atmosféra*“ (krátkodobé situační naladění) a pojmu „*klima*“ (relativně trvalý, stabilizovaný, příznačný rys skupiny).

Další autoři vidí problematiku naopak velmi obecně a snaží se pouze pojem klimatu ne příliš jasnými a konkrétními definicemi charakterizovat:

- *Hiebsch a Vorwerg* pod pojmem *sociální klima* uvedli, „že jde o projevy forem vztahu, které jsou pro skupinu charakteristické, o celkový habitus skupiny, který je sice zvenku pozorovatelný a vnímatelný, ale ztěžuje se dá zařadit kategoriálně...“. (*in Panovský – Čepelák, 44, s. 18*)
- *Parygin* definuje *sociálněpsychologické klima* poměrně neurčitě jako „převládající a relativně stálé psychické naladění kolektivu, nabývající nejrůznější formy projevů ve vší jeho činnosti“. (*Parygin, 1981, s. 11*)

Existují však i autoři, kteří psychosociální klima chápou naopak velmi široce – polykauzálně a snaží se definovat jednotlivé složky klimatu či faktory, které jej ovlivňují:

- *Kollárik* používá pojem „*sociální atmosféra*“ a chápe jej daleko komplexněji. Jako „relativně stabilní a emocionální naladěnosta, ve které se spojují nálady lidí, jejich duševní prožívání, vztahy jednoho k druhému, k práci, k obklopujícím událostem...“ (*Kollárik, 1990, s. 500*) Jinde uvádí: „Je to významná integrální, vícedimenzionální a relativně stabilní charakteristika skupiny, která se formuje na základě průběhu a forem činnosti a vztahové složky ve skupině. (...). Směrem ke členům skupiny je to významná složka sociálního prostředí a součást skupinového vědomí. (...) Jakožto vnitřní znak každé skupiny (...) vyjadřuje kvalitu sociálního

- prostředí skupiny a je jedním z rozhodujících faktorů „cítění se“ členů skupiny i působení skupiny jako celku.“ (Kollárik, 1992, s. 147-150) Má svoji strukturu s přesně definovanými faktory a jejich dimenzemi. **Činnostně-morální faktor** sytí dimenze kooperace, komunikace, styl vedení, vztah k práci, zaměřenost na úspěch. **Emocionálně-sociální faktor** zahrnuje tyto dimenze: psychologickou atmosféru, mezilidské vztahy, rozvoj skupiny, sociální začlenění a spokojenost“. (Kollárik, 1992, s. 150)
- **Haluzová** (Haluzová, 2003) chápe problematiku podobně komplexně. Uvádí, že **sociální atmosféra ve skupině** je ovlivněna následujícími deseti položkami: **Psychologická atmosféra, mezilidské vztahy, kooperace, rozvoj skupiny, komunikace, styl vedení, vztah k práci, zaměřenost na úspěch, sociální začleněnost a spokojenost**. Položky však nedělí do dvou skupin jako Kollárik, navíc oproti němu u každé z položek rozlišuje **pozitivní a negativní kvalitu**.
  - **Schönwälderová** vypočítává tři „dimenze skupinové atmosféry, a to: jednání směřující k výkonu, sociální chování a psychický stav“. (Schönwälderová, 1972, s. 78) Současně však tatáž autorka na té samé straně tvrdí, že pojem skupinové atmosféry tvoří faktorů sedm, a to: „**Prožitek komunikační podpory, komunikačního omezení, negativní očekávání, pozitivní očekávání, prožitek kolektivního strádání, nárokování a individuální strádání**.“ (Schönwälderová, 1972, s. 78)
  - **Uram** pod **sociálním klimatem** rozumí „relativně stálý souhrn potřeb, norem, vzorů, cílů, očekávání, postojů a zájmů příslušného sociálního systému, které se činností skupiny neustále objektivizují. (...) Autor dále prezentuje výsledky výzkumu, který sledoval 15 sekundárních souhrnných znaků – komponent sociálního klimatu a 200 primárních znaků.“ (in Panovský – Čepelák, 1984, s. 20-21)
  - **Moos** (in Kollárik, 1992) pak používá pojem atmosféra skupiny a zahrnuje do ní dimenzi vztahovou, dimenzi osobního růstu a dimenzi udržování a změny systému. „Tyto tři dimenze se vyskytují ve všech skupinách.“ (in Kollárik, 1992, s. 149)
- a) **Dimenze vztahová**: vyjadřuje „míru interpersonálních vztahů ve skupině, kvalitu vzájemných vazeb, míru kooperace (...), přitažlivost skupiny pro

členy, poskytování vzájemné pomoci ve skupině, možnost projevů, pocitů a názorů.“ (in Kollárik, 1992, s. 149)

b) *Dimenze osobního růstu*: Vyjadřuje „vnitřní procesy, týkající se zejména vytvořených podmínek ve skupině pro autonomii a růst jejích členů, samostatnost jejich činnosti a rozhodování, orientaci na úlohy vytváření podmínek pro členy skupiny na diskuzi a vzájemnou informovanost a toleranci k určitým negativním projevům členů.“ (in Kollárik, 1992, s. 149)

c) *Dimenze udržování a změny systému*: Vztahuje se „zejména na mechanismy organizace – řízení skupiny, realizovaný systém kontroly, schopnost vykonávat nové úlohy a funkce, reaktivované formy vedení zejména ve vertikální rovině.“ (in Kollárik, 1992, s. 149)

- **Panovský a Čepelák** (Panovský – Čepelák, 1984, s. 97-100), kteří se zabývali měřením *psychosociálního klimatu* v našich věznicích, používali pro svoji potřebu deset subškál z upraveného Moosova dotazníku. Tyto subškály dohromady tvoří tři popsané dimenze psychosociálního klimatu podle Moose (viz výše). Podrobně se zabývám touto technikou v empirické části práce.

5.3 Pojmy blízké psychosociálnímu klimatu

Účinnost terapeutické skupiny

Kalina (Kalina, 2003) se zabýval tzv. *účinností terapeutické skupiny*, což je pojem velmi blízký pojetí psychosociálního klimatu některých výše citovaných autorů. s prostředím odsouzených toxikomanů na specializovaném oddělení účinnost terapeutické skupiny velmi úzce souvisí. Jedná se vlastně o širší pojem než *psychosociální klima* a navíc viděný nikoliv optikou člena prostřednictvím jeho pocitů v průběhu vlastní terapie, ale až po jejím ukončení (hodnocený případně i nečlenem skupiny) – dle míry terapeutického efektu.

Zajímavé je porovnání jednotlivých nutných faktorů účinné terapeutické komunity uvedených v následujícím výčtu dle *Kaliny* (srov. např. s pojetím psychosociálního klimatu

dle *Kollárika* či *Schönwälderové* – viz výše): „Bezpečné prostředí pro růst, jednotná filozofie, terapeutická struktura, rovnováha mezi demokracií, terapií a autonomií, sociální učení prostřednictvím sociální interakce, učení prostřednictvím krizí, terapeutický dopad všech aktivit na komunitu, zodpovědnost klientů za své chování, zvyšování sebehodnocení vlastní prací a zažitým úspěchem, zvnitřnění pozitivního žebříčku hodnot, konfrontace, pozitivní tlak ostatních klientů, učení porozumět sobě samému a vyjádřit emoce, změna negativních postojů k životu v pozitivní, zlepšení vztahů s původní rodinou.“ (*Kalina, 2003, s. 57-58*)

Rovněž *Hrubý* (*Hrubý, 2004*) ve své diplomové práci použil uvedené faktory a seřadil je na základě výzkumu dle jejich významu do tabulky pomocí relativních koeficientů.

Efektivnost skupiny

Efektivnost skupiny bývá často spojována s produktivitou práce. Je však třeba položit si otázku, pro koho je skupina efektivní: pro zaměstnavatele, pro sebe samu (svou soudržnost) či pro člena skupiny? Vztaheno k psychosociálnímu klimatu je jistě nutné zaměřit se na jedince.

Na problém efektivnosti skupiny navíc můžeme hledět různým způsobem. Nabízí se další otázka - co má být výsledným efektem skupiny? „V některých skupinách je správnou mírou jejich účinnosti jejich produktivita (...) v jiných skupinách se efektivnost měří množstvím uspokojení (...) v jiných se efektivnost určuje tvořivými výsledky (...) a ještě v dalších skupinách se jejich účinnost správně měří takovými nehmátatelnými důsledky, jako je síla emocionálního zážitku, kterého v nich dosáhli jednotliví členové, např. v náboženské skupině... (...) Podobné je čiré uspokojení z toho, že jednotlivec jen patří do určité skupiny.“ (*Krech a kol., 1962, s. 503-504*)

Dá se říci, že efektivnost skupiny měřená pocity jednotlivých členů (uspokojení, emocionální zážitek, sounáležitost) má velmi blízko k pojmu psychosociální klima.

5.4 Sociální atmosféra věznice

Sociální atmosférou věznice se okrajově zabývala ve své práci Haluzová (*Haluzová, 2003*). Podle ní je tvořena souhrnem několika vrstev nálad, pocitů, postojů a přesvědčení určitých jedinců (až veřejnosti) o té které věznici. Rozděluje ji dále na čtyři vrstvy:

- **Vrstva 1:** nečistota, nepořádek versus vnější dojem uklizenosti, pořádku, řádu;
- **Vrstva 2:** pověst u veřejnosti, příbuzných a odsouzených;
- **Vrstva 3:** pocity a emocionální naladění vězňů na škále *spokojenost-nespokojenost*, přičemž zdůrazňuje, že jde o umístění na škále ve smyslu více či méně nespokojený (spokojený odsouzený je spíše výjimkou, i když existuje);
- **Vrstva 4:** pocity a emocionální naladění personálu, na které má vliv způsob řízení, péče o personál atd.

Běžně chápanému pojetí *psychosociálního klimatu* se z tohoto výčtu patrně nejvíce blíží výše popsaná vrstva 3.

5.5 Vybrané faktory ovlivňující psychosociální klima: souhrn

V následujícím přehledu předkládám kompilaci jednotlivých faktorů, které ovlivňují psychosociální klima a přidávám svůj komentář, jenž se týká možnosti ovlivnění či využití daného faktoru v prostředí věznice:

- a) **Způsob vedení skupiny** je patrně nejvíce citovaný faktor při vytváření sociálního klimatu. Zdůrazňuje jej např. *Fiedler* (in *Kollárik, 1992*), *Nakonečný* (*Nakonečný, 1967 a 1970*), *Řezáč* (*Řezáč, 1998*), *Kollárik* (*Kollárik, 1992*), *Moos* (in *Kollárik, 1992*) nebo *Hiebsch a Vorweg* (*Hiebsch - Vorweg, 1979*). Zpravidla se rozlišují následující tři způsoby vedení skupiny:

Demokratický způsob vedení: Jak uvádí *Nakonečný* (*Nakonečný, 1970*), ve skupině demokraticky vedené nalezneme atmosféru spokojenou, s přátelskými vztahy a důvěřivostí. *Hiebsch a Vorweg* hovoří o následujících kvalitách příznačných pro tento způsob vedení: „Harmonie, radost, vzájemné poznání se, dobrý kontakt, všeobecně dobrý pocit, sebedůvěra.“ (*Hiebsch - Vorweg, 1979*)

Autoritativní způsob vedení: Ve skupině vedené autoritativním způsobem je atmosféra, kterou charakterizuje „nesoulad, napětí, konflikty, agrese, lhostejnost, podceňování se a přehlížení ostatních, ztráta pocitu radosti, závist a rivalita.“ (13, str. 119) „Při vystavení vrcholně blízkému dozoru vzniká nespokojenost, malá motivace a nízká produktivita, a to jako příznaky frustrace potřeby svéprávnosti“. (Krech a kol., 1962, s. 526)

Liberalistický způsob vedení: dle Nakonečného (Nakonečný, 1970) je skupina *vedená liberalisticky* charakteristická nespokojenou, disharmonickou atmosférou.

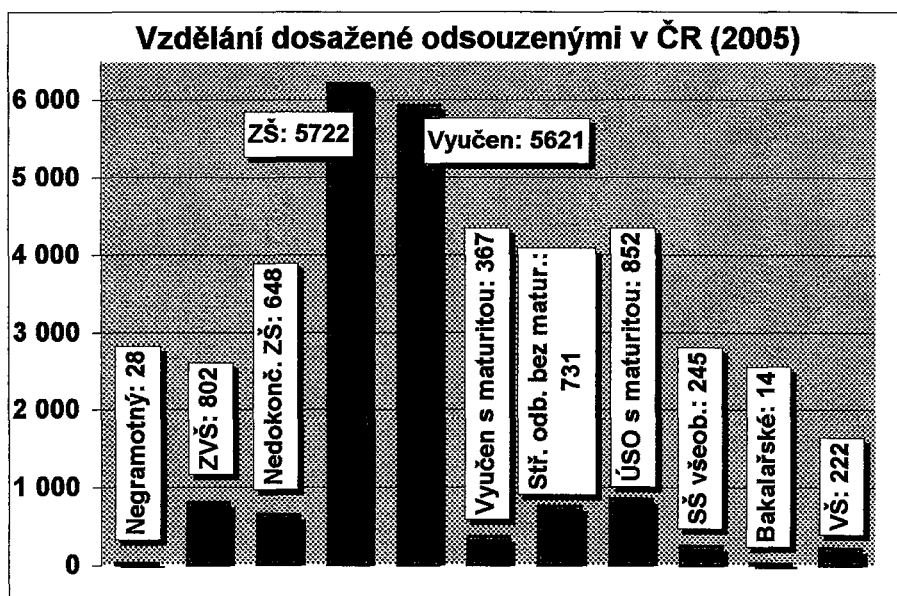
Jako ideální pro skupinu je uváděno vedení demokratické. V restriktivním prostředí věznic nelze však počítat s jiným než autoritativním způsobem vedení – se všemi důsledky pro psychosociální klima. Částečně se dá otupit kontaktem se specialisty (psychology, speciálními pedagogy), kteří vedou některé aktivity odsouzených a mohou do jisté míry ovlivnit jejich formu, protože nepatří mezi tu část personálu, kterou by odsouzení (z více důvodů) vnímali jako represivní.

- b) *Vztah k práci resp. spokojenost s prací* zdůrazňuje *Kollárik (Kollárik, 1992)*, *Haluzová (Haluzová, 2003)* a *Bergmann a Fröhlich (Bergmann a Fröhlich, 1974)*: velmi obtížně ovlivnitelný faktor – zejména v dnešní době, kdy ve věznicích není dostatek práce - poptávka převyšuje nabídku. Navíc odsouzení nemají zpravidla vytvořeny žádné pracovní návyky: nepracovali nikdy, nebo jen pár měsíců za celý život. Při individuálních rozhovorech dostávám většinou ohledně práce tutéž uniformní odpověď: „Pravidelně vstávat do práce? Ale to je nuda...“
- c) *Komunikace*: Zdůrazňuje ji *Kollárik (Kollárik, 1992)*, *Haluzová (Haluzová, 2003)*, *Schönwälderová (Schönwälderová, 1972)* jako prožitek komunikační podpory či omezení. Jedná se o faktor velmi zatížený:
- **specifickým prostředím věznic**: atmosféra strachu, nedůvěry, donašečství za účelem získání výhod, špatné zkušenosti s odsouzenými i zaměstnanci věznic, špatné zkušenosti před nástupem trestu díky sociokulturnímu prostředí, ze kterého odsouzený pochází apod.

- **osobností odsouzených:** paranoidní nastavení odsouzených obecně a odsouzených toxikomanů zejména, neboť abstinující abuzéři zažívají velmi často tzv. „stíhy“, tedy intenzivní pocity pronásledování ze strany jejich okolí.
- **nízkou schopností komunikace obecně:** ta odráží nedostatečné vzdělání odsouzených (viz následující graf č. 6 – převzato ze Statistické ročenky VSČR, 2005).

Komunikace je z uvedených důvodů omezena až na formu „pseudokomunikace“ o běžných konverzačních tématech. Běžný postoj se dá charakterizovat větou „*Nikomu nevěřím a nic nechci vědět...*“.

Graf 6: Vzdělání dosažené odsouzenými v ČR – stav v roce 2005 (dle Statistické ročenky VSČR, 2005)

d) *Mezilidské vztahy* zdůrazňuje *Janoušek* (Janoušek, 1988), *Kollárik* (Kollárik, 1992), *Haluzová* (Haluzová, 2003), (*Bergmann a Fröhlich*, (Bergmann a Fröhlich, 1974) a *Moos* (in Kollárik, 1992): Dá se o nich říci prakticky totéž, co o komunikaci. Navíc ve skupině uměle vytvořené („za trest“) nedochází k přirozenému výběru přátel a kamarádů (jako v civilu). Odsouzení se zaměstnanců bojí a ostatními odsouzenými často opovrhují nebo se jich rovněž bojí. Větší soudržnost lze zaznamenat v romské komunitě nebo mezi cizinci.

- e) **Zaměřenost na úspěch** (resp. jednání směřující k výkonu) - **zdůrazňuje Kollárik** (*Kollárik, 1992*), **Schönwälderová** (*Schönwälderová, 1972*), **Haluzová** (*Haluzová, 2003*): Díky pokřiveným žebříčkům hodnot u odsouzených a tím spíše u odsouzených toxikomanů je jako úspěch z jejich strany vnímán pouze okamžitý materiální zisk. Dlouhodobější cíle zpravidla neuznávají, motivaci nemají.
- f) **Kooperace**: zdůrazňuje ji **Kollárik** (*Kollárik, 1992*), **Haluzová** (*Haluzová, 2003*) a **Moos** (*in Kollárik, 1992*): Ke kooperaci dochází (spíše než v terapeutickém programu) při mimořádných událostech (vzpoury, hladovky apod.), kdy mají odsouzení pocit, že jsou spolu „na jedné lodi“. V té chvíli mají společný krátkodobý a hmatatelný cíl. Dlouhodobé cíle (vzdělání, práce, život bez drogy) jsou pro ně obvykle příliš zamlženy a natolik nepředstavitelné, že je ke kooperaci příliš nemotivují.

Mezi spíše ojediněle citované faktory patří podle Kollárika (*Kollárik, 1992*) nebo Haluzové (*Haluzová, 2003*) rozvoj skupiny, sociální začlenění, spokojenost (obecně), Bergmann a Fröhlich (*Bergmann a Fröhlich, 1974*) dále uvádí zájem o integraci skupiny, Schönwälderová (*Schönwälderová, 1972*) či Moos (*in Kollárik, 1992*) sociální chování a Schönwälderová (*Schönwälderová, 1972*) dále také psychický stav, očekávání (negativní či pozitivní), prožitek strádání (kolektivního či individuálního) a nárokování.

5.6 Výzkum psychosociálního klimatu

„I když se dnes všeobecně uznává, že variance individuálního chování určité osoby je určena nejen jejími osobnostními vlastnostmi, ale i charakteristikami prostředí v němž jedná, věnovala se jen malá pozornost systematickému studiu proměnných daných prostředím, zejména psychosociálním charakteristikám prostředí.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 5*)

K měření psychosociálního klimatu obecně lze použít metody běžné v sociologii a sociální psychologii. „Z nejčastěji používaných metod a technik lze uvést metodu dotazování (...), řízeného rozhovoru (...), anonymní anketu a sociometrii (...). V úvahu zde připadá autosociometrie (...), index sociálního klimatu (...) a další sociometrické techniky – např. plebiscit náklonnosti a odporu...“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 22*)

Specifické prostředí věznice však vyžaduje specifické techniky měření psychosociálního klimatu. „Nápadný je nedostatek empirických prací zaměřených na

vyšetřovací techniky, pomocí nichž by bylo možno diferencovat mezi psychosociálními klimaty různých oddělení (...) nebo mezi různými skupinami s rozdílnými výchovnými programy.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 8*)

Psychosociální klima ve věznicích podrobně zkoumal R. H. Moos (viz empirická část práce). Jeho technika měření psychosociálního klimatu a studie „jsou příkladem využití sociálně psychologických poznatků a diagnostických technik v penitenciární praxi.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 10-11*)

Empirická část

6. Hypotézy

Pozn: SOVT = specializované oddělení výkonu trestu

OVT = (běžný, standardní) oddíl výkonu trestu

- H1₀: Při prvním testování se psychosociální klima na SOVT a OVT v jednotlivých subškálách statisticky významně neliší.
- H1_A: Při prvním testování se psychosociální klima na SOVT a OVT v jednotlivých subškálách významně liší.
- H2₀: Při druhém testování se psychosociální klima na SOVT a OVT v jednotlivých subškálách statisticky významně neliší.
- H2_A: Při druhém testování se psychosociální klima na SOVT a OVT v jednotlivých subškálách významně liší.
- H3₀: Psychosociální klima na SOVT v 11/05 se v jednotlivých subškálách statisticky významně neliší od stavu v 6/06.
- H3_A: Psychosociální klima na SOVT v 11/05 se v jednotlivých subškálách statisticky významně liší od stavu v 6/06.
- H4₀: Psychosociální klima na OVT v 11/05 se v jednotlivých subškálách statisticky významně neliší od stavu v 6/06.
- H4_A: Psychosociální klima na OVT v 11/05 se v jednotlivých subškálách statisticky významně liší od stavu v 6/06.

7. Popis vzorku

Šetření bylo provedeno na dvou skupinách dospělých odsouzených mužů. Do šetření nebyli zařazeni ti odsouzení, kterým končil trest dříve, než bude provedeno druhé testování. Délka trestu jednotlivých respondentů u obou skupin nepřekročila čtyři roky (v průměru 24 měsíců). Důvodem trestu nejčastěji byla u respondentů obou skupin opakovaná majetková trestná činnost, v jednom případě neplacení výživného a v pěti případech loupežné přepadení. O prvotrestané šlo výjimečně. Etnicky byly v obou skupinách zařazeni přibližně z jedné čtvrtiny Romové. Nejvyšším dosaženým vzděláním v obou skupinách byl ukončený učební obor s maturitou, ve většině případů však šlo pouze o ukončené základní vzdělání a nezřídka i o nedokončené základní vzdělání. Do průzkumu nebyli zahrnuti jednotlivci se známkami aktuálně probíhající duševní choroby (jeden případ anxiózní deprese a jeden případ paranoidní schizofrenie) a jedinci, u kterých od nástupu trestu uplynula doba kratší než 1 měsíc.

Skupina č. 1 byla získána náhodným výběrem dobrovolníků z odsouzených zařazených na specializovaném oddělení výkonu trestu pro drogově závislé (N= 64). Věkové rozpětí bylo 18-43 let, průměr 28,9 let při směrodatné odchylce 5,41. Vzhledem k charakteru oddělení (specializované oddělení výkonu trestu pro drogově závislé) byla podmínka drogové kariéry v době před nástupem do výkonu trestu splněna automaticky u všech odsouzených na tomto oddělení.

Skupina č. 2 byla získána náhodným výběrem dobrovolníků ze standardních oddílů výkonu trestu podle seznamu klientů drogové poradny (N=62). Věkové rozpětí bylo 19 až 47 let, průměr 31 let při směrodatné odchylce 5,25. Nutným kritériem pro zařazení byla drogová kariéra odsouzeného v době před výkonem trestu odnětí svobody (záznamy drogové poradny a zdravotního střediska). Aby byla zachována homogenita obou vzorků, byl dalším kritériem i věk odsouzeného, ačkoliv podle Panovského a Čepeláka (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 52*) nemá věk podstatný vliv na percepci psychosociálního klimatu odsouzeným.

8. Použitá metoda

8.1 Východisko

Východiskem k této práci se stala studie pracovníků bývalého Penologického ústavu Panovského a Čepeláka z roku 1984, která se tehdy jako první u nás (a bohužel i poslední) zabývala měřením psychosociálního klimatu v našich věznicích (viz *Panovský – Čepelák, 1984*). Autoři vycházeli z techniky určené pro tento účel s názvem *Correctional Institutions Environment Scale (CIES, Stupnice prostředí nápravných ústavů)*.

8.2 CIES (Moosův dotazník)

Tato stupnice (známá také jako „Moosův dotazník“) „je jedním z devíti indexů sociálního klimatu, které zkonstruoval R. H. Moos (...) v laboratoři sociální ekologie na Stanfordské univerzitě.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 28*)

Mezi těmito devíti Indexy sociálního klimatu je nejznámější **stupnice měření sociálního klimatu léčebného prostředí psychiatrických ústavů**. (...) Jiné indexy měří např. sociální klima (...) **na nižších a středních školách, univerzitách a kolejích, pracovního, rodinného aj. prostředí.**“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 28*)

Základní princip použitý při konstrukci Moosovy stupnice CIES je odvozen „z teorie H. A. Murraye (...), podle níž určité prostředí vytváří specifické sociální klima, vykonávající vliv (v Murrayově terminologii *tlak*) na chování.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 29*)

Autor konstruoval tuto techniku měření psychosociálního klimatu ve věznicích s úmyslem „zamezit nebo alespoň zredukovat na minimum porušování řádu výkonu trestu (...), zlepšit osobní možnosti odsouzených pro jejich život na svobodě (...) a snížit návratnost do výkonu trestu.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 11*)

Jak uvádí *Panovský a Čepelák* (*Panovský a Čepelák, 1984*), CIES vznikla ze stupnice atmosféry na psychiatrických odděleních náhradou a úpravou některých položek. V konečné podobě se CIES skládala z „...86 položek měřících 9 dimenzí tlaku, které jsou zařazeny do 9 subškál. Pět subškál má 10 položek, čtyři subškály po 9 položkách.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 29*)

8.3 SPK (Stupnice psychosociálního klimatu)

Po úpravách Panovského a Čepeláka vznikla modifikovaná verze CIES pod názvem Stupnice psychosociálního klimatu (SPK), která si „podržela tři základní dimenze CIES – dimenzi vzájemných vztahů, dimenzi osobního rozvoje a dimenzi udržování systému.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 98) Oproti původní originální metodě byla však rozšířena o škálu agresivity.

„Vyšetřovací pomůcka SPK byla standardním způsobem aplikována na náhodných výběrech ze 6 nápravných jednotek, což reprezentovalo celkem 189 odsouzených (...)“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 98) Autoři se pomocí této metody zabývali i zjišťováním psychosociálního klimatu příslušníků ve srovnání s odsouzenými.

8.4 Popis subškál SPK

Sociální klima je diagnostikováno pomocí 10 subškál. Tyto subškály měří „tři základní dimenze sociálního klimatu – dimenzi vzájemných vztahů, dimenzi osobního rozvoje (dim. programu) a dimenzi udržování (a změny) systému.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 30)

Tab. 5: Přehled dimenzí a subškál (zkratky jsou dále v textu pro jednoduchost používány, stejně jako v manuálu SPK)

Dimenze a jejich subškály	Zkratka
Dimenze vzájemných vztahů	
1) Zapojení do programu	ZAP
2) Poskytování morální podpory	POD
3) Projevování se (spontánnost)	SPO
4) Agrese	AGR
Dimenze osobního rozvoje	
5) Autonomie	AUT
6) Praktická orientace programu	PR-O
7) Orientace v osobních problémech	OS-P
Dimenze udržování a změny systému	
8) Pořádek a organizace	P-OR
9) Jasnost programu	J-PR
10) Kontrola ze strany příslušníků	KON

Dimenze vzájemných vztahů: „Ukazuje povahu a intenzitu osobních vztahů v daném sociálním prostředí. (...) Tyto proměnné měří typ a intenzitu meziosobních vztahů jednak mezi odsouzenými v příslušné jednotce (oddílu, oddělení, skupině), jednak mezi ústavním personálem a odsouzenými v téže jednotce.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 30-31) Skládá se z následujících subškál:

- 1) **Zapojení do programu (ZAP):** Subškála měří, „jak se odsouzení angažují v každodenním fungování programu své jednotky, jak vynakládají energii v činnostech jednotky a pokud jde o sociální interakce s jinými odsouzenými, jakou projevují iniciativu, jak rozvíjejí hrdost na jednotku a skupinového ducha.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 31)
- 2) **Poskytování morální podpory (POD):** Subškála měří „rozsah, v němž jsou odsouzení povzbuzováni poskytovat si vzájemnou podporu v souladu s cíli programu a v jaké míře poskytují odsouzeným morální podporu členové ústavního personálu.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 31)
- 3) **Projevování se (spontánnost) (SPO):** Subškála měří rozsah, v němž jsou odsouzení „povzbuzováni k otevřenému vyjadřování svých pocitů a k otevřenému (...) jednání a jaká je jejich ochota projevit se.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 31)

Přidanou subškálu *agrese* autoři doporučují zařadit „jako 4. subškálu do *dimenze vztahů*“. (Panovský – Čepelák, 1984, s. 104)

Dimenze osobního rozvoje: Ukazuje možnost „sebezlepšení“ a osobního rozvoje danou programem zacházení ve věznicích. Zahrnuje následující tři subškály:

- 1) **Autonomie (AUT):** Subškála zjišťuje, do jaké míry jsou členové „vedeni k tomu, aby vyvíjeli iniciativu v činnostech souvisejících s cíli programu, aby se ujímali úkolů souvisejících s fungováním jednotky a přebírali odpovědnost za své jednání.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 32)
- 2) **Praktická orientace programu (PR-O):** Subškála zjišťuje, do jaké míry je vyvíjen tlak na odsouzené, aby se připravovali na propuštění, tj. „zvyšování všeobecného vzdělání a zejména profesní příprava, další prvky přípravy na

budoucí život, vytyčování si určitých cílů a práce na jejich dosažení.“
(Panovský – Čepelák, 1984, s. 32)

- 3) **Orientace v osobních problémech (OS-P):** Subškála „měří rozsah, v němž jsou odsouzení podněcováni k tomu, aby se zabývali svými osobními problémy a pocity, aby lépe než dosud chápali pozadí svého chování a získali vhled do svých problémů...“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 32-33)

Dimenze udržování a změny systému: Zjišťuje, do jaké míry věznice či oddělení funguje „řádným, jasně organizovaným a souvislým způsobem.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 33) Skládá se z následujících tří subškál:

- 1) **Pořádek a organizace (P-OR):** Subškála zjišťuje, jaké místo má pořádek a organizace v životě odsouzených, v oblasti vnějších projevů odsouzených a toho jak vypadají.
- 2) **Jasnost programu (J-PR):** „Uvedená subškála měří, jak jasná a zřetelná jsou pravidla a postupy v jednotce a do jaké míry odsouzený ví, co může očekávat v obvyklém denním programu, je-li dodržován.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 33)
- 3) **Kontrola ze strany příslušníků (KON):** Zjišťuje rozsah, v němž příslušníci „používají určitých opatření k udržení odsouzených pod nezbytnou kontrolou.“ (Panovský – Čepelák, 1984, s. 33)

8.5 Validita a reliabilita použitého dotazníku

Validita: Jelikož dotazník byl sestaven z položek již existujícího dotazníku určeného k měření psychosociálního klimatu ve věznici (CIES), můžeme předpokládat určitou úroveň *pojmové validity*. Z hlediska populace, pro kterou je test určen, můžeme hovořit o *validitě parciální*. Pro potřeby této práce byla nutná úprava formulace jednotlivých položek. Ta však nenarušila jejich obsah a smysl.

Reliabilita české podoby Moosova dotazníku dle (Panovský – Čepelák, 1984, s. 48) byla zjišťována metodou *test – retest*. Autory byla konstatována dostatečná *stabilita* testu. *Ekvivalenci* nelze zjišťovat, neboť není k dispozici alternativní forma testu.

8.6 Konstrukce vlastní verze dotazníku

8.6.1 Změny ve vězeňství zohledněné v konstrukci dotazníku

Dostupná verze Moosova dotazníku byla přeložena a používána v nesrovnatelných společensko-ekonomických podmínkách. Původní koncepce dotazníku SPK do značné míry odpovídá tehdejší představě o působení kolektivu na převýchovu odsouzených, který je již řadu let odbornou veřejností považován za nereálný – stejně jako pokusy vysvětlit kriminální chování pouze určitou strukturou osobnosti.

V našem vězeňství stejně jako v celé společnosti mezitím došlo k radikálním změnám. Některé z nich nejsou dokonce ukončeny doposud. Oproti stavu před r. 1989 došlo k zásadní změně – vyvedení vězeňství z resortu vnitra do resortu spravedlnosti. Změnily se (či zanikly) nejen používané pojmy a jejich význam, ale změnila se vůbec filozofie vězeňství a tím i očekávání, jak bude s odsouzenými zacházeno a jaké podmínky pro pomoc při jejich začlenění do společnosti po vykonání trestu bude vězeňství mít.

Jako dobrý příklad překotných změn ve vězeňství může dobře posloužit Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (ZVTOS): Původní ZVTOS je Zákon č. 59/1965 Sb. Ten byl novelizován v roce 1968 (Zákon č. 173/1968 Sb), další novela je č. 47/16973. Pod č. 17/1973 vyšel první Řád výkonu trestu odnětí svobody. První zásadní novela ZVTOS po roce 1989 je č. 179/1990. Pod č. 247/1992 vyšel nový ZVTOS. Následovala novela ZVTOS č. 294/1993, č. 18/1994 a pak úplné znění ZVTOS. V současnosti je platný Zákon č. 169/1999 o VTOS (je třeba uvádět „v platném znění“, protože již byl 6x (!) novelizován).

Ústavy nápravné výchovy byly přejmenovány na věznice a zaměstnanci již nejsou uniformovaní příslušníci SNV, nýbrž z valné většiny civilní zaměstnanci VS ČR (jen nejstarší recidivisté ještě oslovují vychovatele tehdejším „veliteli“ nebo „náčelníku“). Výkon trestu byl výrazně *individualizován*, s odsouzenými se nezachází jako s velmi málo diferencovanou masou prostřednictvím organizovaných skupin (kolektivů), ale pomocí individuálních *Programů zacházení*.

Skupinovými činnostmi na běžném oddíle výkonu trestu zůstala práce (pokud je, dříve byl dle pamětníků problém s plněním stanovených plánů výroby, dnes s tím, aby nějaká smysluplná práce byla alespoň pro polovinu odsouzených – aktuálně je to v našich věznicích kolem 40%). Dále jsou skupinově využívány i různé aktivity programu

zacházení, kde však složení skupin naprosto nekopíruje složení odsouzených na ubytovnách. Základním „kolektivem“ je tak oddělení, na kterém jsou odsouzení ubytováni.

8.6.2 Úprava položek SPK

Uvedené změny v našem vězeňství, potažmo celé společnosti, mě vedly k nutnosti přeformulovat větší část otázek, ze kterých se dotazník skládá. Změny se týkaly zejména aktivit odsouzených (jejich faktické existence, ale i pojmenování), pojmenování součástí věznic a zaměstnanců.

Pokud se tedy některé formulace od původních (viz příloha) výrazně liší, je to tím, že jsem se snažil dodržet dvě hlediska:

1. **Zachovat pochopitelnost otázek pro odsouzené** tak, aby otázky vycházely z reality výkonu trestu v současné době (výrazy typu *kolektiv*, *samospráva*, *poradenská skupina* či *ústav nápravné výchovy* jsou již dnes historií).
2. **Zachovat (resp. ozřejmit) obsah**, který položka zjišťuje, přičemž jsem zachoval polaritu otázek ve smyslu sycení kladnou či zápornou odpovědí.

Příklad: otázka č. 40

Původní formulace: Pohádá-li se člen našeho kolektivu velmi hrubě s jiným, je jejich chování projednáváno výchovným pracovníkem nebo samosprávou (příp. na schůzce kolektivu nebo poradenské skupiny).

Nová formulace: Pohádá-li se odsouzený na našem oddělení velmi hrubě s jiným, je jejich chování projednáno vychovatelem nebo pedagogem na aktivu se všemi odsouzenými na oddělení.

Příklad: otázka č. 51

Původní formulace: Chování členů samosprávy není pracovníky ústavu tak důsledně kontrolováno jako chování členů našeho kolektivu.

Nová formulace: Chování určených zástupců odsouzených (barákových) není tak důsledně kontrolováno, jako chování ostatních odsouzených.

Příklad: otázka č. 68

Původní formulace: Mnozí ústavní pracovníci mluví s odsouzenými familiárně (podomácku, zcela nenuceně, bez odstupu).

Nová formulace: Mnozí zaměstnanci věznice mluví s odsouzenými familiárně (podomácku, zcela nenuceně, bez odstupu).

Původní znění všech položek SPK uvádím v příloze. Mnou upravené a použité formulace otázek rovněž.

8.7 Administrace dotazníku a instrukce

Administrace dotazníku byla velmi jednoduchá a bylo možné ji zadávat skupinově. Během administrace jsem se snažil zachovat standardní podmínky vyšetřování: skupiny po maximálně 20 odsouzených, dostatečně velká místnost s vyloučením přítomnosti osob nezúčastněných na průzkumu a stejný způsob předání instrukce a předložení formulářů.

Dotazník byl zadán pouze dobrovolníkům, kteří byli opakovaně ujištěni, že výsledky výzkumu jsou jen pro moji osobní potřebu, vedení věznice s nimi nebude seznámeno a nijak se zpětně represivně nedotknou jejich života.

Před administrací dotazníku byli všichni informováni o účelu testování a byla zdůrazněna jeho anonymita. Dotazníky byly vyplňovány pod šifrou (pro potřeby srovnání výpovědí probandů s časovým odstupem) a s uvedením věku probanda. Administrátor informoval probandy o délce dotazníku a způsobu jeho vyplňování. Délka administrace nebyla časově limitována (trvala cca 20 minut).

Seznam 110 položek (viz příloha) sloužil současně jako záznamový arch. V jeho záhlaví je tučně vytištěná instrukce, proband čte jednotlivé položky a označením písmene „P“ (platí), resp. „N“ (neplatí) dává najevo souhlas, resp. nesouhlas s platností daného výroku. Plné znění tištěné instrukce – viz příloha.

Pozn.: Původně jsem použil pro zaškrťování kladné a záporné odpovědi „klasická“ dotazníková písmena „A“ / „N“. V prvním pokusném testování na několika dobrovolnících (nezařazených později do výsledku) docházelo však ke zmatení smyslu otázky díky negaci ve formulaci. Důsledkem byla neúmyslně nesprávná odpověď. Např.

v otázce „Když něco děláme dobře, nenechají to vychovatelé bez povšimnutí“ zaškrtnl odsouzený písmeno „N“, ve smyslu nenechají, přičemž odpověď „N“ by byla následně vyhodnocena jako nesouhlas s tvrzením, tedy „nechají“. Po úpravě do výsledné podoby tento problém odpadl.

Odsouzení vyplňovali dotazník klidně, soustředěně a zodpovědně. Během vyplňování dotazníků (či po jeho skončení) docházelo k dotazům ohledně smyslu jednotlivých položek spíše výjimečně. Pokud se stalo, že respondenti požadovali (ojediněle) radu ohledně volby odpovědi, byla jim pouze zopakována příslušná část instrukce.

Následně po skončení vyplňování byla s odsouzenými provedena diskuze na téma psychosociálního klimatu, která zpravidla vznikala spontánně a vycházela z položek dotazníku.

9. Zpracování dotazníků, výpočty

9.1 Filtr výběru zpracovaných dotazníků a návratnost

Výzkum proběhl opakovaně s časovým odstupem 8 měsíců na stejných vzorcích na začátku listopadu 2005 a na konci července 2006.

Při **prvním testování** v listopadu 2005 jsem dotazník zadal celkem 139 odsouzeným, kteří dotazník vyplňovali anonymně pod svojí šifrou. Při vyhodnocení jsem nebral v úvahu záznamové listy s neúplnými nebo nesprávně zaznamenanými odpověďmi, např. pokud byly některé položky bez odpovědi, nebo pokud byly u některé položky zaškrtnuty zároveň obě odpovědi). Rovněž jsem vyřadil dotazník, ze kterého byla jasně zřejmá nespolupráce: v celém odpovědním archu byly zaškrtnuty pravidelně se střídající odpovědi kladné a záporné. Po vyloučení těchto listů zbylo v prvním testování (obě srovnávané skupiny) celkem 133 dotazníků.

Druhého testování v červnu 2006 se nezúčastnili 4 odsouzení, kteří mezitím byli přemístěni do jiné věznice. Seřazením odpovědních archů (podle šifry) do párů jsem si ověřil, že odpovídali pouze respondenti zúčastnění v prvním kole testování. Dotazníky, které byly ve druhém kole vyplněny neúplně či chybně, byly opět vyřazeny (i s jejich párovým dotazníkem z prvního kola). Celkem bylo do vyhodnocení zařazeno 126 respondentů, tj. 64 odsouzených ze specializovaného oddělení (SOVT) a 62 odsouzených ze standardního oddělu výkonu trestu (OVT).

Plná návratnost a relativně nízké procento nesprávně či neúplně vyplněných dotazníků (4,3% v prvním kole a dokonce 2,3% ve druhém kole) bylo patrně způsobeno dobrovolností, vysvětlením smyslu výzkumu, podrobnou instrukcí před vyplňováním, anonymitou, současně ale kontrolou úplnosti vyplnění dotazníků při jejich odevzdávání. Také je pravděpodobné, že metoda není pro respondenta náročná a vyhovuje i intelektově subnormním jedincům.

9.2 Skórování

Dotazník má celkem 110 položek (viz příloha), na které se odpovídá (P) = tvrzení platí pro naši věznici, náš oddíl, resp. (N) = neplatí. Je tedy možná pouze odpověď typu ANO/NE. Otázky jsou součástí deseti subškál.

Seznam položek, který jsem předkládal probandům, obsahoval otázky formulované **negativně i pozitivně**. Proto v některých případech příslušnou škálu sytí **odpověď kladná** a v jiných případech **odpověď záporná**. Celkový skór každé subškály je tedy dán počtem položek, na které proband odpověděl ve skórovaném směru.

Tab. 6: Způsob skórování

	Odpověď kladná [„P“, tvrzení platí]	Odpověď záporná [„N“, tvrzení neplatí]
Otázka formulovaná • kladně	1 bod	0 bodů
Otázka formulovaná • záporně	0 bodů	1 bod

Tab. 7: Skórovací klíč (význam zkratk vysvětluji u popisu jednotlivých subškál)

Subškála	Sycení kladnou odpovědí	Sycení zápornou odpovědí
ZAP	6, 39, 58, 63, 74, 81	37, 49, 65, 83
POB	11, 21, 25, 27, 45, 46, 79	2, 18, 35
SPO	1, 34, 53, 66, 70	10, 24, 44, 78, 87
AGR	91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 109	93, 99, 105, 108, 110
AUT	17, 33, 52, 69, 86	9, 60, 61, 77, 88
PR-O	3, 19, 36, 41, 55, 71	12, 26, 62, 80
OS-P	14, 29, 48, 64, 82, 89	5, 20, 57, 73
P-OR	4, 38, 56, 72, 85	7, 13, 28, 47, 54
J-PR	15, 31, 50, 67, 84	22, 30, 42, 59, 75
KON	8, 23, 40, 43, 76	16, 32, 51, 68, 90

9.3 Četnosti odpovědí

Po zpracování jednotlivých formulářů byly z jednotlivých hrubých skóre vypočítány četnosti odpovědí (viz příloha tab. P6.1 až P6.10) a ty byly vyneseny do grafů, které potvrdily ve všech subškálách obou testování normální rozložení hodnot. Výsledky z testování obou oddílů v listopadu 2005 a v červnu 2006 byly vzájemně porovnány pomocí subškálových průměrů vyjádřených v procentech (viz Tab. 8, zaokrouhleno).

Tab. 8: Subškálové průměry pro jednotlivé oddíly (zaokrouhleno)

	SOVT 11/05 [%]	OVT 11/05 [%]	SOVT 6/06 [%]	OVT 6/06 [%]
ZAP	61	40	44	39
POB	51	41	51	41
SPO	49	32	37	33
AGR	40	44	51	47
AUT	53	38	40	38
PR-O	49	60	60	59
OS-P	46	29	30	31
P-OR	64	65	65	65
J-PR	58	50	50	50
KON	51	64	64	66

9.4 Testování hypotéz

Pro statistické zpracování dat získaných z administrovaných dotazníků byl vybrán *Studentův t-test*, který se užívá pro porovnání dvou nezávislých výběrů při normálním rozložení hodnot. K vyhodnocení jsem použil počítačového programu *Microsoft Excel*. Předpokládám, že jeho použití eliminuje možný výskyt numerické chyby ve výpočtech, které bych se eventuelně mohl dopustit. Uvedení kompletní dokumentace testování hypotéz (4 testování x 10 subškál) by velmi znehlednilo tuto část práce. Proto předkládám kompletní výpočty v příloze (P7.1 až P7.10).

9.5 Výsledky testování hypotéz

Na tomto místě se omezím na přehledné konstatování výsledků z jednotlivých šetření, které vyplývá z testování hypotéz pro jednotlivé subškály (viz příloha). V závěru této kapitoly srovnám jednotlivé oddíly mezi sebou a v čase pomocí přehledných

sumarizačních sloupcových grafů. O vlastní komentář (interpretaci) těchto výsledků se pokusím až v následující kapitole („*Souhrn výsledků a jejich interpretace*“).

9.5.1 Porovnání jednotlivých subškál

- 1) **Zapojení do programu (ZAP):** Zatímco v 11/05 byl zaznamenán v této subškále statisticky významný rozdíl mezi oddíly SOVT (61%) a OVT (40%), v 6/06 již byly oba oddíly prakticky na stejné úrovni, a to díky poklesu hodnoty na oddíle SOVT. Oddíl OVT zůstal ve sledovaném období bez statisticky významné změny.
- 2) **Poskytování morální podpory (POD):** Při testování v 11/05 i při testování v 6/06 byl zjištěn rozdíl mezi oddílem SOVT (51%, resp. 50%) i OVT (41% resp. 41%). Při srovnání každého z oddílů v čase nebyl zjištěn statisticky významný vývoj hodnoty této subškály.
- 3) **Projevování se - spontánnost (SPO):** Při testování v 11/05 byl zjištěn významný rozdíl mezi oddílem SOVT (49%) i OVT (32%). Při testování v 6/06 byl zjištěn rozdíl mezi oddílem SOVT (37%) a OVT (33%) již podstatně menší díky statisticky významnému poklesu hodnoty u oddílu SOVT. U OVT nebyl zjištěn statisticky významný vývoj hodnoty této subškály.
- 4) **Agrese (AGR):** Při testování v 11/05 ani při testování v 6/06 nebyl zjištěn mezi oddílem SOVT a OVT statisticky významný rozdíl. V obou případech však došlo k nárůstu hodnot. Proto při srovnání hodnot z testování v 11/05 a 6/06 byla změna u SOVT (ze 40% na 51%) vyhodnocena jako statisticky významná, zatímco u OVT nebyl zjištěn statisticky významný vývoj hodnoty této subškály.
- 5) **Autonomie (AUT):** Zatímco v 11/05 byl zaznamenán v této subškále statisticky významný rozdíl mezi oddíly SOVT (53%) a OVT (38%), v 6/06 již byly oba oddíly prakticky na stejné úrovni, a to díky snížení hodnoty na oddíle SOVT. Změna na OVT se nachází v oblasti statistické chyby.
- 6) **Praktická orientace programu (PR-O):** Zatímco v 11/05 byl zaznamenán v této subškále statisticky významný rozdíl mezi oddíly SOVT (49%) a OVT (60%), v 6/06

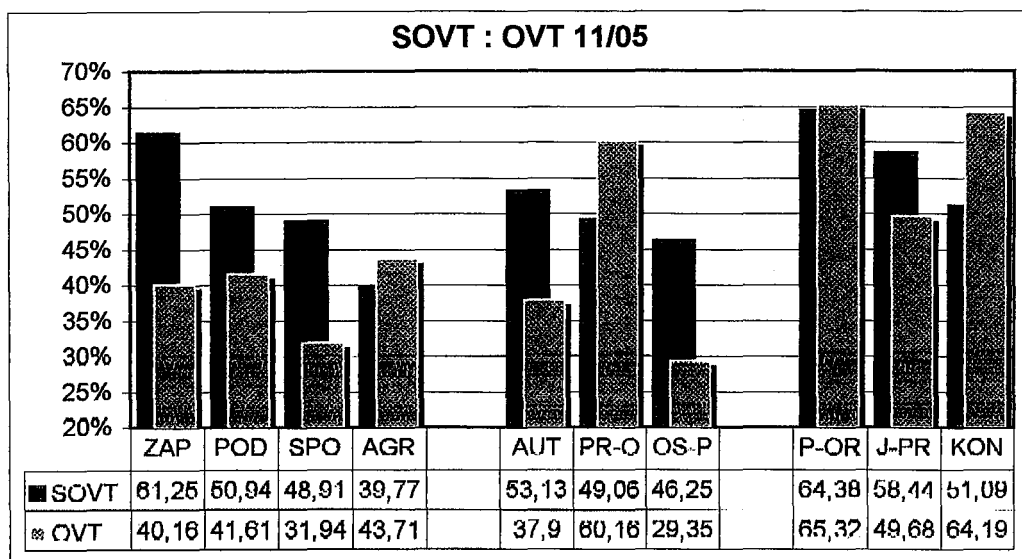
již byly oba oddíly prakticky na stejné úrovni, a to díky zvýšení hodnoty na oddíle SOVT. Změna na OVT se nachází v oblasti statistické chyby.

- 7) **Orientace v osobních problémech (OS-P):** Zatímco v 11/05 byl zaznamenán v této subškále statisticky významný rozdíl mezi oddíly SOVT (46%) a OVT (29%), v 6/06 již byly oba oddíly prakticky na stejné úrovni, a to díky snížení hodnoty na oddíle SOVT. Oddíl OVT zůstal ve sledovaném období bez statisticky významné změny.
- 8) **Pořádek a organizace (P-OR):** Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi oddíly SOVT a OVT ani v jednom z testování a nebyla zjištěna statisticky významná změna v čase ani u jednoho z oddílů.
- 9) **Jasnost programu (J-PR):** Při testování v 11/05 byl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT (58%) a OVT (50%). Při druhém testování v 6/06 již nebyl rozdíl statisticky významný. Nebyla zjištěna statisticky významná změna v čase ani u jednoho z oddílů, nicméně rozdíl v čase zaznamenaný na oddíle SOVT byl na hranici statistické významnosti ($t=1,91$).
- 10) **Kontrola ze strany příslušníků (KON):** Zatímco v 11/05 byl zaznamenán v této subškále statisticky významný rozdíl mezi oddíly SOVT (51%) a OVT (64%), v 6/06 již byly oba oddíly prakticky na stejné úrovni, a to díky zvýšení hodnoty na oddíle SOVT. Oddíl OVT zůstal ve sledovaném období beze změny.

9.5.2 Srovnání SOVT a OVT v 11/2005

Testováním v 11/2005 byl zjištěn **statisticky významný rozdíl** v psychosociálním klimatu mezi **SOVT a OVT** v subškálách **ZAP, POD, SPO, AUT, PR-O, OS-P, J-PR** a **KON**. Jako **statisticky nevýznamný** byl vyhodnocen rozdíl v subškálách **AGR a P-OR**.

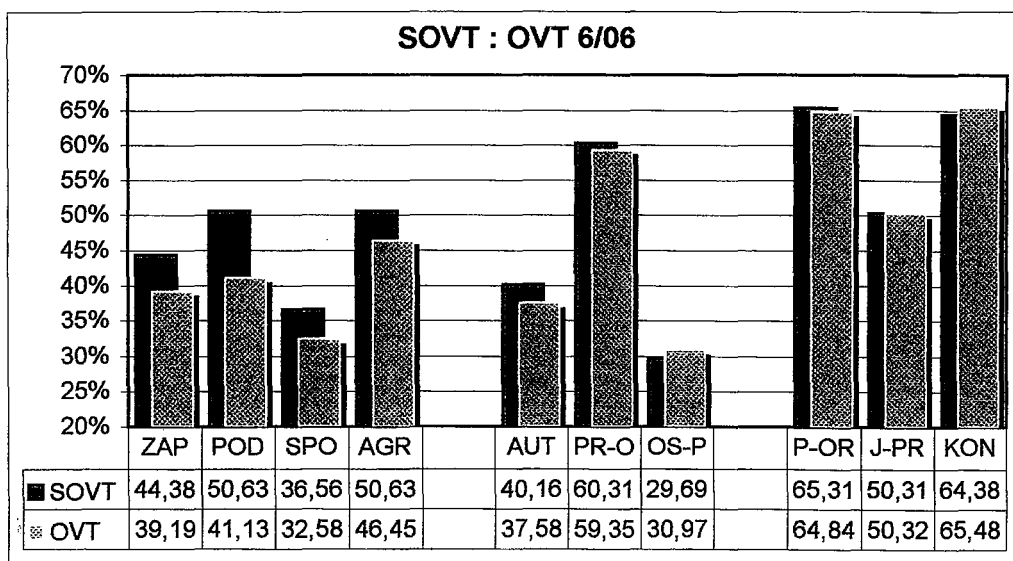
Graf 7: Porovnání oddílů SOVT a OVT při prvním testování

9.5.3 Srovnání SOVT a OVT v 6/2006

Testováním v 6/2006 byl zjištěn **statisticky významný rozdíl** v psychosociálním klimatu mezi oddílem **SOVT** a **OVT** v subškálách **POD** a **SPO**. Jako **statisticky nevýznamný** byl vyhodnocen rozdíl v subškálách **ZAP, AGR, AUT, PRO, OS-P, P-OR, J-PR** a **KON**. (viz graf 8)

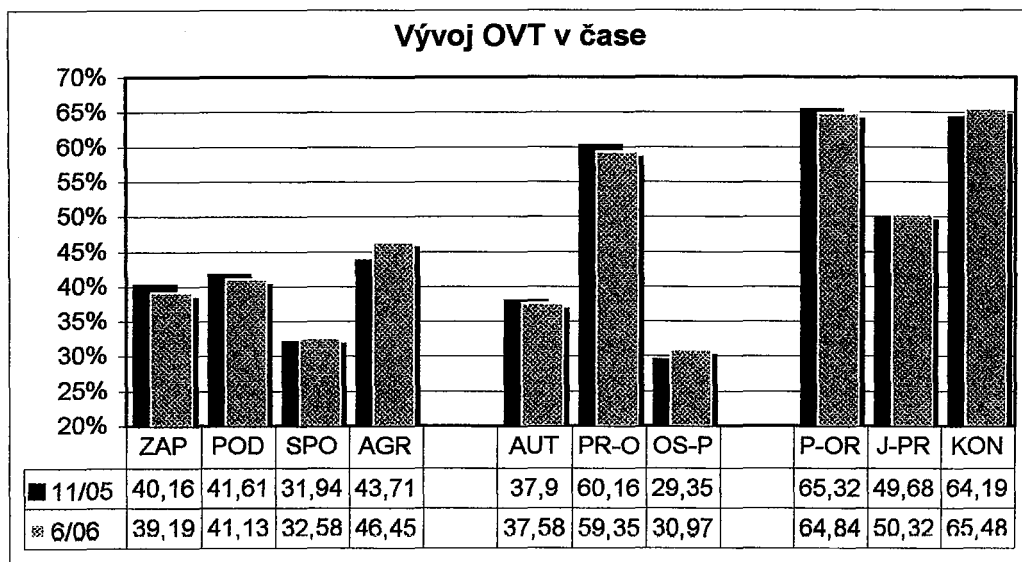
Graf 8: Porovnání oddílů SOVT a OVT při druhém testování

9.5.4 Vývoj oddílu OVT

Srovnáním výsledků testování oddílu OVT v 11/2005 a 6/2006 nebyla zjištěna změna psychosociálního klimatu v žádné ze sledovaných subškál (viz graf 9).

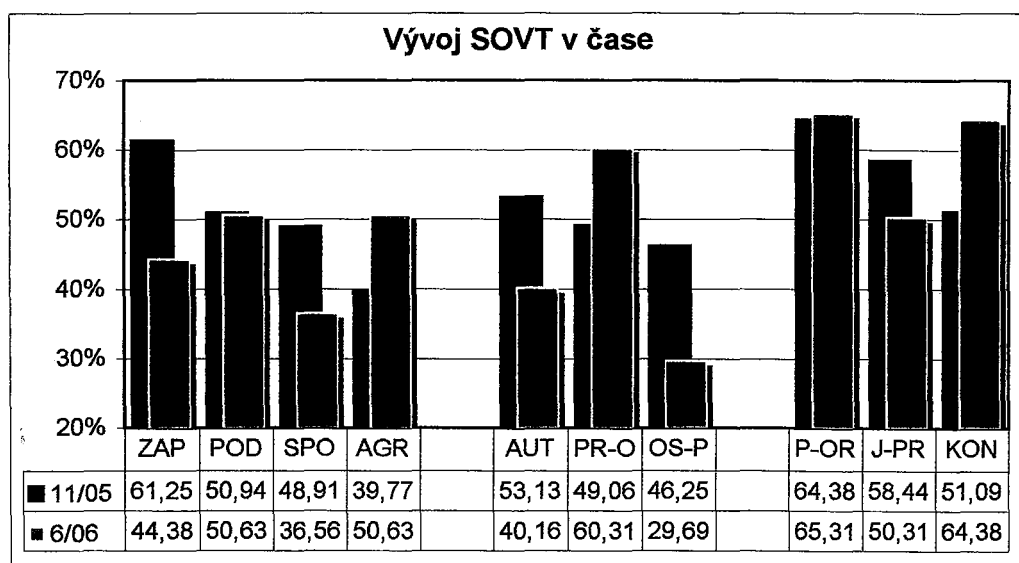
Graf 9: Porovnání oddílu OVT při prvním a druhém testování (vývoj v čase)

9.5.5 Vývoj oddílu SOVT

Srovnáním výsledků testování SOVT v 11/2005 a 6/2006 byla zjištěna změna klimatu v subškálách ZAP, SPO, AGR, AUT, PR-O, OS-P a KON. Jako statisticky nevýznamnou byla vyhodnocena změna subškál POD, P-OR a J-PR. (viz graf 10)

Graf 10: Porovnání oddílu SOVT při prvním a druhém testování (vývoj v čase)

10. Souhrn výsledků a jejich interpretace

Statisticky významné změny v jednotlivých subškálách při jednotlivých šetřeních přehledně přináší následující tabulka č. 9. Z ní také budu vycházet při popisu jednotlivých změn.

Tab. 9: Souhrnná tabulka statisticky významných změn psychosociálního klimatu (pro subškály i oddíly)

Oddíl / Subškála	SOVT: OVT 11/05	SOVT:OVT 6/06	SOVT 11/05 : 6/06	OVT 11/05 : 6/06
ZAP	SOVT > OVT		11/05 > 6/06	
POD	SOVT > OVT	SOVT < OVT		
SPO	SOVT > OVT	SOVT < OVT	11/05 > 6/06	
AGR			11/05 < 6/06	
AUT	SOVT > OVT		11/05 > 6/06	
PR-O	SOVT < OVT		11/05 < 6/06	
OS-P	SOVT > OVT		11/05 > 6/06	
P-OR				
J-PR	SOVT > OVT			
KON	SOVT < OVT		11/05 > 6/06	

10.1 Rozdílný vývoj psychosociálního klimatu na OVT a SOVT

Zjištění stavu psychosociálního klimatu na obou oddílech a jejich vývoj ve sledovaném období se dá popsat v následujícím souhrnu:

- V prvním šetření v 11/05 skupina odsouzených toxikomanů na oddíle SOVT a její psychosociální klima dává obraz motivujícího, iniciativního, angažujícího se a spontánního prostředí s důrazem na rozvoj vzájemných vztahů a osobní rozvoj odsouzených, s přiměřenou dávkou uspořádanosti a organizovanosti. Toto prostředí výrazně kontrastuje svým psychosociálním klimatem s oddílem OVT, který se vyznačuje nižší jasností programu, ale současně vyšší a častější kontrolou ze strany příslušníků a větší represí vyváženou nízkou spontaneitou a malým důrazem na osobní rozvoj a vzájemné vztahy.
- Ve druhém šetření v 6/06 zjišťujeme, že zatímco oddíl OVT se prakticky nezměnil, na oddíle SOVT došlo k takovému posunu, že při vzájemném srovnání nalezneme dva oddíly s prakticky totožným schématem psychosociálního klimatu, který odpovídá původnímu obrazu OVT. Obraz

uspořádaného, organizovaného, kontrolovaného prostředí s jasnými pravidly, ale s nevýrazným důrazem na osobní rozvoj odsouzených, s nízkou spontaneitou (otevřeného vyjadřování pocitů a postojů), případě SOVT zatím ještě s částečnou převahou v dimenzi vzájemných vztahů.

Příčinu rozdílů mezi vývojem psychosociálního klimatu (bez ohledu na jednotlivé subškály) na standardním oddíle výkonu trestu OVT (posun pouze v hodnotách statistické chyby) a specializovaném oddíle SOVT (výrazná změna subškál) vidím v následujících faktech:

Nesplněné očekávání: Odsouzení zařazení dobrovolně na SOVT očekávají od *programu zacházení*, že jim pomůže zbavit se závislosti. Jenže s nárůstem počtu odsouzených (při stejném personálním zajištění) na oddíle narůstá i velikost pracovních skupin. Dochází tak k tomu, že ve vymezeném čase se na každého jednotlivce pochopitelně dostane méně často, než tomu bylo dříve. Důsledkem je formalismus a zhoršení kvality programu. Odsouzení mají pocit, že byli „podvedeni“ – účastní se povinných aktivit, sbírají body za jejich absolvování, ale nevidí smysl tohoto počínání. Mají dojem, že za tohoto stavu by jim „bylo lépe“ na běžném oddíle, kde sice nedosáhnou ničeho, ale také nemusí dělat nic.

Snížení kvality programu: Dříve prováděl výběr uchazečů na specializované oddělení psycholog. Jedním z kritérií byla i určitá úroveň intelektu. Proto se u všech uchazečů (kromě osobnostních charakteristik) vyšetřoval orientačně i intelekt pomocí TIP. Po nárůstu počtu odsouzených a ztrátě samostatného postavení SOVT se na oddíl dostane každý dobrovolník, který má v anamnéze drogovou kariéru. Absencí výběru dochází k devalvací úrovně a efektu aktivit a sami odsouzení tuto změnu velmi dobře vnímají a patřičně komentují.

Reakce personálu: S předchozím bodem úzce souvisí i fakt, že odsouzení na SOVT cítí z reakcí personálu oprávněnost svých pocitů ohledně formalismu. Navíc se stává, že odsouzený se musí dožadovat např. rozhovoru s vychovatelem opakovaně a čekat na něj déle, protože poměr počtu odsouzených na jednoho pracovníka výrazně stoupl.

Osobnost drogově závislých: Zhoršení psychosociálního klimatu právě na oddíle drogově závislých je více než pochopitelné: „Dospívající a mladí dospělí závislí na návykových látkách bývají vývojově opoždění anebo vývoj jejich osobností bývá

nerovnoměrný. Bývají často emočně nevyzrálí a labilnější, s nedostatkem sociálních dovedností a se zhoršenou kontrolou impulzivního jednání.“ (*Nešpor – Csémy, 1996, s. 104*)

Ztráta soukromí a snížení komfortu: Na běžných odděleních nebyly podmínky ubytování nikdy příliš dobré a odsouzení jsou odjakživa zvyklí na **diskomfort fyzický** (zařízení oddělení) i **sociální** (častější ubytování společně s členy vězeňských mafií, cizinci, etnickými menšinami apod.). Vedle toho na SOVT bylo ubytování vždy lepší (nový nábytek, koberce na společných místnostech), původně se dělal výběr uchazečů o zařazení na oddíl, ubytování na pokojích nebylo náhodné a vynucené a pobyt na oddíle byl dobrovolný. **Změna k horšímu musí být tedy pocíťována velmi negativně.**

Rychlost změny: Na OVT je kapacita oddělení překračována dlouhodobě – již v řádech roků. Dochází tedy k jakémusi „*efektu zvyku*“. Na SOVT byl nárůst počtu ubytovaných náhlý a rychlejší, a to zejména v posledním půlroce. Negativní pocity z výrazné **změny jsou tedy aktuální** a výzkum je mohl zachytit.

Ilustrativní jsou **spontánní reakce odsouzených na diskuzích** po odevzdání dotazníků, které jsem si poznamenal a některé z nich předkládám:

- Půl roku urgujeme opravu praček... a nic se neděje. Když řekneme, co si o tom myslíme, dostaneme to znát jinak, kritika je umlčována.
- Žádost o rozhovor se sociálním pracovníkem jsem už dával třikrát – a nic se neděje...
- Do posilovny se teď vlastně nedostaneme. Je nás tu moc a „okupuje“ ji vždy X.Y. (pozn. – místní „oddílový boss“)
- Včera nebyla ani psychoterapie, prováděl se „filcunk“ (slangově: *podrobná prohlídka ložnic*). To je tenhle měsíc už potřetí.

10.2 Interpretace změn na SOVT v jednotlivých subškálách

Psychosociální klima podle SPK je diagnostikováno pomocí 10 subškál. Tyto subškály dohromady měří tři dimenze tohoto klimatu – dimenzi vzájemných vztahů,

dimenzi osobního rozvoje a dimenzi udržování systému. Toto dělení mi bude osnovou při interpretaci výsledků v jednotlivých subškálách.

Vzhledem ke skutečnosti, že na oddíle OVT nedošlo ve sledovaném období ke statisticky významným změnám, **bude se následující text týkat již jen oddílu SOVT a jeho vývoje v průběhu času.**

10.2.1 Dimenze vzájemných vztahů

Povaha a intenzita osobních vztahů na SOVT se jednoznačně zhoršila – jak mezi odsouzenými navzájem, tak mezi odsouzenými a zaměstnanci. Index *ZAP* a *SPO* silně poklesl, zatímco vzrostl index *AGR*. Subškála *POD* zůstala jako jediná téměř beze změny.

- **Subškála „Zapojení do programu“ (ZAP):** Pokles subškály ZAP na oddíle SOVT během sledovaného období ukazuje na výrazné snížení chuti členů angažovat se v nových podmínkách v programu a projevovat svoji vlastní iniciativu. Přestali si vážit toho, že jsou členy právě tohoto oddílu a dělají jen to, „co se jim řekne“ s cílem „nějak přežít výkon trestu“. Frekvence sociálních interakcí mezi jednotlivými členy oddílu se následkem ztráty intimity při vzrůstu počtu členů skupiny omezila.
- **Subškála „Poskytování morální podpory“ (POD):** Subškála měří míru poskytování morální podpory odsouzeným ze strany zaměstnanců a ze strany ostatních odsouzených. Při srovnání oddílů v čase nebyl zjištěn statisticky významný vývoj hodnoty této subškály. Zdánlivě výhodný jev vyššího a neměnného indexu vzájemné podpory (např. z hlediska psychoterapie) zde však může signalizovat i fakt, že „v těžkých dobách“ se odsouzení mezi sebou podporují a snáze tak dochází k masovým protestním akcím, hladovkám apod., kdy díky tomuto faktoru stojí všichni pevně za svým „vůdcem“.
- **Subškála „Projevování se - spontánnost“ (SPO):** Otevřené vyjadřování svých pocitů a otevřené jednání je u odsouzených vždy nižší, než mezi běžnou populací. Mezi odsouzenými toxikomany pak díky jejich extrémně paranoidnímu nastavení je tento rys zdůrazněn ještě daleko více. Vezmeme-li v úvahu, že míra spontánnosti klesá také s velikostí skupiny a s příchodem nových členů do skupiny, je s podivem, že rozdíl mezi stavem v této subškále v 11/05 a v 6/06 není ještě podstatně větší.

- **Subškála „Agrese“ (AGR):** Statisticky významný nárůst indexu AGR je z hlediska tolik diskutované prevence bezpečnosti pozoruhodný a alarmující. Rychlost a rozsah změn na oddíle SOVT (přeplněnost, zvýšená restrikce) v součtu s emoční nevyzrálostí, labilitou a impulzivitou drogově závislých může být odpovědí na tento fakt. Na druhou stranu je patrné, že agresivita může být současně i indikátorem dalších skutečností na oddíle, o kterých nevíme (druhý život vězňů), které bývá jen obtížné zjistit a které zůstávají ve vězeňské subkultuře utajeny.

10.2.1 Dimenze osobního rozvoje

Ukazuje možnost „sebezlepšení“ a osobního rozvoje danou programem zacházení ve věznici. Dimenze osobního rozvoje výrazně poklesla v subškále **AUT** a **OS-P** za současného nárůstu indexu **PR-O**:

- **Subškála „Autonomie“ (AUT):** Subškála sleduje, jak se odsouzení ujímají úkolů souvisejících s fungováním oddílu, jak přebírají odpovědnost za svoje jednání a jak vyvíjejí iniciativu související s cíly programu. Pokles indexu AUT říká, že odsouzení na SOVT přestávají být motivováni k iniciativě, odpovědnosti za chod oddílu a svůj další osud, převládá pasivita a rezignace. Je to pochopitelné – sebemenší negativní změna má u populace drogově abdukcující jedinců právě tento vliv: „Skupiny závislých pacientů totiž bývají pasivnější než např. skupiny pacientů s neurózou.“ (Nešpor – Csémy, 77)
- **Subškála „Orientace v osobních problémech“ (OS-P):** Index OS-P sleduje rozsah, v němž jsou odsouzení podněcováni k tomu, aby se zabývali svými osobními problémy a pocity. Je pravděpodobné, že nejde ani tak o snížení zájmu o osobní problémy, jako spíše o snížení potřeby tyto problémy prezentovat před ostatními. Subškála OS-P patrně úzce souvisí s *Dimenzí vzájemných vztahů*: na přeplněném neosobním oddíle je nejspíše odkrytí a přiznání osobních problémů vnímáno jako slabost, jako informace lehce zneužitelná a proto „je potřeba ji dobře tajit“. Ve skupinové psychoterapii je tento posun vyloženě kontraproduktivní!
- **Subškála „Praktická orientace programu“ (PR-O):** Subškála zjišťuje tlak **personálu věznice** na zvyšování všeobecného vzdělání odsouzených, a přípravu na budoucí život, tlak na vytyčování si určitých cílů a snahu o jejich dosažení. Nárůst indexu PRO je na první pohled paradoxní, ale pochopitelný. Při celkové ztrátě

efektivitu programu zacházení je „nutné“ formálně zachovat alespoň samotný program zacházení - sám pro sebe. Je tedy vyvíjen tlak na odsouzené, aby všechny aktivity prováděli pravidelně, důsledně a poctivě – byť beze smyslu.

10.2.1 Dimenze udržování a změny systému

Dimenze udržování a změny systému: Zjišťuje, do jaké míry věznice či oddělení funguje řádným a jasně organizovaným způsobem. Ze všech tří subškál došlo ke statisticky významné změně pouze u subškály KON, konkrétně k jejímu nárůstu.

- **Subškála „Pořádek a organizace“ (P-OR):** Subškála zjišťuje, jaké místo má pořádek a organizace v životě odsouzených a v oblasti jejich vnějších projevů. V této subškále nebyla zjištěna statisticky významná změna v čase. Je pravděpodobné, že pořádek jako takový byl na oddíle SOVT dodržován již dříve a během sledovaného období se výrazná změna ani čekat nedala.
- **Subškála „Jasnost programu“ (J-PR):** Index J-PR nám říká, do jaké míry odsouzený ví, co může očekávat v obvyklém denním programu a jak jasná a jednoznačná jsou pravidla na oddíle. V této subškále nebyla zjištěna statisticky významná změna v čase, nicméně rozdíl (pokles hodnoty) byl na hranici statistické významnosti ($t=1,91$). Je možné, že pokud bychom sledovali tento ukazatel v delším časovém úseku, změna by byla již více patrná. Naznačený směr vývoje hovoří o možném nedostatku času personálu na odsouzené (zvýšení indexu počtu odsouzených na jednoho zaměstnance) a současně náhlým zvýšením počtu „nováčků“ na oddíle, kterým je třeba zpočátku „vše vysvětlovat“.
- **Subškála „Kontrola ze strany příslušníků“ (KON):** Zjišťuje rozsah represivních opatření ze strany příslušníků, aby udrželi oddíl pod nezbytnou kontrolou. Nárůst indexu KON patrně odpovídá skutečnému stavu ve věznici, kdy v souvislosti se ztrátou samostatného postavení SOVT (a jeho zařazením pod běžný výkon trestu) došlo i na SOVT k většímu důrazu na bezpečnost, jsou častěji prováděny prohlídky, namátkové kontroly stavu odsouzených (početní prověrky) na pracovištích apod.

Nesplněné očekávání odsouzených ohledně účinnosti programu zacházení (nadměrná velikost pracovních skupin, formalismus a snížení kvality programu) při **přeplněnosti věznice a zvýšení represivních opatření** – to jsou faktory, které se

u osobnostně nevyzrálých toxikomanů velkou měrou podepisují na ztrátě motivace k abstinenci. Oddělení nákladně budované za účelem pomoci závislým odsouzeným nyní nejen že **ztrácí svůj terapeutický potenciál**, ale dokonce **může podporovat negativní jevy** typu prizonizace vězňů, zvýšené množství recidiv či dokonce zvýšený abúzus drog přímo ve věznicí.

V této kapitole jsem pomocí popsaných deseti subškál shrnul rozdílný vývoj psychosociálního klimatu obou sledovaných skupin odsouzených a zhodnotil možné příčiny daného stavu. Dalšími možnými faktory, které mohly mít vliv na jednotlivé dimenze psychosociálního klimatu a tedy i výsledky celé práce se zabývám v následující kapitole **Diskuze**.

11. Diskuze

Práce se zabývá psychosociálním klimatem na Specializovaném oddělení pro drogově závislé ve Věznici Příbram. V paralelním šetření srovnává psychosociální klima na tomto oddíle s klimatem percipovaným odsouzenými toxikomany na standardním oddílu téže věznice. Současně sleduje vývoj klimatu v obou skupinách v čase a dává je do souvislosti se změnami v našem vězeňství.

11.1 Soubor a diskuze k souboru

Oba testované soubory byly složeny z dobrovolníků – odsouzených toxikomanů, homogenní co do počtu členů, věku, pohlaví, etnika, vzdělání, trestné činnosti a délky trestu (obojí poslední dáno typem věznice).

Diskuze k souboru:

- a) Vzorek, na kterém jsem zkoumal zvolenou problematiku byl hraniční svojí velikostí. Proto by bylo dobré při dalších eventuálních výzkumech pracovat s větším počtem respondentů – což však vzhledem k velikosti specializovaných oddělení nebude zřejmě možné. Řešením by mohla být studie na specializovaných odděleních ve všech věznicích ČR naráz.
- b) Bylo by zajímavé srovnat zjištěné výsledky s psychosociálním klimatem vnímaným skupinou příslušníků a ostatních zaměstnanců věznice. Nebylo to však možné ze dvou důvodů: Prvním limitem je omezený rozsah této práce, druhým limitem je nízká ochota zaměstnanců věznice. Strach ze zneužití údajů (ve smyslu „...Co když se to dozví nadřízený...“) je snad ještě větší, než u odsouzených. Nicméně i tato skutečnost cosi vypovídá o psychosociálním klimatu věznice.

11.2 Metoda a diskuze k metodě

Pro potřeby šetření jsem aktualizoval techniku *SPK* autorů Čepeláka a Panovského z roku 1984, která vychází z originální dotazníkové metody *CIES* podle R. H. Moose a která je určena pro výzkum psychosociálního klimatu ve věznicích.

Diskuze k použité metodě:

- a) Pro práci jsem použil jedinou známou metodu výzkumu psychosociálního klimatu, která je dostupná v naší jazykové mutaci a je určená pro prostředí věznice. Bylo by zajímavé porovnat výsledky s jinou kvalitní metodou, pokud existuje. Tato metoda dává možnost přímého srovnání více souborů psychosociálního klimatu ve věznici.
- b) Pro budoucí praxi by však bylo vhodné stanovit „ideální“ hodnoty jednotlivých subškál psychosociálního klimatu pro prostředí věznice obecně. To však lze realizovat pouze celoplošným výzkumem ve všech věznicích současně.

11.3 Výsledky a diskuze k výsledkům

V prvním šetření v 11/05 nacházíme výrazný rozdíl v psychosociálním klimatu ve prospěch oddílu SOVT. Motivující, spontánní, angažující se a iniciativní prostředí oddílu SOVT podporující rozvoj vzájemných vztahů a osobní rozvoj odsouzených ostře kontrastuje s klimatem na standardním oddíle OVT, který se vyznačuje vyšší a častější kontrolou ze strany příslušníků, nízkou spontaneitou a malým důrazem na osobní rozvoj a vzájemné vztahy.

S odstupem času dochází téměř k vyrovnání klimatu na obou oddílech. Šetřením v 6/06 zjišťujeme, že zatímco oddíl OVT se prakticky nezměnil, na oddíle SOVT došlo k takovému posunu, že při vzájemném srovnání nalezneme dva oddíly s téměř totožným schématem psychosociálního klimatu: prostředí uspořádané, dobře organizované a kontrolované, s jasnými pravidly, ale pasivní, s minimální snahou o osobní rozvoj a rozvoj osobních vztahů.

Diskuze k výsledkům:

- a) Vzhledem k paranoidnímu nastavení respondentů (dané prostředím věznice obecně a skupinou toxikomanů zvláště) mohly být u některých z nich odpovědi tímto faktem ovlivněny. Pro srovnání dvou oddílů téže věznice navzájem či jednoho oddílu ve smyslu vývoje v čase by to však nemělo hrát významnou roli.
- b) Je možné, že na vývoj psychosociálního klimatu na specializovaném oddělení

má kromě popsaných faktorů vliv i další proměnná (další proměnné?), které nejsou na první pohled zřejmé a které mohou souviset s druhým životem vězňů. Tím spíše by však bylo vhodné věnovat pozornost diagnostice psychosociálního klimatu, protože jen známe-li jeho aktuální stav a dynamiku, můžeme uvažovat o příčinách a pozitivně jej ovlivnit.

11.4 Konečné zhodnocení stanovené pracovní hypotézy:

Po zhodnocení hypotéz H1 až H4 (viz) se lze vyjádřit i k oběma pracovním hypotézám stanoveným v Úvodu této práce:

- **Pracovní hypotézu č. 1 pro první šetření (11/05) přijímáme:** Psychosociální klima percipované odsouzenými toxikomany na Specializovaném oddělení pro drogově závislé ve věznici Příbram bylo v době testování odlišné od klimatu na standardním oddíle. **Ve druhém šetření (6/06) tuto hypotézu přijímáme pouze pro subškálu POD a SPO. Pro ostatní subškály tuto hypotézu zamítáme - psychosociální klima je v nich na obou oddílech totožné.**
- **Pracovní hypotézu č. 2 přijímáme:** Změny v našem vězeňství v posledních letech a zejména v posledních měsících jsou kontraproduktivní vzhledem k psychosociálnímu klimatu na specializovaném oddělení Věznice Příbram. Paralelně se zvýšení subškály KON („Kontrola ze strany příslušníků“) došlo ke zhoršení v dimenzi meziosobních vztahů (včetně nárůstu indexu agrese) i zhoršení v dimenzi osobního rozvoje, a to takovou měrou, že psychosociální klima SOVT prakticky kopíruje stav na běžném oddílu výkonu trestu.

Zhodnocení vývoje na Specializovaném oddělení Věznice Příbram nevyznívá příliš optimisticky. V současné době oddělení zdaleka neplní svoji funkci v takové míře, jak by to bylo možné a jak by to bylo i žádoucí. Má-li mít výkon trestu odnětí svobody i jiný smysl, než pouze „izolovat kriminální živly“, je pravděpodobné, že pokles absolutních počtů odsouzených a pravidelné monitorování psychosociálního klimatu (s praktickým vyvozením důsledků) by mohlo opět pomoci vytvořit příznivější podmínky pro intenzivnější komunikaci a pro dokonalejší poznání odsouzených a tím i pro intenzivnější resocializační vliv na odsouzené.

Závěr

Práce přinesla poměrně zajímavé, přesto však nijak překvapující výsledky. Patrně by se mělo i nadále pokračovat ve výzkumu v tomto směru – tedy nikoliv jen ve výzkumu psychosociálního klimatu na specializovaných odděleních, ale klimatu věznic obecně. Samozřejmě by to měl být výzkum s mnohem větším rozsahem, než jaký bylo možno pojmout v této práci, aby mohly být jeho závěry vztaženy na celou vězeňskou populaci.

K otázce diagnostiky psychosociálního klimatu ve věznicích

Zdá se, že se této problematice dostává u nás málo pozornosti, přestože „...zkoumání psychosociálního klimatu by mělo být integrální součástí práce se skupinami a kolektivy odsouzených.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 7*). Částečně je tomu patrně proto, že otázka psychosociálního klimatu skupin obecně bývá (až na pracovní kolektivy) stále opomíjena, kvalitní česká literatura z této oblasti prakticky neexistuje a testovací metody nejsou rozšířené. **A ve věznicích ČR se pak nejspíše otázce psychosociálního klimatu systematicky nevěnuje nikdo.**

Pro psychology pracující v oblasti penitenciární péče by se mohlo vyšetřování pomocí techniky SPK stát běžnou záležitostí, protože znalost psychosociálního klimatu (a jeho případné změny) úzce zasahují do práce se skupinou, ovlivňují její efektivitu a mohou vysvětlit případné neúspěchy. Bylo by tedy vhodné, **aby se psychosociální klima ve věznicích diagnostikovalo pravidelně**, aby se jeho zjišťování stalo běžnou rutinou a s pojmem se pracovalo a počítalo – stejně jako je tomu dnes v oblasti psychodiagnostiky každého z odsouzených v rámci vstupních procedur.

Úloha psychologa pak by však byla širší, než jen zjišťovat stav psychosociálního klimatu. Je třeba důsledné prosazování tohoto pojmu tak, aby s ním začali počítat a operovat i ostatní specialisté pracující ve vězeňství, aby se o něj sami zajímali a aby z konkrétních výsledků dokázali na doporučení psychologa vyvodit příslušné závěry a nastolit odpovídající změny vedoucí v důsledku k žádoucí změně klimatu. Jak uvádí *Panovský a Čepelák (Panovský a Čepelák, 1984)*, příslušníci a zaměstnanci vnímají psychosociální klima věznice jinak (pozitivněji) než odsouzení. „Průměrné diference mezi tím, jak vidí své sociální prostředí odsouzení a jak stejné prostředí (...) percipují příslušníci (...), jsou relativně vysoké.“ (*Panovský – Čepelák, 1984, s. 103*) Lehce se tedy může stát, že významná změna psychosociálního klimatu, která může včas signalizovat např. blížící

se mimořádnou událost typu vzpoury, hromadných hladovek apod., zůstane bez diagnostiky zcela utajena.

Diagnostika psychosociálního klimatu je jednou z mála možností, jak poodhalit o něco více, než jen pověstnou špičku ledovce tzv. druhého života odsouzených, se kterými psycholog pracuje, pochopit propletenou síť jejich vztahů a vazeb a porozumět jejich jednání. V případě terapeutických aktivit psychologa, v případě krizových intervencí, při pomoci v rámci maladaptace, při rozhodování o pracovním zařazení a pod. je znalost prostředí odsouzeného dokonce nezbytná!

K otázce budoucnosti specializovaných oddělení

Statistické zpracování z administrovaných dotazníků ukazuje, že těžkosti, se kterými se potýká naše vězeňství se znatelně odrazily v psychosociálním klimatu Specializovaného oddělení Věznice Příbram. Dochází k tomu, že hlavním cílem odsouzených zařazených na specializované oddělení je „přežít v restriktivním prostředí.“ Tato snaha pak vede k oboustranně hranému divadlu – odsouzení hrají, že se „léčí“ ze svojí závislosti, protože systém od nich tuto roli žádá. Zaměstnanci hrají, že jim v tom pomáhají. Efekt terapie je v důsledku nulový a recidiva abúzu se dá předpokládat.

Psycholog pracujícího v prostředí specializovaného oddělení se pak potýká nejen s náročností terapie a diagnostiky odsouzených (nota bene odsouzených drogově závislých), ale práci mu výrazně znesnadňuje nespolupráce ze strany odsouzených způsobená neutěšeným psychosociálním klimatem. Má-li tedy skutečně penitenciární psycholog a ostatní specialisté pomoci snižovat množství prizonizovaných odsouzených a podporovat resocializaci drogově závislých, je nutné znovu vytvořit podmínky umožňující intenzivní komunikaci sloužící k dokonalejšímu poznání odsouzených, ale i podmínky podporující a umožňující terapeutické aktivity.

Dá se očekávat, že s podobným problémem se potýkají i jiná specializovaná oddělení v ostatních věznicích. Zde by bylo zajímavé ve výzkumu pokračovat. Pokud by se tato teze potvrdila, za úvahu pak stojí zvážit, jestli v této podobě mají specializovaná oddělení ve věznicích vůbec ještě nějaký smysl, zda se nejedná spíše o „*Potěmkinovy vesnice*“, kterými se chlubíme před laickou i odbornou veřejností a dokazujeme si, že se chováme v souladu s trendy EU.

K otázce dalšího vývoje našeho vězeňství

Získané výsledky měření psychosociálního klimatu ve skupinách odsouzených poskytuje nepochybně četné náměty k diskuzi s pracovníky jednotlivých věznic, ale i (a to zejména) s vedením věznic. Otázkou ovšem zůstává, jestli se dá vůbec za současné situace předpokládat dostatek vůle ze strany odpovědných pracovníků zabývat se tímto tématem.

Česká republika se zapojila v roce 1995 do projektu Evropské kanceláře WHO s názvem „*Zdravé věznice*“, která si klade za cíl vytvořit síť států z Evropského regionu WHO, jenž jsou ochotny spolupracovat při řešení nejzávažnějších problémů veřejného zdraví v oblasti vězeňství. Tento projekt pak operuje s termínem *Harm reduction*, který definuje jako „přístup, jehož cílem je přecházet negativním zdravotním dopadům, souvisejícím s určitým typem chování (např. injekční aplikací drog), s **pobytem ve vězení** a s **přeplněností věznic**, jakož i negativním dopadům na duševní zdraví, popřípadě tyto dopady snižovat. (...) Podmínkou úspěšného prosazování tohoto požadavku je **spoluúčast vládních institucí, personálu věznic a osob s osobní zkušeností z tohoto prostředí a jejich vzájemná spolupráce.**“ (*Poziční dokument o drogách, s. 16-19*)

Navzdory současné nepříznivé situaci jsem přesvědčen, že odborníci s mnohaletou zkušeností v oblasti penitenciární psychologie ve spolupráci se speciálními pedagogy a dalšími specialisty jsou schopni účinně bojovat proti nežádoucím negativním důsledkům výkonu trestu odnětí svobody (prizonizace) a významně napomoci resocializaci odsouzených, budou-li ke svojí práci mít odpovídající podmínky a zázemí. Existence a dobrá funkce **specializovaných oddělení** je dobrým odrazovým můstkem pro splnění těchto cílů.

Literatura

1. **Bajcura, L.:** Vězení, drogy a společnost v rozšířené Evropě. *České vězeňství*, ročník 12, číslo 2/2004, s. 10-11.
2. **Bergmann, CH.; Fröhlich, E.:** *Methodenspezifische Einflüsse bei der Messung von Gruppenatmosphäre und Socialverhalten des Leiters*. Jena: WAG, 1974.
3. **Coyle, A.:** Řízení věznic v čase změn. *Příloha časopisu České vězeňství*, ročník 12, číslo 1/2004, 110 s.
4. **Čepelák, J.:** Obraz abúzu drog a toxikománie u odsouzených. *Bulletin Výzkumného ústavu penologického*, Praha 1976, s. 12-13.
5. **Černíková, V.:** Drogová scéna v českých věznicích. *České vězeňství*, ročník 6, číslo 3/1998, s. 51.
6. **Čírtková, L.:** *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998.
7. **Čírtková, L.; Červinka, F.:** *Forenzní psychologie*. Praha: Support, 1994.
8. **Dlouhá, R.:** Vězeňská služba z ekonomického pohledu. *České vězeňství*, ročník 13, číslo 1/2005, s. 12-13.
9. **Hála, J.:** *Teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999.
10. **Hála, J.:** Dynamická bezpečnost. *České vězeňství*, ročník 14, číslo 1/2006, s. 33-34.
11. **Haluzová, S.:** *Skupinová práce s odsouzenými*. Praha, 2003. Rigórozní práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na katedře psychologie, s. 79-80.
12. **Havlík, R.:** *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum, 1999.
13. **Hiebsch, H.; Vorweg, M.:** *Sozialpsychologie*. Berlin: VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1979.
14. **Hospodka, M.:** K aktuální problematice výkonu vazby a trestu odnětí svobody. *České vězeňství*, ročník 14, číslo 2/2006, s. 10-12.
15. **Hrubý, R.:** *Účinné faktory terapeutické komunity*. Praha, 2004. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na katedře psychologie, s. 81.
16. **Chmelík, J.:** *Drogová kriminalita*. Praha: Policie České republiky, Úřad vyšetřování pro českou republiku Ministerstva vnitra ČR, odbor personální práce a vzdělávání, 1999.

17. **Chodura, B.:** Statistické údaje o mladistvých odsouzených ve věznicí Opava. *České vězeňství*, ročník 14, číslo 1/2006, s. 17.
18. **Janoušek, J.:** *Sociální psychologie*. Praha: SPN, 1988.
19. **Jílek, M.:** Vězení nejsou jen mříže (díl 10). *České vězeňství*, ročník 13, číslo 6/2005, s. 22-23.
20. **Jílek, M.:** Vězení nejsou jen mříže (díl 7). *České vězeňství*, ročník 13, číslo 2/2005, s. 18-19.
21. **Jílek, M.:** o českém vězeňství u Kulatého stolu 2004. *České vězeňství*, ročník 12, číslo 5/2004, s. 12-15.
22. **Jílek, M.:** Vězeňská služba v roce 2004. *České vězeňství*, ročník 13, číslo 1/2005, s. 15.
23. **Kadlec, P.:** Specializovaná oddělení výkonu trestu – ano, ale jak dále? *České vězeňství*, ročník 12, číslo 4/2004, s. 27.
24. **Kalina, K.:** *Drogy a drogové závislosti, díl 1*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003.
25. **Karabec, Z.; Netík, K.:** Vězeňství a společnost – východiska reformy českého vězeňství. *ČS. kriminalistika*, sb. 4, 1991, s. 289-303.
26. **Kašička, F.:** *Drogy a jejich zneužívání ve vězeňském prostředí*. Praha 2000. Bakalářská práce na Policejní akademii ČR. Vedoucí práce: PhDr. Vratislava Černíková, CSc.
27. **Kollárik, T.:** Ke štúdiu sociálnej atmosféry v skupine. *Čs. Psychologie*, 1990, číslo 6, s. 500-510.
28. **Kollárik, T.:** *Sociálna psychológia*. Bratislava: SPN, 1992.
29. **Kooyman, M.; Leon, G. D.; Nevšimal, P.:** *Terapeutická komunita pro drogově závislé I*. Praha: Nakl. Středočeský kraj – krajská protidrogová komise, 2004.
30. **Krech, D.; Crutchfield, R. s. ; Ballachey, E. L.:** *Individual in Society*. London: McGraw-Hill Book Company, 1962.
31. **Lewicki, A. a kol:** *Základy penitenciární psychologie*. Praha: VÚPen, Bull., 1971.
32. **Měsíční statistika Vězeňské služby České republiky**. Praha: GŘ VS ČR, 2006.
33. **Miovský, M.; Spirig, H.; Havlíčková, M.:** *Vězeňství a nelegální drogy*. Praha: Úřad vlády ČR, Praha 2003.

34. **Mišovičová, E.:** *Zodpovednosť a jej vplyv na sociálno-psychologickú klímu a štruktúru pracovného kolektívu.* Praha: Institut řízení Praha, 1982.
35. **Mitáš, V.:** Vězeňská služba si zaslouží uznání. *České vězeňství*, ročník 13, číslo 4/2005, s. 2-3.
36. **Montgomeryová, E:** Jen v bezpečných věznicích lze provádět kvalitní programy zacházení s odsouzenými. *České vězeňství*, ročník 13, číslo 3/2005, s. 8-9.
37. **Mravčík, V. a kol.:** *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004.* Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, odbor pro koordinaci protidrogové politiky, úřad vlády České republiky, 2005.
38. **Nakonečný, M.:** *Sociální psychologie.* Praha: Svoboda, 1970.
39. **Nakonečný, M.:** *Úvod do sociální psychologie.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1967.
40. **Nešpor, K; Csémy, L.:** *Léčba a prevence závislosti.* Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996.
41. **Netík, K. a kol.:** *K osobnosti kriminálního toxikomana.* Praha: Psychiatrické centrum Praha, Zprávy číslo 108, 1991.
42. **Netík, K.; Netíková, D.; Hájek, s. :** *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie.* Praha: C. H. Beck, 1997.
43. **Opatrný, J:** *Charakteristika agresivity delikventů v penitenciárním prostředí.* Praha, 2001. Rigórní práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na katedře psychologie, s. 101.
44. **Panovský, E.; Čepelák, J.:** *Technika měření psychosociálního klimatu v prostředí nápravně výchovného ústavu.* Správa sboru nápravné výchovy ČSR, Praha 1984.
45. **Parygin, B. D.:** *Socialno-psychologičeskij klimat kollektiva.* Leningrad: Nauka, 1981.
46. **Paukertová, J.; Sochůrek, J.:** *Penitenciární psychologie.* Stráž pod Ralskem: IVVS, 2002
47. **Polanecký, V.:** *My, drogy a Evropa.* Praha: Medea Kultur s. r.o., 2005.
48. **Poziční dokument o drogách, věznicích a harm reduction.** Praha: Úřad vlády ČR, 2006.

49. **Řezáč, J.:** *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998.
50. **Schönwälder, U.-M.:** *Führungsverhalten unter Belastung*. Jena: WAG, 1972.
51. **Sierosawski, J.:** Drogy a vězeňství. *České vězeňství*, ročník 12, číslo 2/2004, s. 10-11.
52. **Sisel, J.:** Nejde jen o odvykání. *České vězeňství*, ročník 12, číslo 6/2004, s. 2.
53. **Sochůrek, J.:** *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie I*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002a.
54. **Sochůrek, J.:** *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002b.
55. **Sochůrek, J.:** *Sociálně patologické jevy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001.
56. **Sochůrek, J.:** *Současná toxikomanická scéna vězňené kriminální populace*. In Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích. Praha: IKSP, 2000
57. **Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2004**. GŘ VS ČR, Praha 2005
58. **Sušánka, V.:** o bezpečnosti věznic jednal management VS ČR. *České vězeňství*, ročník 14, číslo 1/2006, s. 5.
59. **Výrost, J.; Slaměník, I.:** *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Grada, 2001a.
60. **Výrost, J.; Slaměník, I.:** *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada, 2001b.

Příloha

P1: Abstract a souhrn

Abstract

This diploma work deals with a psychosocial atmosphere in a prison background. It highlights recent changes in our prison system and investigates their influence on psychosocial progress' atmosphere, which was felt by a group of drug addicted men, who were under special care in a specialized detachment for drug addicts. Findings are compared to parallel research of a homogenous group of convicted drug addicted prisoners in a standard prison environment.

The work itself is based on the original R. H. Moose` technigue CIES, which has been developed for psycho-social climate research in the prison. The updated Czech form of this answer sheet from 1984 became a principle of this work.

Keywords: psycho-social atmosphere, prison, drug's criminality, specialized detachment, drugs, drug scene, addiction, dynamical safety

Souhrn

Práce se zabývá psychosociálním klimatem v prostředí věznice. Upozorňuje na změny v našem vězeňství a zkoumá jejich vliv na vývoj psychosociálního klimatu percipovaného skupinou odsouzených mužů – toxikomanů podrobených zvláštnímu programu zacházení na specializovaném oddělení pro drogově závislé. Výsledky současně srovnává s paralelním šetřením v homogenní skupině odsouzených toxikomanů, kteří však absolvují běžný program v rámci standardního oddílu věznice.

Při šetření vychází z originální techniky CIES podle R. H. Moose, vyvinuté pro výzkum psychosociálního klimatu ve věznici. Česká verze tohoto dotazníku upravená pro podmínky našeho vězeňství z roku 1984 se po zásadním přeformulování (aktualizaci) položek stala základem této práce.

Klíčová slova: psychosociální klima, CIES, SPK, Moos, věznice, drogová kriminalita, specializované oddělení, drogy, závislost, drogová scéna, dynamická bezpečnost.

P2: Návaznost součástí SOVT Věznice Příbram

Obr 1: Grafické znázornění prostupnosti Specializovaného oddělení Věznice Příbram pro drogově závislé v průběhu celého reedukačního působení na odsouzeného toxikomana:

- Do centra substituční terapie přichází odsouzený přímo, a to z indikace psychiatra (neprochází tedy standardním nástupním oddělením). Po absolvování substitučního programu pokračuje automaticky na oddíle specializovaného zacházení.
- Na oddíl specializovaného zacházení se může odsouzený dostat z centra substituční terapie, ale i výběrem na nástupním oddělení. Po přibližně ročním pobytu pokračuje pobytem na bezdrogové zóně 2.
- Bezdrogová zóna 1 slouží pro odsouzené, kteří užívali drogu a nyní jsou motivováni k dobrovolné abstinenci, na bezdrogovou zónu 2 jsou zařazeni odsouzení, kteří nejsou a nebyli uživateli drogy, ale lze je považovat za jedince ohrožené drogou.

P3: Původní znění otázek SPK

1. Členové našeho kolektivu se mohou kdykoliv obrátit na vychovatele a říci mu, co mají na srdci
2. Pracovníci ústavu mají většinou málo času na to, aby nás pochválili (je-li to na místě)
3. Pracovníci ústavu, s nimiž přichází náš kolektiv do styku, kladou zvýšený důraz na to, abychom získali nebo si rozšířili pracovní kvalifikaci
4. Pracovníci ústavu dbají pečlivě na to, aby byli odsouzení čistí a upravení
5. Pracovníci ústavu, pracující s naším kolektivem, se zřídka zajímají o naše osobní problémy
6. Členové našeho kolektivu vynakládají poměrně dosti úsilí ve všech činnostech, které se provádějí na oddělení v rámci kulturně výchovné práce
7. Na oddělení, kde je i náš kolektiv, je řada věcí špatně organizována, takže bývá někdy v některých věcech zmatek
8. Pracovníci ústavu důsledně kontrolují, jak plníme své povinnosti
9. Pracovníci ústavu, s nimiž přicházíme do styku, většinou odrazují odsouzené od jakékoliv kritiky a jakýchkoliv připomínek, týkajících se poměrů v našem kolektivem
10. Odsouzení jsou při individuálních nebo skupinových pohovorech většinou velmi neupřímní, neboť se bojí vyjádřit otevřeně své pocity a názory
11. Pracovníci ústavu, s nimiž je náš kolektiv ve styku, většinou rádi pomohou odsouzenému, neví-li si s něčím rady
12. Pracovníci ústavu se starají více o to, jak se odsouzení cítí nebo co si odsouzení myslí, než o to, jaké mají praktické problémy
13. Kulturní místnost bývá často v nepořádku nebo je používána k účelům, které s kulturně výchovnou činností nesouvisejí.
14. Výchovní pracovníci usilují o to, aby si členové našeho kolektivu vzájemně pomáhali při řešení osobních problémů (buď v rámci přátelských vztahů nebo spíše na besedách nebo schůzkách poradenských skupin, jejichž program je na řešení osobních problémů zaměřen)
15. Když dělají členové našeho kolektivu něco dobře, nenechají to výchovní pracovníci bez povšimnutí.
16. Mnohé poklesky členů našeho kolektivu, které by měly být projednány nebo i potrestány, unikají pozornosti pracovníků ústavu.
17. Výchovní poradci rádi přijímají naše podněty ke zlepšení situace v našem kolektivem
18. Členové našeho kolektivu si zřídka pomáhají
19. Ve výchovných činnostech, kterých se účastníme, je věnována velká pozornost praktickým otázkám našeho života po propuštění na svobodu.
20. Členové našeho kolektivu mluví zřídka o svých osobních problémech se spoluodsouzenými.

21. Mistři na pracovišti nám ochotně radí, jak se máme vyrovnat s pracovními problémy
22. Členové samosprávy mívají obvykle rozdílné názory na některé záležitosti, týkající se života našeho kolektivu
23. Pracovníci ústavu důsledně dohlíží, jak je na ubytovnách pro odsouzené udržována čistota
24. Když odsouzení nesouhlasí v něčem s jinými členy kolektivu, obvykle svůj nesouhlas nevyslovují (ponechávají si svůj názor na věc pro sebe)
25. Většina pracovníků ústavu, s nimiž přicházíme do styku, má zájem o to, aby se nám v prvním období života na svobodě po propuštění z výkonu trestu dostalo pomoci
26. Pracovníci ústavu kladou nepatrný důraz na to, aby se odsouzení prakticky připravovali na život po propuštění na svobodu
27. Pracovníci ústavu pomáhají novým členům našeho kolektivu seznámit se s povinnostmi a problémy našeho kolektivu
28. Členové našeho kolektivu jsou často neupravení
29. Pracovníci ústavu mají zájem poznat pocity a duševní stavy odsouzených
30. Pracovníci ústavu nemívají vždy shodné názory na způsob jednání s odsouzenými.
31. Jestliže je odsouzený přemístěn na jinou ložnici nebo jiné oddělení (do jiného kolektivu) nebo přeřazen na jinou práci, někdo z pracovníků ústavu mu vždy vysvětlí důvod, proč se tak děje.
32. Kontrola chování odsouzených na pracovištích je nedůsledná
33. Pracovníci ústavu hodnotí kladně, mají-li členové našeho kolektivu zájem přijmout nějakou funkci
34. Členové našeho kolektivu jsou výchovnými pracovníky povzbuzováni, aby při výchovných pohovorech nebo na schůzce skupiny (besedě) vyjadřovali otevřeně své pocity a názory.
35. Pedagogové, psychologové a sociální pracovníci mají velmi málo času na to, aby se věnovali těm členům našeho kolektivu, kteří potřebují jejich pomoc.
36. Členové našeho kolektivu jsou povzbuzováni, aby se vážně zabývali plány do budoucna po propuštění na svobodu.
37. Pro náš kolektiv je organizováno málo takových kulturně výchovných akcí (besed, přednášek a diskuzí a zájmových kroužků), do nichž bychom se mohli aktivně a hlavně otevřeně zapojit (ne se jich účastnit jen pasivně)
38. Činnost na oddělení, kde je náš kolektiv, je pečlivě plánován a plán se dodržuje.
39. Členové našeho kolektivu si váží toho, že jsou právě v tomto kolektivu.
40. Pohádá-li se člen našeho kolektivu velmi hrubě s jiným, je jejich chování projednáváno výchovným pracovníkem nebo samosprávou (příp. na schůzce kolektivu nebo poradenské skupiny).
41. Na oddělení, kde je i náš kolektiv, jsou zavedeny takové způsoby výchovné práce, které nám pomáhají při řešení praktických problémů života na svobodě.

42. Naprostá většina pořádaných akcí (např. přednášek, besed apod.) je pro větší část členů našeho kolektivu nesrozumitelná.
43. Pracovníci ústavu používají své authority, je-li to zapotřebí.
44. Je velmi těžko říci, co si doopravdy myslí a co pociťují členové našeho kolektivu.
45. Rozumnější a uvážlivější členové našeho kolektivu pomáhají méně vyspělým při řešení jejich problémů.
46. Pracovníci ústavu povzbuzují náš zájem o skupinové činnosti (sportovní, kulturní, vzdělávací aj.)
47. Na oddělení, kde je náš kolektiv, je obvykle nepořádek
48. S vychovatelem se mluví o osobních problémech zcela otevřeně.
49. Pro náš kolektiv se organizuje málo takových akcí, které by upoutaly naši pozornost natolik, aby nás to nutilo přemýšlet a diskutovat o jejich obsahu.
50. Jestliže někdo z kolektivu poruší nějaký předpis (nějaké nařízení), je mu jasné, jak na to budou nadřízení reagovat.
51. Chování členů samosprávy není pracovníky ústavu tak důsledně kontrolováno jako chování členů našeho kolektivu.
52. V některých případech je dána členům našeho kolektivu možnost jednat samostatně, ne pouze podle pokynů a rozkazů.
53. Člen našeho kolektivu může říci bez obav a zcela upřímně vychovateli – v rozhovoru, o který požádal – že vůči němu nejednal spravedlivě.
54. Dost často není dodržován plán činnosti oddělení, v němž je náš kolektiv. Některé plánované akce se často přesouvají nebo se vůbec nekonají.
55. Na oddělení, kde je i náš kolektiv, se klade důraz na doplnění školního vzdělání.
56. Pracovníci ústavu, s nimiž je náš kolektiv ve styku, jsou sami příkladem čistoty a upravenosti.
57. Pracovníci ústavu se nezajímají o sexuální problémy odsouzených.
58. V našem kolektivu se vedou při přednáškách, besedách a na schůzkách poradenských skupin docela zajímavé a otevřené diskuse.
59. Členové našeho kolektivu zpravidla nevědí, jak je posuzují mistři – v čem je hodnotí kladně a v čem záporně.
60. Pracovníci ústavu nám málokdy poskytují možnost ujmout se dobrovolně nějaké činnosti a nést za ni zodpovědnost.
61. Pracovníci ústavu, pracující s naším kolektivem, většinou nechtějí uznat rozumné požadavky nebo návrhy, které přednesou odsouzení
62. Pracovníci ústavu berou ve výchovné činnosti málo zřetele na to, co budeme dělat po propuštění na svobodu.
63. Členové našeho kolektivu vyvíjejí poměrně dost úsilí, aby bylo v kolektivu přátelské ovzduší (bez závažných nedorozumění).
64. Výchovní pracovníci vedou členy našeho kolektivu k tomu, aby si vzájemně více rozuměli.

65. Členové našeho kolektivu neprojevují žádnou vlastní iniciativu pro zlepšení úrovně života v kolektivu; dělají prostě jenom to, co je jim nařízeno.
66. Naši výchovní pracovníci zastávají názor, že je užitečné diskutovat zcela otevřeně o různých závažných otázkách a názorech – i přit se o ně.
67. Členové našeho kolektivu jsou v pravidelných intervalech seznamováni s tím, jak je vychovatelé hodnotí.
68. Mnozí ústavní pracovníci mluví s odsouzenými familiárně (podomácku, zcela nenuceně, bez odstupu)
69. Pracovníci ústavu povzbuzují odsouzené, aby podávali návrhy na zlepšení chodu oddělení.
70. Členové našeho kolektivu povětšinou říkají, co si opravdu myslí – např. na skupinových besedách, při výuce občanské nauky apod.
71. Členové našeho kolektivu jsou vedeni k tomu, aby se naučili správným způsobem, jak řešit své osobní problémy, s nimiž se mohou setkat po propuštění na svobodu.
72. Práce na našem oddělení je vždy dobře organizována.
73. Odsouzení hovoří zřídka mezi sebou o svém sexuálním životě a o svých sexuálních problémech.
74. Většina členů našeho kolektivu se aktivně zapojuje do kulturně výchovných akcí, jejich cílem je příprava na život na svobodě.
75. Pracovníci ústavu, s nimiž přicházíme do styku, mění často názory na důležité záležitosti, týkající se našeho kolektivu.
76. Na pracovištích se soustavně kontroluje kvalita práce odsouzených.
77. Samospráva, působící v našem kolektivu, pracuje nedostatečně, neplní úkoly, které má plnit.
78. Členové našeho kolektivu mají většinou sklon skrývat před výchovnými pracovníky své pocity.
79. Většina pracovníků ústavu se nás snaží povzbudit a dodat nám životní odvahy.
80. Na našem oddělení je věnováno málo pozornosti tomu, abychom se naučili zvládat náročné situace, které bude před nás klást život na svobodě.
81. Náš kolektiv (aspoň většina jeho členů) usiluje o dobrou pověst.
82. Skupinové diskuse, které jsou organizovány na oddělení, povzbuzují odsouzené k tomu, aby se snažili pochopit pravé zdroje svých osobních problémů.
83. Členové našeho kolektivu nejsou dost snaživí a odpovědní při plnění svých úkolů na pracovišti
84. Když přijde nový odsouzený do našeho kolektivu, někdo z pracovníků ústavu mu vysvětlí, jaký je na oddělení (kde je náš kolektiv) režim a jaká činnost se tam vykonává, a co se tedy od něj očekává.
85. Jen málokdy začínají schůzky skupin s výchovnými pracovníky (či různé besedy, výuka apod.) se zpožděním.
86. Členové našeho kolektivu mají možnost říci své připomínky k tomu, co se děje na pracovišti.

87. Při skupinových pohovorech, besedách apod. příležitostech hovoří většina odsouzených velmi nerada o sobě samých.
88. Většina členů našeho kolektivu nemá zájem podávat nějaké návrhy a podněty ke zlepšení chodu oddělení nebo pracoviště.
89. Pracovníci ústavu vedou odsouzené k tomu, aby hlouběji porozuměli své povaze a pohnutkám svého chování.
90. Zneužívání, obstarávání nebo předávání alkoholu a drog (včetně léků a prostředků k fetování) uniká z větší části kontrole pracovníků ústavu.
91. Mezi členy našeho kolektivu bývají často spory a hádky
92. Členové našeho kolektivu si často tropí jeden z druhého kanadské žertíky
93. Většina členů kolektivu se chová k sobě ohleduplně
94. V našem kolektivu panuje většinou skryté napětí.
95. V našem kolektivu jsou nadávky na denním pořádku
96. Dost členů kolektivu se chová ke druhým násilně jen proto, aby se ukázali.
97. Silní jedinci („tvrdí chlapi“) mají v kolektivu přední postavení
98. Mezi členy našeho kolektivu panuje spíše nepřátelství, než přátelství
99. V našem kolektivu se téměř nevyskytují pomluvy
100. Většina členů našeho kolektivu si vzájemně nedůvěřuje
101. Velká část členů našeho kolektivu má stále podrážděnou náladu
102. Prostředí, v němž žijeme, provokuje k násilnému chování
103. Členové kolektivu si často navzájem vyhrožují
104. Členové kolektivu často proti sobě intrikují.
105. Mezi členy našeho kolektivu dochází jen zřídka ke sporům
106. Důležité je, aby člověk jednal tvrdě, jinak v kolektivu neobstojí
107. Někteří členové kolektivu se tu snaží ovládat druhé
108. V našem kolektivu se téměř nevyskytují rvačky
109. Ve vzájemných vztazích mezi členy kolektivu převládá násilí.
110. V našem kolektivu se téměř nevyskytují výbuchy zlé nálady.

P4: Definitivní znění otázek dotazníku

1. Kdykoliv se můžeme obrátit na vychovatele a říci mu, co máme na srdci
2. Zaměstnanci věznice mají většinou málo času na to, aby nás pochválili (je-li to na místě)
3. Zaměstnanci, s nimiž přicházíme do styku, kladou zvýšený důraz na to, abychom získali nebo si rozšířili kvalifikaci
4. Zaměstnanci dbají pečlivě na to, aby byli odsouzení čistí a upravení
5. Vychovatelé na našem oddělení se zřídka zajímají o naše osobní problémy
6. Většina odsouzených na našem oddělení vynakládá poměrně značné úsilí ve všech činnostech na oddělení a v aktivitách programu zacházení, do kterých jsou zařazeni
7. Na našem oddělení je řada věcí špatně organizována, takže bývá někdy v některých věcech zmatek
8. Zaměstnanci věznice důsledně kontrolují, jak plníme své povinnosti
9. Zaměstnanci, s nimiž přicházíme do styku, většinou odrazují odsouzené od jakékoliv kritiky a jakýchkoliv připomínek, týkajících se poměrů na oddělení a ve věznici
10. Odsouzení jsou při pohovorech s vychovatelem a jinými zaměstnanci věznice většinou velmi neupřímní, bojí se vyjádřit své pocity a názory
11. Kterýkoliv zaměstnanec věznice většinou rád pomůže odsouzenému, neví-li si tento s něčím rady
12. Zaměstnanci se starají více o to, jak se odsouzení cítí nebo co si odsouzení myslí, než o to, jaké mají praktické problémy
13. Kulturní místnost bývá často v nepořádku nebo je používána k účelům, ke kterým není určena
14. Vychovatelé usilují o to, abychom si vzájemně pomáhali při řešení osobních problémů (buď v rámci přátelských vztahů, nebo na aktivech, jejichž program je na řešení osobních problémů zaměřen)
15. Když něco děláme dobře, nenechají to vychovatelé bez povšimnutí
16. Mnohé naše poklesky, které by měly být projednány nebo i potrestány, unikají pozornosti vychovatelů i dozorců
17. Vychovatelé a pedagogové rádi přijímají naše podněty ke zlepšení situace na oddělení
18. Na oddělení si zřídka vzájemně pomáháme
19. Ve vzdělávacích a speciálních aktivitách programu zacházení je věnována velká pozornost také praktickým otázkám našeho života po propuštění z výkonu trestu
20. Málodky mezi sebou mluvíme o osobních problémech
21. Odsouzeným, zařazeným do práce, mistři ochotně radí, jak se vyrovnat s pracovními problémy

22. Naši vybraní zástupci (barákoví) při jednáních s vychovatelem nebo jinými zaměstnanci věznice mívají obvykle jiné názory na některé záležitosti, týkající se života na oddělení, než ostatní odsouzení
23. Zaměstnanci věznice důsledně dohlíží, jak je na ubytovnách pro odsouzené udržována čistota
24. Když odsouzený nesouhlasí v něčem s jiným odsouzeným, obvykle svůj nesouhlas nevyсловí (nechá si svůj názor na věc pro sebe)
25. Většina zaměstnanců, se kterými přicházíme do styku, má zájem o to, aby se nám v prvním období života po propuštění z výkonu trestu dostalo pomoci
26. Zaměstnanci většinou kladou jen nepatrný důraz na to, aby se odsouzení prakticky připravovali na život po propuštění z výkonu trestu
27. vychovatelé a dozorcí pomáhají novým odsouzeným zařazeným na naše oddělení seznámit se s povinnostmi a problémy, které u nás jsou
28. Odsouzení na našem oddělení jsou často neupravení
29. Zaměstnanci věznice mají opravdový zájem na poznání pocitů a duševního stavu nás, odsouzených
30. Všichni zaměstnanci nemívají vždy shodné názory na způsob jednání s odsouzenými
31. Jestliže je odsouzený přemístěn na jinou ložnici, jiné oddělení nebo vyřazen z práce, někdo ze zaměstnanců mu vždy vysvětlí důvod, proč se tak děje
32. Kontrola chování odsouzených zařazených do práce je na pracovištích nedůsledná
33. Vychovatelé hodnotí kladně, přijdou-li odsouzení s nějakou vlastní iniciativou
34. Jsme vychovateli a jinými zaměstnanci povzbuzováni, abychom při rozhovorech vyjadřovali otevřeně své pocity a názory
35. Pedagogové, psychologové a sociální pracovníci mají velmi málo času na to, aby se věnovali těm odsouzeným, kteří potřebují jejich pomoc
36. Odsouzení jsou povzbuzováni, aby se vážně zabývali plány do budoucna po propuštění z výkonu trestu
37. Je pro nás organizováno málo akcí, do kterých bychom se mohli aktivně a hlavně otevřeně při diskusích zapojit (ne se jich účastnit jen pasivně)
38. Činnost na našem oddělení a v aktivitách programu zacházení je pečlivě plánována a plán se dodržuje
39. Odsouzení zařazení na naše oddělení si váží toho, že jsou umístěni právě zde
40. Pohádá-li se odsouzený na našem oddělení velmi hrubě s jiným, je jejich chování projednáno vychovatelem nebo pedagogem na aktivu se všemi odsouzenými na oddělení
41. Na našem oddělení vychovatelé používají takové způsoby práce, které nám pomáhají při řešení praktických problémů života na svobodě
42. Naprostá většina akcí, kterých se účastníme, je pro větší část odsouzených nesrozumitelná
43. Zaměstnanci věznice používají své autority, je-li to zapotřebí

44. Je velmi obtížné říci, co si doopravdy myslí a pociťují odsouzení na našem oddělení
45. Rozumnější a uvážlivější odsouzení na oddělení pomáhají méně zdatným při řešení jejich problémů
46. Zaměstnanci povzbuzují náš zájem o skupinové činnosti (sportovní, kulturní, vzdělávací aj.)
47. Na našem oddělení je obvykle nepořádek
48. S vychovatelem lze mluvit o osobních problémech zcela otevřeně
49. Organizuje se pro nás málo takových akcí, které by upoutaly naši pozornost natolik, aby nás to nutilo přemýšlet a diskutovat o jejich obsahu
50. Jestliže odsouzený poruší nějaký předpis (nějaké nařízení), je mu jasné, jak na to bude reagováno
51. Chování určených zástupců odsouzených (barákových) není tak důsledně kontrolováno jako chování ostatních odsouzených
52. V některých případech je dána odsouzenému možnost jednat samostatně, ne pouze podle pokynů a rozkazů
53. Na našem oddělení můžeme v rozhovoru, který si vyžádáme, říci vychovateli bez obav a zcela upřímně, že vůči nám nejednal spravedlivě
54. Dost často nejsou dodržovány plánované aktivity. Některé akce se často přesouvají nebo se vůbec nekonají
55. Na našem oddělení se klade důraz na rozšiřování znalostí odsouzených
56. Zaměstnanci věznice, se kterými jsme ve styku, jsou sami příkladem čistoty a upravenosti
57. Zaměstnanci věznice se nezajímají o sexuální problémy odsouzených
58. Na aktivech našeho oddělení a v aktivitách programu zacházení se vedou docela zajímavé a otevřené diskuse
59. Odsouzení zařazení do práce zpravidla nevědí, jak je posuzují mistři – v čem je hodnotí kladně a v čem záporně
60. Je nám málokdy poskytnuta možnost ujmout se dobrovolně nějaké činnosti a nést za ni odpovědnost
61. Vychovatelé, pedagogové ani další zaměstnanci věznice většinou nechtějí uznat rozumné požadavky nebo návrhy, které přednesou odsouzení
62. V programech zacházení se bere jen málo zřetel na to, co budeme dělat po propuštění z výkonu trestu
63. Odsouzení zařazení na naše oddělení vyvíjejí poměrně dost úsilí, aby u nás bylo přátelské ovzduší (bez závažných nedorozumění)
64. Vychovatelé nás vedou k tomu, abychom si vzájemně více rozuměli
65. Odsouzení na našem oddělení neprojevují žádnou vlastní iniciativu pro zlepšení úrovně života na oddělení; dělají prostě jen to, co je jim nařízeno
66. Naši vychovatelé zastávají názor, že je užitečné diskutovat zcela otevřeně o různých závažných otázkách a názorech – i přit se o ně

67. Jsme pravidelně seznamováni s tím, jak nás vychovatelé hodnotí
68. Mnozí zaměstnanci věznice mluví s odsouzenými familiárně (podomácku, zcela nenuceně, bez odstupu)
69. Vychovatelé nás povzbuzují, abychom podávali návrhy na zlepšení života na oddělení
70. Odsouzení na našem oddělení, jak je znám, většinou říkají, co si opravdu myslí
71. Jsme vedeni k tomu, abychom se naučili správným způsobům řešení svých osobních problémů, se kterými se můžeme setkat po propuštění z výkonu trestu
72. Činnosti na našem oddělení jsou vždy dobře zorganizovány
73. Odsouzení mezi sebou hovoří o svém sexuálním životě a o svých sexuálních problémech zřídka
74. Většina odsouzených z našeho oddělení se aktivně zapojuje do aktivit, jejichž cílem je příprava na život po propuštění z výkonu trestu
75. Zaměstnanci věznice, se kterými přicházíme do styku, mění často názory na důležité záležitosti týkající se našeho oddělení
76. Na pracovištích se soustavně kontroluje kvalita práce tam zařazených odsouzených
77. Vybraní zástupci odsouzených na našem oddělení pracují nedostatečně, neplní úkoly, které mají plnit
78. Odsouzení na našem oddělení mají většinou sklon skrývat před vychovateli a pedagogy své pocity
79. Většina zaměstnanců věznice se nás snaží povzbudit a dodat nám životní odvahy
80. Na našem oddělení i v aktivitách programu zacházení je věnováno málo pozornosti tomu, abychom se naučili zvládat náročné situace, které před nás bude klást život po propuštění z výkonu trestu
81. Odsouzení na našem oddělení (alespoň jejich většina) usiluje o jeho dobrou pověst
82. Aktivity s odsouzenými organizované na našem oddělení a vybrané aktivity programu zacházení povzbuzují odsouzené k tomu, aby se snažili pochopit pravé zdroje svých osobních problémů
83. Odsouzení zařazení do práce zpravidla nejsou dost snaživí a odpovědní při plnění zadaných úkolů
84. Když přijde na oddělení nový odsouzený, vychovatel mu vysvětlí, jaký je na oddělení režim a co se tedy od něj očekává
85. Jen málokdy začínají různé aktivity se zpožděním
86. Odsouzení zařazení do práce mají možnost říci své připomínky k tomu, co se na jejich pracovišti děje
87. Při skupinových aktivitách hovoří většina odsouzených velmi nerada o sobě samých
88. Většina odsouzených nemá zájem podávat nějaké návrhy a podněty ke zlepšení života na oddělení (nebo na pracovišti, pokud jsou zařazení do práce)
89. Zaměstnanci věznice vedou odsouzené k tomu, aby hlouběji porozuměli své povaze a pohnutkám svého chování

90. Zneužívání, obstarávání nebo předávání alkoholu, drog a jiných nepovolených věcí (mobilní telefony apod.) uniká z větší části kontrole zaměstnanců věznice
91. Na našem oddělení bývají často spory a hádky
92. Na oddělení si často jeden odsouzený druhému provádí kanadské žertíky
93. Většina odsouzených na oddělení se k sobě chová ohleduplně
94. Na našem oddělení panuje většinou skryté napětí
95. Na našem oddělení jsou nadávky na denním pořádku
96. Dost odsouzených se chová ke druhým násilně jen proto, „aby se ukázali“
97. Silní jedinci mají na našem oddělení přední postavení
98. Na oddělení panuje mezi odsouzenými spíše nepřátelství, než přátelství
99. Na našem oddělení se téměř nevyskytují pomluvy
100. Většina odsouzených na oddělení si vzájemně nedůvěřuje
101. Velká část odsouzených na našem oddělení má stále podrážděnou náladu
102. Samo prostředí, v němž na oddělení žijeme, provokuje k násilnému chování
103. Odsouzení si na oddělení často navzájem vyhrožují
104. Odsouzení na oddělení proti sobě často intrikují
105. Na našem oddělení dochází jen zřídka ke sporům
106. Důležité je, aby člověk jednal tvrdě, jinak na oddělení neobstojí
107. Někteří odsouzení na oddělení se tu snaží ovládat druhé
108. Na našem oddělení se téměř nevyskytují rvačky
109. Ve vzájemných vztazích na našem oddělení převládá násilí
110. Na našem oddělení se téměř nevyskytují výbuchy zlé nálady

P5: Instrukce použítá v dotazníku

Kromě slovní instrukce si mohli respondenti ještě znovu před vyplněním přečíst důležité údaje z instrukce v záhlaví dotazníku a podle potřeby se k nim opakovaně vracet i během vyplňování:

Instrukce: Dotazník je anonymní, nepodepisujte se. Nespěchejte, na vyplnění máte dost času. Přečtěte si jednotlivé věty z uvedeného seznamu a u každé z nich posuďte, zda vystihuje společenské ovzduší na Vašem oddělení, ve Vaší věznici.

-Pokud podle Vás věta **platí** (nebo do velké míry platí), **zakroužkujte** písmeno **(P)**

-Pokud věta **neplatí** (nebo téměř neplatí), **zakroužkujte** písmeno **(N)**

P6: Četnosti odpovědí v jednotlivých testováních

Pozn: Četnosti odpovědí pro jednotlivé subškály a testování byly zaokrouhleny na dvě desetinná místa. Proto v součtu většinou nedávají hodnotu 1.0, ale této hodnotě se velmi blíží.

Tab. P6.1: Četnosti odpovědí pro subškálu „Zapojení do programu (ZAP)“

a): ZAP na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-61	0	0
10	-51	1	0,02
20	-41	1	0,02
30	-31	5	0,08
40	-21	7	0,11
50	-11	8	0,13
60	-1	14	0,22
70	9	12	0,19
80	19	8	0,13
90	29	6	0,09
100	39	2	0,03

Průměrně v subškále: 61%

b): ZAP na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-40	0	0
10	-30	3	0,05
20	-20	6	0,10
30	-30	14	0,23
40	0	17	0,27
50	10	13	0,21
60	20	5	0,08
70	30	3	0,05
80	40	1	0,02
90	50	0	0
100	60	0	0

Průměrně v subškále: 40%

c): ZAP na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-44	0	0
10	-34	2	0,03
20	-24	4	0,06
30	-14	11	0,17
40	-4	16	0,25
50	6	16	0,25
60	16	9	0,14
70	26	5	0,08
80	36	1	0,02
90	46	0	0
100	56	0	0

Průměrně v subškále: 44%

d): ZAP na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-39	0	0
10	-29	4	0,06
20	-19	7	0,11
30	-9	13	0,21
40	1	16	0,26
50	11	13	0,21
60	21	6	0,10
70	31	3	0,05
80	41	0	0
90	51	0	0
100	61	0	0

Průměrně v subškále: 39%

Tab. P6.2: Četnosti odpovědí pro subškálu „Poskytování morální podpory (POD)“

a): POD na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-51	0	0
10	-41	1	0,02
20	-31	6	0,09
30	-21	7	0,11
40	-11	9	0,14
50	-1	14	0,22
60	9	12	0,19
70	19	9	0,14
80	29	4	0,06
90	39	1	0,02
100	49	1	0,02

Průměrně v subškále: 51%

b): POD na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-42	0	0
10	-32	3	0,05
20	-22	6	0,10
30	-12	13	0,21
40	-2	15	0,24
50	8	13	0,21
60	18	7	0,11
70	28	4	0,06
80	38	0	0
90	48	1	0,02
100	58	0	0

Průměrně v subškále: 42%

c): POD na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-51	0	0
10	-41	1	0,02
20	-31	3	0,05
30	-21	8	0,13
40	-11	13	0,20
50	-1	14	0,22
60	9	11	0,17
70	19	8	0,13
80	29	5	0,08
90	39	1	0,02
100	49	0	0

Průměrně v subškále: 51%

d): POD na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-41	0	0
10	-31	3	0,05
20	-21	7	0,11
30	-11	11	0,18
40	-1	18	0,29
50	9	12	0,19
60	19	7	0,11
70	29	2	0,03
80	39	1	0,02
90	49	1	0,02
100	59	0	0

Průměrně v subškále: 41%

Tab. P6.3: Četnosti odpovědí pro subškálu „Projevování se (SPO)“

a): SPO na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-49	0	0
10	-39	1	0,02
20	-29	6	0,09
30	-19	9	0,14
40	-9	10	0,16
50	1	15	0,23
60	11	11	0,17
70	21	6	0,09
80	31	4	0,06
90	41	2	0,03
100	51	0	0

Průměrně v subškále: 49%

b): SPO na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-32	0	0
10	-22	3	0,05
20	-12	15	0,24
30	-2	22	0,35
40	8	14	0,23
50	18	5	0,08
60	28	3	0,05
70	38	0	0
80	48	0	0
90	58	0	0
100	68	0	0

Průměrně v subškále: 32%

c): SPO na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-37	0	0
10	-27	3	0,05
20	-17	10	0,16
30	-7	16	0,25
40	3	18	0,28
50	13	11	0,17
60	23	6	0,09
70	33	0	0
80	43	0	0
90	53	0	0
100	63	0	0

Průměrně v subškále: 37%

d): SPO na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-33	0	0
10	-23	3	0,05
20	-13	15	0,24
30	-3	20	0,32
40	7	14	0,23
50	17	7	0,11
60	27	3	0,05
70	37	0	0
80	47	0	0
90	57	0	0
100	67	0	0

Průměrně v subškále: 33%

Tab. P6.4: Četnosti odpovědí pro subškálu „Agresivita (AGR)“

a): AGR na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-40	0	0
5	-35	0	0
10	-30	2	0,03
15	-25	2	0,03
20	-20	2	0,03
25	-15	5	0,08
30	-10	6	0,09
35	-5	9	0,14
40	0	11	0,17
45	5	10	0,16
50	10	8	0,13
55	15	4	0,06
60	20	3	0,05
65	25	1	0,02
70	30	0	0
75	35	0	0
80	40	1	0,02
85	45	0	0
90	50	0	0
95	55	0	0
100	60	0	0

Průměrně v subškále: 40%

b): AGR na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-44	0	0
5	-39	0	0
10	-34	0	0
15	-29	0	0
20	-24	1	0,02
25	-19	2	0,03
30	-14	4	0,06
35	-9	9	0,15
40	-4	13	0,21
45	1	13	0,21
50	6	8	0,13
55	11	6	0,10
60	16	4	0,06
65	21	2	0,03
70	26	0	0
75	31	0	0
80	36	0	0
85	41	0	0
90	46	0	0
95	51	0	0
100	56	0	0

Průměrně v subškále: 44%

Pokračování na další straně

Pokračování z předchozí strany - tab. P6.4:

c): AGR na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-45	0	0
5	-40	0	0
10	-35	0	0
15	-30	0	0
20	-25	1	0,02
25	-20	2	0,03
30	-15	4	0,06
35	-10	6	0,09
40	-5	10	0,16
45	0	15	0,23
50	5	12	0,19
55	10	8	0,13
60	15	4	0,06
65	20	2	0,03
70	25	0	0
75	30	0	0
80	35	0	0
85	40	0	0
90	45	0	0
95	50	0	0
100	55	0	0

Průměrně v subškále: 45%

d): AGR na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-46	0	0
5	-41	0	0
10	-36	0	0
15	-31	0	0
20	-26	1	0,02
25	-21	2	0,03
30	-16	4	0,06
35	-11	5	0,08
40	-6	7	0,11
45	-1	12	0,19
50	4	13	0,21
55	9	9	0,15
60	14	7	0,11
65	19	2	0,03
70	24	0	0
75	29	0	0
80	34	0	0
85	39	0	0
90	44	0	0
95	49	0	0
100	54	0	0

Průměrně v subškále: 47%

Tab. P6.5: Četnosti odpovědí pro subškálu „Autonomie (AUT)“

a): AUT na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-53	0	0
10	-43	1	0,02
20	-33	1	0,02
30	-23	6	0,09
40	-13	12	0,19
50	-3	17	0,27
60	7	13	0,20
70	17	7	0,11
80	27	5	0,08
90	37	1	0,02
100	47	1	0,02

Průměrně v subškále: 53%

b): AUT na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-38	0	0
10	-28	4	0,06
20	-18	10	0,16
30	-8	16	0,26
40	2	16	0,26
50	12	8	0,13
60	22	3	0,05
70	32	2	0,03
80	42	1	0,02
90	52	1	0,02
100	62	1	0,02

Průměrně v subškále: 38%

c): AUT na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-40	0	0
10	-30	3	0,05
20	-20	8	0,13
30	-10	16	0,25
40	0	17	0,27
50	10	9	0,14
60	20	6	0,09
70	30	2	0,03
80	40	1	0,02
90	50	1	0,02
100	60	1	0,02

Průměrně v subškále: 40%

d): AUT na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-38	0	0
10	-28	6	0,10
20	-18	10	0,16
30	-8	13	0,21
40	2	16	0,26
50	12	9	0,15
60	22	3	0,05
70	32	2	0,03
80	42	1	0,02
90	52	1	0,02
100	62	1	0,02

Průměrně v subškále: 38%

Tab. P6.6: Četnosti odpovědí pro subškálu „Praktická orientace v programu (PR-O)“

a): PR-O na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-49	0	0
10	-39	1	0,02
20	-29	5	0,08
30	-19	9	0,14
40	-9	12	0,19
50	1	13	0,20
60	11	12	0,19
70	21	8	0,13
80	31	2	0,03
90	41	1	0,02
100	51	1	0,02

Průměrně v subškále: 49%

b): PR-O na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-60	0	0
10	-50	1	0,02
20	-40	2	0,03
30	-30	3	0,05
40	-20	6	0,10
50	-10	10	0,16
60	0	15	0,24
70	10	12	0,19
80	20	7	0,11
90	30	5	0,08
100	40	1	0,02

Průměrně v subškále: 60%

c): PR-O na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-60	0	0
10	-50	1	0,02
20	-40	2	0,03
30	-30	3	0,05
40	-20	6	0,09
50	-10	10	0,16
60	0	16	0,25
70	10	13	0,20
80	20	7	0,11
90	30	5	0,08
100	40	1	0,02

Průměrně v subškále: 60%

d): PR-O na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-59	0	0
10	-49	1	0,02
20	-39	2	0,03
30	-29	4	0,06
40	-19	8	0,13
50	-9	9	0,15
60	1	13	0,21
70	11	11	0,18
80	21	8	0,13
90	31	5	0,08
100	41	1	0,02

Průměrně v subškále: 59%

Tab. P6.7: Četnosti odpovědí pro subškálu „Orientace v osobních problémech (OS-P)“

a): OS-P na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-46	0	0
10	-36	1	0,02
20	-26	4	0,06
30	-16	12	0,19
40	-6	15	0,23
50	4	16	0,25
60	14	8	0,13
70	24	4	0,06
80	34	2	0,03
90	44	1	0,02
100	54	1	0,02

Průměrně v subškále: 46%

b): OS-P na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-29	0	0
10	-19	7	0,11
20	-9	18	0,29
30	1	20	0,32
40	11	12	0,19
50	21	2	0,03
60	31	1	0,02
70	41	1	0,02
80	51	1	0,02
90	61	0	0
100	71	0	0

Průměrně v subškále: 29%

c): OS-P na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-30	0	0
10	-20	7	0,11
20	-10	18	0,28
30	0	20	0,31
40	10	14	0,22
50	20	2	0,03
60	30	1	0,02
70	40	1	0,02
80	50	1	0,02
90	60	0	0
100	70	0	0

Průměrně v subškále: 30%

d): OS-P na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-31	0	0
10	-21	9	0,15
20	-11	14	0,23
30	-1	17	0,27
40	9	12	0,19
50	19	7	0,11
60	29	1	0,02
70	39	1	0,02
80	49	1	0,02
90	59	0	0
100	69	0	0

Průměrně v subškále: 31%

Tab. P6.8: Četnosti odpovědí pro subškálu „Pořádek a organizace (P-OR)“

a): P-OR na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-64	0	0
10	-54	0	0
20	-44	0	0
30	-34	1	0,02
40	-24	6	0,09
50	-14	11	0,17
60	-4	15	0,23
70	6	15	0,23
80	16	11	0,17
90	26	3	0,05
100	36	2	0,03

Průměrně v subškále: 64%

b): P-OR na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-65	0	0
10	-55	0	0
20	-45	1	0,02
30	-35	2	0,03
40	-25	4	0,06
50	-15	8	0,13
60	-5	15	0,24
70	5	15	0,24
80	15	9	0,15
90	25	6	0,10
100	35	2	0,03

Průměrně v subškále: 65%

c): P-OR na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-65	0	0
10	-55	0	0
20	-45	1	0,02
30	-35	2	0,03
40	-25	4	0,06
50	-15	8	0,13
60	-5	16	0,25
70	5	16	0,25
80	15	9	0,14
90	25	6	0,09
100	35	2	0,03

Průměrně v subškále: 65%

d): P-OR na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-65	0	0
10	-55	0	0
20	-45	1	0,02
30	-35	2	0,03
40	-25	4	0,06
50	-15	10	0,16
60	-5	14	0,23
70	5	14	0,23
80	15	9	0,15
90	25	6	0,10
100	35	2	0,03

Průměrně v subškále: 65%

Tab. P6.9: Četnosti odpovědí pro subškálu „Jasnost programu (J-PR)“

a): J-PR na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-58	0	0
10	-48	1	0,02
20	-38	2	0,03
30	-28	3	0,05
40	-18	5	0,08
50	-8	13	0,20
60	2	17	0,27
70	12	15	0,23
80	22	5	0,08
90	32	2	0,03
100	42	1	0,02

Průměrně v subškále: 58%

b): J-PR na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-50	0	0
10	-40	1	0,02
20	-30	2	0,03
30	-20	7	0,11
40	-10	12	0,19
50	0	19	0,31
60	10	13	0,21
70	20	4	0,06
80	30	3	0,05
90	40	1	0,02
100	50	0	0

Průměrně v subškále: 50%

c): J-PR na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-50	0	0
10	-40	1	0,02
20	-30	2	0,03
30	-20	7	0,11
40	-10	11	0,17
50	0	19	0,30
60	10	16	0,25
70	20	4	0,06
80	30	3	0,05
90	40	1	0,02
100	50	0	0

Průměrně v subškále: 50%

d): J-PR na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-50	0	0
10	-40	1	0,02
20	-30	2	0,03
30	-20	7	0,11
40	-10	11	0,18
50	0	17	0,27
60	10	16	0,26
70	20	4	0,06
80	30	3	0,05
90	40	1	0,02
100	50	0	0

Průměrně v subškále: 50%

Tab. P6.10: Četnosti odpovědí pro subškálu „Kontrola ze strany příslušníků (KON)“

a): KON na SOVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-51	0	0
10	-41	1	0,02
20	-31	2	0,03
30	-21	4	0,06
40	-11	17	0,27
50	-1	19	0,30
60	9	13	0,20
70	19	4	0,06
80	29	2	0,03
90	39	1	0,02
100	49	1	0,02

Průměrně v subškále: 51%

b): KON na OVT 11/05

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-64	0	0
10	-54	0	0
20	-44	0	0
30	-34	4	0,06
40	-24	6	0,10
50	-14	7	0,11
60	-4	13	0,21
70	6	14	0,23
80	16	11	0,18
90	26	7	0,11
100	36	0	0

Průměrně v subškále: 64%

c): KON na SOVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=64)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-64	0	0
10	-54	0	0
20	-44	0	0
30	-34	4	0,06
40	-24	6	0,09
50	-14	7	0,11
60	-4	13	0,20
70	6	16	0,25
80	16	11	0,17
90	26	7	0,11
100	36	0	0

Průměrně v subškále: 64%

d): KON na OVT 6/06

Měřitko [%]		Odpovědi (N=62)	
absol.	rel.	počet	četnost
0	-65	0	0
10	-55	0	0
20	-45	0	0
30	-35	2	0,03
40	-25	6	0,10
50	-15	9	0,15
60	-5	13	0,21
70	5	13	0,21
80	15	10	0,16
90	25	8	0,13
100	35	1	0,02

Průměrně v subškále: 66%

P7: Porovnání odpovědí a testování hypotéz

P7.1 Subškála „Zapojení do programu (ZAP)“

Tab. P7.1: Porovnání odpovědí v subškále „ZAP“

Otázky	ZAP: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
6	26	19	17	17
39	38	26	24	23
58	41	40	36	36
63	37	38	32	31
74	38	29	26	24
81	48	39	29	28
37	41	29	27	27
49	40	31	29	29
65	49	25	21	20
83	34	8	8	8
Σ	392	284	392	284

Testování hypotéz pro subškálu „ZAP“

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 4,37$

$t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{1A} a zamítám nulovou hypotézu H_{10} : **Existuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu ZAP při testování v 11/2005.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 1,03$

$t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{20} a zamítám alternativní hypotézu H_{2A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu ZAP při testování v 6/2006.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 2,89$

$t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{3A} a zamítám nulovou hypotézu H_{30} : **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu ZAP mezi testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,17$

$t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{40} a zamítám alternativní hypotézu H_{4A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu ZAP mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.2 Subškála „Poskytování morální podpory (POD)“

Tab. P7.2: Porovnání odpovědí v subškále „POD“

Otázky	POD: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT	SOVT	OVT	OVT
	11/05	6/06	11/05	6/06
11	31	32	30	30
21	29	34	30	30
25	36	38	34	33
27	35	37	30	29
45	38	40	31	31
46	34	31	23	22
79	39	35	29	28
2	31	35	23	23
18	33	25	18	18
35	20	17	10	11
Σ	326	324	258	255

Testování hypotéz pro subškálu „POD“

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 2,36$

$t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H1_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H1_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu POD při testování v 11/2005.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 2,24$

$t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H2_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H2_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu POD při testování v 6/2006.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,07$

$t_{0,05} > t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H3_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H3_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu POD mezi testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,09$

$t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H4_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H4_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu POD mezi testováním na oddílu OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.3 Subškála „Projevování se - spontánnost (SPO)“

Tab. P7.3: Porovnání odpovědí v subškále „SPO“

Otázky	SPO: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
1	31	18	17	17
34	35	21	20	20
53	37	21	20	20
66	36	21	17	17
70	31	28	22	22
10	35	26	18	18
24	32	25	22	23
44	33	28	22	22
78	25	23	21	21
87	18	23	19	22
Σ	313	234	198	202

Testování hypotéz pro subškálu „SPO“

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 5,936816$
 $t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H1_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H1_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu SPO při testování v 11/2005.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 2,547575$
 $t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H2_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H2_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu SPO při testování v 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 3,744959$
 $t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H3_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H3_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu SPO mezi testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,426401$
 $t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H4_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H4_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu SPO mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.4 Subškála „Agrese (AGR)“

Tab. P7.4: Porovnání odpovědí v subškále „AGR“

Otázky	AGR: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
91	28	25	25	25
92	27	24	23	24
94	31	29	29	29
95	28	27	25	25
96	34	36	33	33
97	23	27	24	25
98	32	38	35	36
100	26	47	43	43
101	29	37	36	36
102	31	33	31	31
103	25	33	30	35
104	33	38	34	35
106	26	35	25	26
107	26	44	38	43
109	24	44	23	26
93	22	34	20	22
99	24	27	23	30
105	15	31	19	21
108	17	20	13	16
110	8	19	13	15
Σ	509	648	542	576

Testování hypotéz pro subškálu „AGR“

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,72$

$t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{10} a zamítám alternativní hypotézu H_{1A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu AGR při testování v 11/2005.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 1,46$

$t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{20} a zamítám alternativní hypotézu H_{2A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu AGR při testování v 6/2006.**

Pokračování na další straně

Testování hypotéz pro subškálu AGR (pokračování z minulé strany):

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 3,09$
 $t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{3A} a zamítám nulovou hypotézu H_{30} : **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu AGR mezi testováním na oddílu SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,68$
 $t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{40} a zamítám alternativní hypotézu H_{4A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu AGR mezi testováním na oddílu OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.5 Subškála „Autonomie (AUT)“

Tab. P7.5: Porovnání odpovědí v subškále „AUT“

Otázky	AUT: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
17	36	24	23	23
33	39	23	22	22
52	37	29	28	27
69	37	24	23	23
86	40	31	27	27
9	37	26	23	25
60	36	29	25	24
61	32	29	26	24
77	26	25	23	23
88	20	17	15	15
Σ	340	257	235	233

Testování hypotéz pro subškálu „AUT“

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 4,56$

$t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{1A} a zamítám nulovou hypotézu H_{10} : **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu AUT při testování v 11/2005.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 1,43$

$t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{20} a zamítám alternativní hypotézu H_{2A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu AUT při testování v 6/2006.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 3,49$

$t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{3A} a zamítám nulovou hypotézu H_{30} : **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu AUT mezi testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,13$

$t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{40} a zamítám alternativní hypotézu H_{4A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu AUT mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.6 Subškála „Praktická orientace programu (PR-O)“

Tab. č. P7.6 : Porovnání odpovědí v subškále „PR-O“

Otázky	PR-O: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT	SOVT	OVT	OVT
	11/05	6/06	11/05	6/06
3	31	38	36	36
19	37	30	30	30
36	37	41	39	39
41	37	43	42	43
55	37	42	41	40
71	32	47	48	44
12	34	39	37	37
26	26	43	42	42
62	23	37	35	33
80	20	26	25	24
Σ	314	386	373	368

Testování hypotéz pro subškálu „PR-O“

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 2,10$
 $t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H1_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H1_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu PR-O při testování v 11/2005.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,64$
 $t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H2_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H2_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu PR-O při testování v 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 2,54$
 $t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H3_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H3_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu PR-O mezi testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,18$
 $t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H4_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H4_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu PR-O mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.7 Subškála „Orientace v osobních problémech (OS-P)“

Tab. P7.7: Porovnání odpovědí v subškále „OS-P“

Otázky	OS-P: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
14	33	13	13	14
29	32	14	13	15
48	37	22	21	23
64	34	25	24	25
82	30	25	24	24
89	33	30	29	31
5	31	18	17	17
20	24	17	16	16
57	27	15	14	15
73	15	11	11	12
Σ	296	190	182	192

Testování hypotéz pro subškálu „OS-P“

$\nu = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 4,15$
 $t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{1A} a zamítám nulovou hypotézu H_{10} : **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu OS-P při testování v 11/2005.**

$\nu = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,07$
 $t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{20} a zamítám alternativní hypotézu H_{2A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu OS-P při testování v 6/2006.**

$\nu = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 3,79$
 $t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu H_{3A} a zamítám nulovou hypotézu H_{30} : **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu OS-P mezi testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$\nu = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,37$
 $t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{40} a zamítám alternativní hypotézu H_{4A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu OS-P mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.8 Subškála „Pořádek a organizace (P-OR)“

Tab. 7.8: Porovnání odpovědí v subškále „P-OR“

Otázky	P-OR: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
4	42	36	34	34
38	40	37	36	36
56	42	43	41	40
72	43	45	43	43
85	38	43	42	42
7	42	48	47	47
13	42	48	47	46
28	43	44	43	43
47	39	38	37	37
54	41	36	35	34
Σ	412	418	405	402

Testování hypotéz pro subškálu „P-OR“

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,44$
 $t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{10} a zamítám alternativní hypotézu H_{1A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu P-OR při testování v 11/2005.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,76$
 $t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{20} a zamítám alternativní hypotézu H_{2A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu P-OR při testování v 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,38$
 $t_{0,05} > t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{30} a zamítám alternativní hypotézu H_{3A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu P-OR mezi testováním na oddílu SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$
 $t_{0,05} = 1,96$
 $t = 0,14$
 $t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu H_{40} a zamítám alternativní hypotézu H_{4A} : **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu P-OR mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.9 Subškála „Jasnost programu (J-PR)“

Tab. P7.9: Porovnání odpovědí v subškále „J-PR“

Otázky	J-PR: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT 11/05	SOVT 6/06	OVT 11/05	OVT 6/06
15	38	30	28	32
31	34	23	22	22
50	36	40	38	38
67	47	33	30	28
84	40	40	38	38
22	44	34	33	34
30	38	35	34	34
42	36	33	31	32
59	37	32	32	32
75	24	22	22	22
Σ	374	322	308	312

Testování hypotéz pro subškálu „J-PR“

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 2,51$

$t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H1_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H1_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu J-PR při testování v 11/2005.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,38$

$t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H2_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H2_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu J-PR při testování v 6/2006.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 1,91$

$t_{0,05} > t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H3_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H3_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu J-PR testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$\nu = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,16$

$t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H4_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H4_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu J-PR mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**

P7.10 Subškála „Kontrola ze strany příslušníků (KON)“

Tab. P7.10 : Porovnání odpovědí v subškále „KON“

Otázky	KON: počet bodovaných odpovědí			
	SOVT	SOVT	OVT	OVT
	11/05	6/06	11/05	6/06
8	31	43	43	43
23	33	27	25	26
40	34	45	45	46
43	35	40	38	37
76	31	47	45	47
16	36	52	50	52
32	36	37	35	35
51	36	45	44	45
68	30	38	36	38
90	19	38	37	37
Σ	321	412	398	406

Testování hypotéz pro subškálu „KON“

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 2,78$

$t_{0,05} < t$

SOVT a OVT v 11/05: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H1_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H1_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl mezi SOVT a OVT pro subškálu KON při testování v 11/2005.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,19$

$t_{0,05} > t$

SOVT a OVT v 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H2_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H2_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl mezi oddílem SOVT a OVT pro subškálu KON při testování v 6/2006.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 3,36$

$t_{0,05} < t$

SOVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je vyšší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám alternativní hypotézu $H3_A$ a zamítám nulovou hypotézu $H3_0$: **Existuje statisticky významný rozdíl pro subškálu KON testováním na SOVT v 11/2005 a 6/2006.**

$v = 124$

$t_{0,05} = 1,96$

$t = 0,25$

$t_{0,05} > t$

OVT 11/05 a 6/06: Protože vypočtená hodnota t je nižší, než kritická hodnota na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, přijímám nulovou hypotézu $H4_0$ a zamítám alternativní hypotézu $H4_A$: **Neexistuje statisticky významný rozdíl pro subškálu KON mezi testováním na OVT v 11/2005 a 6/2006.**